

(ed. P. Wendland, post R. Khazarzar)
Philonis Alexandrini opera quae supersunt, vol. 3.
Berlin: Reimer, 1898 (repr. De Gruyter, 1962), pp. 1–71.

Περί του τίς ο τῶν θείων ἐστὶν κληρονομος καὶ περὶ τῆς εἰς τὰ ἰσα καὶ ἐναντία τομῆς

1. Ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης συντάξει τὰ περὶ μισθῶν ὡς ἐνήν ἐπ' ἀκριβείας διεξήλθομεν· νυνὶ δὲ πρόκειται ζητεῖν, τίς ὁ τῶν θείων πραγμάτων κληρονόμος ἐστίν. 2. ἐπειδὴ γὰρ θεσπισθέντος ὁ σοφὸς ἤκουσε λογίου τοιούτου· «ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα», πυνθάνεται φάσκων· «δέσποτα, τί μοι δώσεις; ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος. ὁ δὲ υἱός Μασέκ τῆς οἰκογενεῦς μου οὗτος Δαμασκὸς Ἐλιέζερ», καὶ πάλιν «ἐπειδὴ ἐμοὶ οὐκ ἔδωκας σπέρμα, ὁ δὲ οἰκογενής μου κληρονομήσει με» (Gen. 15, 1-3). 3. καίτοι τίς οὐκ ἂν τὸ τοῦ χρησφδοῦντος ἀξίωμα καὶ μέγεθος καταπλαγεῖς ἀφώνος καὶ ἀχανῆς ἐγένετο, καὶ εἰ μὴ διὰ δέος, ἀλλὰ τοι τῷ περιχαρεῖ; ἐπιστομίζουσι γὰρ ὡς αἱ σφοδραὶ λῦπαι, καὶ αἱ ὑπερβάλλουσαι χαραὶ. 4. διὸ καὶ Μωυσῆς ἰσχυρόφωνος ὁμολογεῖ καὶ βραδύγλωστος γενέσθαι, ἀφ' οὗ ἤρξατο ὁ θεὸς αὐτῶν διαλέγεσθαι (Exod. 4, 10). καὶ ἀψευδῆς ἐστὶν ἡ τοῦ προφήτου μαρτυρία· τότε γὰρ εἰκὸς τὸ μὲν φωνητήριον ὄργανον ἐπέχεσθαι, τὸν δὲ κατὰ διάνοιαν λόγον ἀρθρούμενον ἀνυποτάκτῳ φορᾷ χρῆσθαι, νοημάτων οὐ ῥημάτων ἐπάλληλα κάλλη μετ' εὐτρόχου καὶ ὑψηλόρου δυνάμεως φιλοσοφοῦντα. 5. θαυμάσιοι δὲ ἀρεταὶ ἢ τε εὐτολμία καὶ ἢ ἐν τῷ δέοντι παρηρησία πρὸς τοὺς ἀμείνους, ὡς καὶ τὸ κωμικὸν ἀψευδῶς μᾶλλον ἢ κωμικῶς εἰρησθαι δοκεῖν

ἂν πάνθ' ὁ δοῦλος ἡσυχάζειν μανθάνη,
πονηρὸς ἔσται μεταδίδου παρηρησίας.

6. πότε οὖν ἄγει παρηρησίαν οἰκέτης πρὸς δεσπότην; ἄρ' οὐχ ὅταν ἡδικηκῶτι μὲν ἑαυτῷ μηδὲν ἰσυνειδῆ, πάντα δ' ὑπὲρ τοῦ κεκτημένου καὶ λέγοντι καὶ πράττοντι; 7. πότε οὖν ἄξιον καὶ τὸν τοῦ θεοῦ δοῦλον ἐλευθεροστομεῖν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ παντός ἡγεμόνα καὶ δεσπότην ἢ ὅταν ἀμαρτημάτων καθαρεύη καὶ τὸ φιλοδέσποτον ἐκ τοῦ συνειδῶτος κρίνη, πλείονι χαρᾷ χρώμενος ἐπὶ τῷ θεράπων θεοῦ γενέσθαι, ἢ εἰ τοῦ παντός ἀνθρώπων γένους ἐβασίλευσε τὸ γῆς ὁμοῦ καὶ θαλάττης ἀναψάμενος ἀκονιτὶ κράτος; 8. τὰς δὲ φιλοδεσπότης θεραπείας καὶ λειτουργίας τοῦ Ἀβραάμ διασυνίστησιν ἀκροτελεύτιον λογίου τοῦ χρησθέντος αὐτοῦ τῷ υἱεῖ· «δώσω σοι καὶ τῷ σπέρματί σου πᾶσαν τὴν γῆν ταύτην, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, ἀνθ' ὧν ὑπήκουσεν Ἀβραάμ ὁ πατήρ σου τῆς ἐμῆς φωνῆς, καὶ ἐφύλαξε τὰ προστάγματά μου καὶ τὰς ἐντολάς μου καὶ τὰ δικαιώματά μου καὶ τὰ νόμιμά μου» (Gen. 26, 3-5). 9. μέγιστον δ' ἐγκώμιον οἰκέτου μηδενὸς ὧν ἂν προστάξῃ ὁ δεσπότης ὀλιγωρεῖν, ἀόκνως δὲ καὶ φιλοπόνως ὑπὲρ δυνάμιν πάντα σπουδάζειν αἰσίῳ γνώμῃ κατορθοῦν. 10. εἰσὶ μὲν οὖν, οἷς ἀκούειν ἀλλ' οὐ λέγειν ἐμπρεπές, ἐφ' ὧν λέγεται «σιῶπα καὶ ἄκουε» (Deut. 27, 9), πάγκαλον παράγγελμα. θρασύτατον γὰρ καὶ λαλίστατον ἀμαθία, ἧς πρῶτον μὲν ἐστὶν ἄκος ἡσυχία, δεύτερον δὲ προσοχή τῶν ἀξίων τι προφερομένων ἀκοῆς. 11. μηδεὶς μὲντοι νομισάτω τοῦτ' αὐτὸ μόνον ἐμφαίνεσθαι διὰ τοῦ «σιῶπα καὶ ἄκουε», ἀλλὰ καὶ προτρέψασθαι δυνατώτερον ἕτερον· οὐ γὰρ παραινεῖ μόνον γλώττη σιωπᾶν καὶ ὡσὶν ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ ψυχῇ ταῦτα παθεῖν ἀμφοτέρα. 12. πολλοὶ γὰρ ἐπ' ἀκρόασιν ἤκοντές τινος οὐκ ἐληλύθασι ταῖς διανοίαις, ἀλλ' ἔξω πλανῶνται καὶ μυρία περὶ μυρίων ἑαυτοῖς διεξέρχονται, τὰ συγγενικά, τὰ ὀθνεῖα, τὰ ἴδια, τὰ δημόσια, ὧν εἰκὸς ἦν ἐν τῷ παρόντι μὴ μεμνησθαι, πάνθ' ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐξῆς συναριθμοῦμενοι, καὶ διὰ τὸν ἐν ἑαυτοῖς πολὺν ἀδυνατοῦσι τοῦ λέγοντος ἀκροᾶσθαι· λέγει γὰρ ἐκεῖνος ὡσπερ οὐκ ἐν ἀνθρώποις, ἀλλ' ἐν ἀψύχοις ἀνδριάσιν, οἷς ὦτα μὲν ἐστίν, ἀκοαὶ δ' οὐκ ἔνευσιν. 13. ἐὰν οὖν μηδενὶ τῶν ἔξωθεν ἐπιφοιτώντων ἢ ἔνδον ταμιευομένων πραγμάτων ὁ νοῦς ἀξιώσῃ προσομιλεῖν, ἀλλ' ἡρεμίαν ἀγαγὼν καὶ ἡσυχάσας πρὸς τὸν λέγοντα ἑαυτὸν ἀποτεινῆ, σιωπήσας κατὰ τὸ Μωυσέως παράγγελμα δυνήσεται μετὰ τῆς πάσης προσοχῆς ἀκροᾶσασθαι, ἐτέρως δ' οὐκ ἂν ἰσχύσαι. 14. τοῖς μὲν οὖν ἀμαθέσι συμφέρον ἡσυχία, τοῖς δὲ ἐπιστήμης ἐφιεμένοις καὶ ἅμα φιλοδεσπότης ἀναγκαϊότατον ἢ παρηρησία κτήμα. λέγεται γοῦν ἐν Ἐξαγωγῇ· «κύριος πολεμήσει ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ὑμεῖς σιγήσετε», καὶ χρησμός εὐθύς ὑπόκειται τοιόσδε· «καὶ εἶπε ἰ κύριος πρὸς Μωυσῆν· τί βοᾷς πρὸς μέ» (Exod. 14, 14. 15); ὡς δέον καὶ

σιωπᾶν τοὺς μηδὲν ἄξιον ἀκοῆς ἐροῦντας καὶ λέγειν τοὺς ἔρωτι σοφίας θεῖω πεπιστευκότας καὶ μὴ μόνον λέγειν σὺν ἡρεμίᾳ, ἀλλὰ καὶ μετὰ κραυγῆς μείζονος ἐκβοᾶν, οὐ στόματι καὶ γλώττῃ, δι' ὧν ἀέρα λόγος ἔχει σφαιρούμενον αἰσθητὸν ἀκοῇ γίνεσθαι, ἀλλὰ τῷ παμμούσῳ καὶ μεγαλοφωνοτάτῳ ψυχῆς ὄργανῳ, οὗ θνητὸς μὲν ἀκροατὴς οὐδὲ εἷς, ὁ δὲ ἀγέννητος καὶ ἄφθαρτος μόνος. **15.** τὸ γὰρ νοητῆς ἀρμονίας εὐάρμοστον καὶ σύμφωνον μέλος ὁ νοητὸς μουσικὸς μόνος καταλαβεῖν ἰκανός, τῶν δὲ ἐν αἰσθήσει φυρομένων οὐδὲ εἷς. ὅλου δὴ τοῦ διανοίας ὄργανου κατὰ τὴν διὰ πασῶν ἢ δις διὰ πασῶν συμφωνίαν ἐξηχοῦντος ὁ ἀκροατὴς ὡσανεὶ πυνθάνεται πρὸς ἀλήθειαν οὐ πυνθανόμενος – πάντα γὰρ γνώριμα θεῷ – «τί βοᾶς πρὸς μέε»; καθ' ἰκεσίαν κακῶν ἀποτροπῆς ἢ κατ' εὐχαριστίαν μετουσίας ἀγαθῶν ἢ κατὰ ἀμφότερα; **16.** λάλος δὲ οὕτως ὁ ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωστος καὶ ἄλογος εἶναι δοκῶν ἀνευρίσκεται, ὥστε πῆ μὲν οὐ μόνον λέγων ἀλλὰ καὶ βοῶν εἰσάγεται, ἐτέρωθι δὲ ἀπαύστῳ καὶ ἀδιαστάτῳ χρώμενος λόγων ῥύμη. **17.** «Μωυσῆς» γὰρ φησιν «ἐλάλει, καὶ ὁ θεὸς ἀπεκρίνετο αὐτῷ φωνῇ» (Exod. 19, 19), οὐ κατὰ συντέλειαν ἐλάλησεν, ἀλλὰ κατὰ μηκυνομένην παράτασιν ἐλάλει, καὶ ὁ θεὸς οὐ κατὰ συντέλειαν ἐδίδαξεν, ἀλλ' αἰεὶ καὶ συνεχῶς ἀπεκρίνετο. **18.** ὅπου δὲ ἀπόκρισις, ἐκεῖ πάντως ἐρώτησις. ἐρωτᾷ δὲ ἕκαστος ὁ μὴ ἐπίσταται, μαθεῖν ἀξιῶν γνούς τε τῶν εἰς ἐπιστήμην ὠφελιμώτατον ἔργον εἶναι ζητεῖν, ἐρωτᾶν, πυνθάνεσθαι, μηδὲν δοκεῖν εἰδέναι μηδέ τι οἶεσθαι παγίως κατειληφέναι. **19.** σοφοὶ μὲν οὖν ὑφηγητῇ καὶ διδασκάλῳ χρῶνται θεῷ, οἱ δ' ἀτελέστεροι τῷ σοφῷ. διὸ καὶ λέγουσι: «λάλησον σὺ ἡμῖν, καὶ μὴ λαλεῖτω πρὸς ἡμᾶς ὁ θεός, μὴ ποτε ἀποθάνωμεν» (Exod. 20, 19). τοσαύτη δ' ἄρα χρῆται παρηρησία ὁ ἀστεῖος, ὥστε οὐ μόνον λέγειν καὶ βοᾶν, ἀλλ' ἤδη καὶ καταβοᾶν ἐξ ἀληθοῦς πίστεως καὶ ἀπὸ γνησίου τοῦ πάθους θαρρεῖ. **20.** τὸ γὰρ «εἰ μὲν ἀφείς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου σου ἧς ἔγραψας» (Exod. 32, 32) καὶ τὸ «μὴ ἐγὼ ἐν γαστρὶ ἔλαβον πάντα τὸν λαὸν τοῦτον, ἢ ἐγὼ ἔτεκον αὐτόν, ὅτι λέγεις μοι: λάβε αὐτόν εἰς τὸν κόλπον σου, ὡσεὶ ἄραι τιθηνὸς τὸν θηλάζοντα;» (Num. 11, 12) καὶ τὸ «πότεν μοι κρέα δοῦναι παντὶ τῷ λαῷ τούτῳ, ὅτι κλαίουσιν ἐπ' ἐμοί; μὴ πρόβατα καὶ βόες σφαγήσονται ἢ πᾶν τὸ ὄψος τῆς θαλάσσης συναχθήσεται καὶ ἀρκέσει;» (Num. 11, 13, 22) καὶ τὸ «κύριε, διὰ τί ἰ ἐκάκωσας τὸν λαὸν τοῦτον; καὶ ἵνα τί ἀπέσταλκάς με; καὶ ἀφ' οὗ πεπόρευμαι πρὸς Φαραῶ λαλήσαι ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι, ἐκάκωσε τὸν λαόν, καὶ οὐκ ἐρρῶσω τὸν λαόν σου» (Exod. 5, 22, 23), ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἔδειξεν ἂν τις καὶ πρὸς ἓνα τῶν ἐν μέρει βασιλέων εἰπεῖν· ὁ δ' ἀποφαίνεσθαι καὶ πρὸς θεὸν ἐθάρρησεν. **21.** οὗτο δ' ἄρα πέρας ἦν οὐ τόλμης ἀπλῶς, ἀλλ' εὐτολμίας αὐτῷ, διότι οἱ σοφοὶ πάντες φίλοι θεοῦ, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν ἱερώτατον νομοθέτην. παρηρησία δὲ φιλίας συγγενέες· ἐπεὶ πρὸς τίνα ἂν τις ἢ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον παρηρησιάζαιτο; παγκάλως οὖν ἐν τοῖς χρησιμοῖς φίλος ἄδεται Μωυσῆς (Exod. 33, 11), ἵν' ὅσα ἐπὶ θάρσει παρακεκινδυνευμένα διεξέρχεται, φιλία μᾶλλον ἢ αὐθαδεία προφέρεσθαι δοκῇ. θρασύτης μὲν γὰρ αὐθάδους, φίλου δὲ θαρραλεότης οἰκεῖον.

22. Ἀλλὰ σκόπει πάλιν, ὅτι εὐλαβεία τὸ θαρρεῖν ἀνακέκρται. τὸ μὲν γὰρ «τί μοι δώσεις;» (Gen. 15, 2) θάρσος ἐμφαίνει, τὸ δὲ «δέσποτα» εὐλαβειαν. εἰθῶς δὲ χρῆσθαι μάλιστα διτταῖς ἐπὶ τοῦ αἰτίου προσρήσει, τῇ θεὸς καὶ τῇ κύριος, οὐδετέραν νῦν παρείληφεν, ἀλλὰ τὴν δεσπότου, λίαν εὐλαβῶς καὶ σφόδρα κυρίως· καίτοι συνώνυμα ταῦτ' εἶναι λέγεται, κύριος καὶ δεσπότης. **23.** ἀλλ' εἰ καὶ τὸ ὑποκείμενον ἐν καὶ ταῦτόν ἐστιν, ἐπινοίαις αἱ κλήσεις διαφέρουσι· κύριος μὲν γὰρ παρὰ τὸ κύριος, ὁ δὲ βέβαιόν ἐστιν, εἴρηται, κατ' ἐναντιότητα ἀβεβαίου καὶ ἀκύρου, δεσπότης δὲ παρὰ τὸν δεσμόν, ἀφ' οὗ τὸ δέος οἶμαι – ὥστε τὸν δεσπότην κύριον εἶναι καὶ ἔτι ὡσανεὶ φοβερόν κύριον, οὐ μόνον τὸ κύριος καὶ τὸ κράτος ἀνημμένον ἀπάντων, ἀλλὰ καὶ δέος καὶ φόβον ἰκανὸν ἐμποιῆσαι, – τάχα μέντοι καὶ ἐπειδὴ τῶν ὅλων δεσμός ἐστι συνέχων αὐτὰ ἅλυστα καὶ σφίγγων διαλυτὰ ὄντα ἐξ ἑαυτῶν. **24.** ὁ δὲ φάσκων «δέσποτα, τί μοι δώσεις» δυνάμει ταῦτα διεξέρχεται· οὐκ ἀγνοῶ σου τὸ ὑπερβάλλον κράτος, ἐπίσταμαι τὸ φοβερόν τῆς δυναστείας, δεδιῶς καὶ τρέμων ἐντυγχάνω καὶ πάλιν θαρρῶ. **25.** σὺ γὰρ ἐθέσπισάς μοι μὴ φοβεῖσθαι, σὺ μοι γλώσσαν παιδείας ἔδωκας τοῦ γνῶναι ἡνίκα δεῖ φθέγγασθαι, σὺ τὸ στόμα ἀπερραμμένον ἐξέλυσας, σὺ διοίξας ἐπὶ πλέον ἠρθρωσας, σὺ τὰ λεκτέα συνεβίβασας εἰπεῖν τὸν χρησιμὸν βεβαιούμενος ἐκεῖνον· «ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου, καὶ συμβιβάσω σε ἃ μέλλεις ἰ λαλήσειν» (Exod. 4, 12). **26.** τίς γὰρ ἐγενόμην, ἵνα σὺ μοι λόγου μεταδῶς, ἵνα μισθὸν ὁμολογῆς, χάριτος καὶ δωρεᾶς ἀγαθὸν τελεώτερον; οὐ τῆς πατρίδος εἰμὶ μετανάστης; οὐ τῆς συγγενείας ἀπελήλαμαι; οὐ τῆς πατρῴας οἰκίας ἠλλοτριώμαι; οὐκ ἀποκήρυκτον καὶ φυγάδα πάντες ἔρημον καὶ ἄτιμον ὀνομάζουσιν; **27.** ἀλλὰ σὺ μοι, δέσποτα, ἢ πατρίς, σὺ ἢ συγγένεια, σὺ ἢ πατρῴα ἐστία, σὺ ἢ ἐπιτιμία, ἢ παρηρησία, ὁ μέγας καὶ αὐίδιμος καὶ ἀναφαίρετος πλοῦτος. **28.** διὰ τί οὖν οὐχὶ θαρρήσω λέγειν ἃ φρονῶ; διὰ τί δ' οὐ πεύσομαι μαθεῖν τι πλέον ἀξιῶν; ἀλλ' ὁ λέγων ἐγὼ θαρρεῖν πάλιν ὁμολογῶ δεδιέναι καὶ

καταπεπλήχθαι, καὶ οὐκ ἔχει τὴν ἄμικτον ἐν ἐμοὶ μάχην φόβος τε καὶ θάρσος, ὡς ἴσως ὑπολήπεται τις, ἀλλὰ τὴν ἀνακεκραμένην συμφωνίαν. **29.** ἀπλήστως οὖν εὐωχοῦμαι τοῦ κράματος, ὃ με ἀναπέπεικε μῆτε ἄνευ εὐλαβείας παρρησιάζεσθαι μῆτε ἀπαρρησιάζεσθαι εὐλαβεῖσθαι. τὴν γὰρ οὐδένειαν τὴν ἐμαυτοῦ μετρεῖν ἔμαθον καὶ τὰς ἐν ὑπερβολαῖς ἀκρότητας τῶν σῶν εὐεργεσιῶν περιβλέπεσθαι καὶ ἐπειδὴν «γῆν καὶ τέφραν» καὶ εἴ τι ἐκβλητότερον ἐμαυτὸν αἰσθῶμαι, τηλικαῦτα ἐντυγχάνειν σοὶ θαρρῶ, ταπεινὸς γεγονώς, καταβεβλημένος εἰς χοῦν, ὅσα εἰς γε τὸ μηδ' ὑφεστάναι δοκεῖν ἀνεστοιχειωμένος. **30.** καὶ τοῦτό μου τὸ πάθος τῆς ψυχῆς ἐστηλογράφησεν ἐν τῷ ἐμῷ μνημείῳ ὁ ἐπίσκοπος Μωυσῆς. «ἐγγίσας» γὰρ φησὶν «Ἀβραάμ εἶπε· νῦν ἠρξάμην λαλῆσαι πρὸς τὸν κύριον, ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός» (Gen. 18, 27), ἐπειδὴ τότε καιρὸς ἐντυγχάνειν γένεσιν τῷ πεποιοηκότι, ὅτε τὴν ἑαυτῆς οὐδένειαν ἔγνωκεν. **31.** τὸ δὲ «τί μοι δώσεις;» οὐκ ἀποροῦντός ἐστι φωνὴ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῷ πλήθει καὶ μεγέθει ὧν ἀπήλαυκεν ἀγαθῶν εὐχαριστοῦντος. «τί μοι δώσεις;» ἔτι γὰρ ἀπολείπεται τι πλέον προσδοκῆσαι; ἄφθονοι μὲν, ὧ φιλόδωρε, αἱ σοὶ χάριτες καὶ ἀπερίγραφοι καὶ ὄρον ἢ τελευτήν οὐκ ἔχουσαι, πηγῶν τρόπον πλείω τῶν ἀπαντλουμένων ἀνομβροῦσαι. **32.** σκοπεῖν δὲ ἄξιον οὐ μόνον τὸν αἰεὶ πλημμυροῦντα χειμάρρουν τῶν σῶν εὐεργεσιῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρδομένας ἡμῶν ἀρούρας· εἰ γὰρ περιττὸν ἀναχυθεῖ τὸ ῥεῦμα, λιμνῶδες καὶ τελματῶδες ἀντὶ καρποφόρου γῆς ἔσται τὸ πεδῖον. πρὸς εὐφορίαν οὖν μεμετρημένης, ἀλλ' οὐκ ἀμέτρου δεῖ τῆς ἐπιρροῆς ἐμοί. **33.** διὸ πεύσομαι «τί μοι δώσεις» ἀμύθητα δοῦς καὶ σχεδὸν πάντα ὅσα θνητὴν φύσιν χωρῆσαι ἰ δυνατόν ἦν; ὁ γὰρ λοιπὸν ἐπιζητῶ μαθεῖν τε καὶ κτήσασθαι, τοῦτ' ἐστίν, τίς ἂν γένοιτο ἄξιος τῶν σῶν εὐεργεσιῶν [καὶ] κληρονόμος. **34.** ἢ «ἐγὼ ἀπολυθήσομαι ἄτεκνος» (Gen. 15, 2), ὀλιγοχρόνιον καὶ ἐφήμερον καὶ ὠκύμορον λαβὼν ἀγαθόν, εὐχόμενος τούναντίον, πολυήμερον καὶ μακροχρόνιον καὶ ἀκήρατον καὶ ἀθάνατον, ὡς δυνηθῆναι καὶ σπέρματα βαλέσθαι καὶ ῥίζας ἐχυρότητος ἕνεκα ἀποτεῖναι καὶ ἄνω πρὸς οὐρανὸν τὸ στέλεχος ἀνεγειροῦν μετεωρίσαι; **35.** τὴν γὰρ ἀνθρωπίνην ἀρετὴν βαίνειν μὲν ἐπὶ γῆς, φθάνειν δὲ πρὸς οὐρανὸν ἀναγκαῖον, ἴν' ἐκεῖ τῆς ἀφθαρσίας ἐστιαθεῖσα τὸν αἰεὶ χρόνον ἀπήμων διαμένη. **36.** ἄτεκνον γὰρ καὶ στεῖραν οἶδ' ὅτι ψυχὴν ὁ τὰ μὴ ὄντα φέρων καὶ τὰ πάντα γεννῶν μεμίσηκας, ἐπεὶ καὶ χάριν ἔδωκας ἐξαίρετον τῷ διορατικῷ γένει τὸ μηδέποτε στειωθῆναι καὶ ἀτοκῆσαι, ὧ καὶ αὐτὸς προσνεμηθεὶς ἐφίεμαι κληρονόμου δικαίως. ἄσβεστον γὰρ αὐτὸ καταθεώμενος αἰσχιστον εἶναι νομίζω τὴν ἐμαυτοῦ φύσιν τοῦ καλοῦ περιδεῖν καταλυθεῖσαν. **37.** ἰκέτης οὖν γίνομαι καὶ ποτνωῖμαι, ἵνα σπερμάτων καὶ ἐμπυρευμάτων ὑποτυφομένων τὸ ἀρετῆς ἀνακαίηται καὶ ἀναφλέγηται σωτήριον φέγγος, ὃ λαμπαδεύομενον ἐπαλλήλοις διαδοχαῖς ἰσοχρόνιον γενήσεται κόσμῳ. **38.** ζῆλον καὶ τοῖς ἀσκητικοῖς ἔδωκας τέκνων τῶν ψυχῆς σπορᾶς καὶ γενέσεως, καὶ μοιραθέντες ὑφ' ἡδονῆς ἐξελάλησαν εἰπόντες· «τὰ παιδιά οἷς ἠλέησεν ὁ θεὸς τὸν παῖδά σου» (Gen. 33, 5), ὧν ἀκακία καὶ τροφὸς καὶ τιθήνη, ὧν ἄβατοι καὶ ἀπαλαὶ καὶ εὐφυεῖς ψυχαί, τῶν ἀρετῆς παγκάλων καὶ θεοειδεστάτων εὐπαράδεκτοι χαρακτήρων. **39.** δίδαξον δὲ με κάκεινο, εἰ «ὁ υἱὸς Μασῆκ τῆς οἰκογενεῦς μου» τῶν σῶν χαρίτων ἱκανὸς γενέσθαι κληρονόμος ἐστίν. ἐγὼ γὰρ ἄχρι νῦν τὸν μὲν ἐλπίζομενον οὐκ ἔλαβον, ὃν δ' ἔλαβον, οὐκ ἐλπίζω. **40.** Τίς δὲ ἢ Μασῆκ καὶ τίς αὐτῆς ὁ υἱός, οὐ παρέργως ἐπισκεπτέον. ἐρμηνεύεται τοίνυν Μασῆκ ἐκ φιλήματος. φίλημα δὲ διαφέρει τοῦ φιλεῖν· τὸ μὲν γὰρ ψυχῶν ἔνωσιν ἀρμοζομένων εὐνοία, τὸ δὲ ἐπιπόλαιον καὶ ψιλὴν δεξιῶσιν χρεῖας τινὸς εἰς ταῦτο συναγαγούσης ἔοικεν ἐμφαίνειν. **41.** ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ ἀνακύπτειν οὐκ ἔστι τὸ κύπτειν οὐδ' ἐν τῷ καταπίνειν ἦν πάντως τὸ πίνειν οὐδ' ἐν μαρσίππῳ ὁ ἵππος, οὕτως οὐδ' ἐν τῷ καταφιλεῖν τὸ φιλεῖν, ἐπεὶ καὶ τῶν ἐχθρῶν μυρίους εἰκόντες τινες ταῖς τοῦ βίου χαλεπαῖς ἀνάγκαις δεξιῶνται. **42.** τίς οὖν ἐστὶν ἢ ἐκ φιλήματος ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀψευδοῦς φιλίας ἡμῖν συσταθεῖσα, φράσω μηδὲν ὑποστευλάμενος· ἢ ζωὴ ἢ σὺν αἰσθήσει, ἢ πᾶσιν ὠχυρωμένη, ἢ ἡς ἀνέραστος οὐδεὶς, ἦν δέσποιναν μὲν οἱ πολλοί, θεράπειναν δὲ οἱ ἀστεῖοι νομίζουσιν, οὐκ ἀλλόφυλον ἢ ἀργυρώνητον, ἀλλ' οἰκογενὴ καὶ τρόπον τινὰ ὀμόφυλον. οὗτοι καὶ πεπαιδεύονται καταφιλεῖν αὐτήν, οὐ φιλεῖν, ἐκεῖνοι δὲ ὑπερφυῶς ἀγαπᾶν καὶ τριπόθητον ἠγεῖσθαι. **43.** Λάβαν δ' ὁ μισάρετος οὐδὲ καταφιλεῖσαι δυνησεται τὰς προσκεκληρωμένας τῷ ἀσκητικῷ δυνάμεις, ἀλλ' ὑποκρίσεως καὶ ψευδῶν πλασμάτων ἀνηρητικῶς τὸν ἑαυτοῦ βίον, ὡσανεὶ δυσχεραίνων, οὐ πρὸς ἀλήθειαν ἀλγῶν, φησὶν· «οὐκ ἠξιώθη καταφιλεῖσαι τὰ παιδιά μου καὶ τὰς θυγατέρας» (Gen. 31, 28)· εἰκότως γε καὶ προσηκόντως· εἰρωνεῖαν γὰρ μισεῖν ἀκαταλλάκτως ἐπαυδεύθημεν. **44.** ἀγάπησον οὖν ἀρετὰς καὶ ἄσπασαι ψυχῇ τῇ σεαυτοῦ καὶ φίλησον ὄντως, καὶ ἡκιστα βουλήσῃ τὸ φιλίας παράκομμα ποιεῖν, καταφιλεῖν. «μὴ γὰρ ἐστὶν αὐταῖς ἔτι μερὶς ἢ κληρονομία ἐν τῷ σῶ οἴκῳ; οὐχ ὡς αἱ ἀλλότριαι ἐλογίσθησαν παρὰ σοί; ἢ οὐ πέπρακας αὐτάς, καὶ κατέφαγες τὸ ἀργύριον» (Gen. 31, 14. 15), ἵνα μηδὲ εἰσαυθὶς ἀνακομίσασθαι δυνηθῆς τὰ σῶστρα καὶ τὰ λύττρα κατεδηδοκῶς; προσποιοῦ νῦν βούλεσθαι καταφιλεῖν ὁ πᾶσι τοῖς

κριταῖς ἄσπονδος. ἀλλ' οὐ γαμβρόν καταφιλήσει Μωυσῆς, ἀλλ' ἀπὸ γνησίου τοῦ ψυχῆς πάθους φιλήσει· «ἐφίλησε» γάρ φησιν «αὐτόν, καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλους» (Exod. 18, 7). **45.** ζωῆς δὲ τριττὸν γένος, τὸ μὲν πρὸς θεόν, τὸ δὲ πρὸς γένεσιν, τὸ δὲ μεθόριον, μικτὸν ἀμφοῖν. τὸ μὲν οὖν πρὸς θεὸν οὐ κατέβη πρὸς ἡμᾶς οὐδὲ ἦλθεν εἰς τὰς σώματος ἀνάγκας. τὸ δὲ πρὸς γένεσιν οὐδ' ὅλως ἀνέβη οὐδ' ἐζήτησεν ἀναβῆναι, φωλεῦον δὲ ἐν μυχοῖς Ἰδίου τῷ ἀβιώτῳ βίῳ χαίρει. **46.** τὸ δὲ μικτὸν ἐστίν, ὃ πολλάκις μὲν ὑπὸ τῆς ἀμείνωνος ἀγόμενον τάξεως θειάζει καὶ θεοφορεῖται, πολλάκις δ' ὑπὸ τῆς χείρονος ἀντισπώμενον ἐπιστρέφει. τοῦθ', ὅταν ὡσπερ ἐπὶ πλάστιγγος ἢ τῆς κρείττονος ζωῆς μοῖρα τοῖς ὅλοις βρίσῃ, συνεπισπασθὲν τὸ τῆς ἐναντίας ζωῆς βάρος κουφότατον ἄχθος ἀπέφηνε. **47.** Μωυσῆς δὲ τὸ τῆς πρὸς θεὸν ζωῆς γένος ἀκονιτὶ στεφανώσας εἰς ἐπικρίσιν τὰ λοιπὰ ἄγει δυσὶν ἀπεικάζων γυναιξίν, ὧν τὴν μὲν ἀγαπωμένην, τὴν δὲ μισουμένην καλεῖ προσφυσέστατα θεῖς ὀνόματα. **48.** τίς γὰρ οὐ τὰς δι' ὀφθαλμῶν, τίς δ' οὐ τὰς δι' ὠτων, τίς δ' οὐ τὰς διὰ γεύσεως ὀσφρησεῶς τε καὶ ἀφῆς ἡδονὰς καὶ τέρψεις ἀποδέχεται; τίς δ' οὐ τὰ ἐναντία μεμίσηκεν, ὀλιγοδεῖαν, ἐγκράτειαν, αὐστηρὸν καὶ ἐπιστημονικὸν βίον, γέλωτος καὶ παιδιᾶς ἀμέτοχον, συννοίας καὶ ἰ φροντίδων καὶ πόνων μεστόν, φίλον τοῦ θεωρεῖν, ἀμαθίας ἐχθρόν, χρημάτων μὲν καὶ δόξης καὶ ἡδονῶν κρείττω, ἤττω δὲ σωφροσύνης καὶ εὐκλείας καὶ βλέποντος οὐ τυφλοῦ πλοῦτου; πρὸς βύτερα μὲν οὖν αἰεὶ τὰ γεννήματα τῆς μισουμένης ἀρετῆς. **49.** ὁ δὲ Μωυσῆς, εἰ καὶ νεώτερα χρόνῳ, καὶ ταῦτα φύσει πρὸς βεβίωτον ἀξιοῖ τὰ διπλᾶ διδούς, τῶν δὲ ἀφαιρῶν τὴν ἡμίσειαν. ἐὰν γὰρ γένωνται, φησὶν, ἀνθρώπῳ δύο γυναῖκες, ἡγαπημένη καὶ μισουμένη, καὶ τέκωσιν ἀμφότεροι, μέλλον τὰ ἑαυτοῦ διανέμειν οὐ δυνήσεται πρὸς βεβίωτον ἀξιοῦσαι τὸν υἱὸν τῆς ἡγαπημένης, ἡδονῆς, – νέος γὰρ οὗτος, εἰ καὶ χρόνῳ πολὺς γένοιτο, – ἀλλὰ τὸν τῆς μισουμένης φρονήσεως πρὸς βύτερον ἐκ παίδων εὐθύς ὄντα, ὡς διμοιρίαν ἀπονεῖμαι (Deut. 21, 15-17). **50.** τὴν δὲ τροπικωτέραν τούτων ἀπόδοσιν ἐν ἑτέροις εἰρηκότες ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα τῶν ἐν χερσὶ τρεψόμεθα ἐκεῖνο προὑποδείξαντες, ὅτι τῆς μισουμένης ὁ θεὸς λέγεται τὴν μήτραν διοίξας γένεσιν ἀστείων ἐπιτηδευμάτων καὶ καλῶν ἔργων ἀνατεῖλαι, τῆς φιλεῖσθαι νομιζομένης αὐτίκα στειρουμένης. **51.** «ιδῶν» γὰρ φησὶ «κύριος ὅτι μισεῖται Λεῖα, ἦνοιξε τὴν μήτραν αὐτῆς· Ραχὴλ δὲ ἦν στεῖρα» (Gen. 29, 31). ἄρ' οὐχ ὅταν ἡ ψυχὴ κυφορῆ καὶ τίκτειν ἄρχηται τὰ ψυχῆ πρόποντα, τῆνικαῦτα ὅσα αἰσθητὰ στειρούμενα ἀτοκεῖ, οἷς πρόσσεσιν ἢ ἐκ φιλήματος ἀλλ' οὐχ ἢ διὰ γνησίου φιλίας ἀποδοχῆ; **52.** ταύτης οὖν τῆς κατ' αἰσθησιν ζωῆς, ἦν καλεῖ Μασέκ, υἱὸς ἕκαστος ἡμῶν ἐστὶ τιμῶν καὶ θαυμάζων τὴν τροφὸν καὶ τιθήνην τοῦ θνητοῦ γένους, αἰσθησιν, ἦν καὶ ὁ γήινος νοῦς, ὄνομα Ἀδάμ, ιδῶν διαπλασθεῖσαν τὸν ἑαυτοῦ θάνατον ζωὴν ἐκείνης ὠνόμασεν. **53.** «ἐκάλεσε» γὰρ φησὶν «Ἀδάμ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ζώη, ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων» (Gen. 3, 20), τῶν πρὸς ἀλήθειαν τὸν ψυχῆς τεθνηκότων δήπου βίον. οἱ δὲ ζῶντες ὄντως μητέρα μὲν ἔχουσι σοφίαν, αἰσθησιν δὲ δούλην πρὸς ὑπηρεσίαν ἐπιστήμης ὑπὸ φύσεως δημιουργηθεῖσαν. **54.** ὄνομα δὲ τοῦ γεννηθέντος ἐκ ζωῆς, ἦν ἐκ φιλήματος ἐγνωρίσαμεν, διασυνίστησι Δαμασκός – τὸ δὲ μεταληφθὲν ἐστὶν αἷμα σάκκου, – σφόδρα δυνατῶς καὶ εὐθυβόλως σάκκον μὲν τὸ σῶμα αἰνιξάμενος, αἷμα δὲ ζωὴν τὴν ἔναιμον. **55.** ἐπειδὴ γὰρ ψυχὴ διχῶς λέγεται, ἢ τε ὅλη καὶ τὸ ἡγεμονικὸν αὐτῆς μέρος, ὃ κυρίως εἰπεῖν ψυχὴ ψυχῆς ἐστὶ, καθάπερ ὀφθαλμὸς ὃ τε κύκλος σύμπας καὶ τὸ κυριώτατον μέρος τὸ ᾧ βλέπομεν, ἔδοξε τῷ νομοθέτῃ διττὴν καὶ τὴν οὐσίαν εἶναι ψυχῆς, αἷμα μὲν τῆς ὅλης, τοῦ ἰ δ' ἡγεμονικωτάτου πνεῦμα θεῖον. **56.** φησὶ γοῦν ἄντικρυς· «ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμά ἐστιν» (Lev. 17, 11). εὐ γὰρ τὸ προσνεῖμαι τῷ σαρκῶν ὄχλῳ τὴν αἷματος ἐπιρροήν, οἰκειὸν οἰκείῳ· τοῦ δὲ νοῦ τὴν οὐσίαν ἐξ οὐδενὸς ἤρτησε γεννητοῦ, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ καταπνευσθεῖσαν εἰσήγαγεν· «ἐνεφύσησε» γὰρ φησὶν «ὁ ποιητὴς τῶν ὄλων εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν» (Gen. 2, 7), ἢ καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ποιητοῦ λόγος ἔχει τυπωθῆναι. **57.** ὡστε διττὸν εἶδος ἀνθρώπων, τὸ μὲν θεῖον πνεύματι λογισμῶ βιούντων, τὸ δὲ αἷματι καὶ σαρκὸς ἡδονῆς ζώντων. τοῦτο τὸ εἶδος ἐστὶ πλάσμα γῆς, ἐκεῖνο δὲ θεῖας εἰκόνας ἐμφερὲς ἐκμαγεῖον. **58.** χρεῖος δ' ἐστὶν οὐ μετρίως ὁ πεπλασμένος ἡμῶν χοῦς καὶ ἀναδεδευμένος αἷματι βοηθείας τῆς ἐκ θεοῦ· διὸ λέγεται «οὗτος Δαμασκός Ἐλιέζερ» – ἐρμηνευθεὶς δὲ ἐστὶν Ἐλιέζερ θεὸς μου βοηθός, – ἐπειδὴ ὁ ἔναιμος ὄγκος ἐξ ἑαυτοῦ διαλυτὸς ὢν καὶ νεκρὸς συνέστηκε καὶ ζωπυρεῖται προνοία θεοῦ τοῦ τὴν χεῖρα ὑπερέχοντος καὶ ὑπερασπίζοντος, μηδεμίαν ἡμέραν ἰδρυθῆναι παγίως δυνήθέντος ἐξ ἑαυτοῦ τοῦ γένους ἡμῶν. **59.** οὐχ ὀραῖς ὅτι καὶ Μωυσεῶς ὁ δευτέρως τῶν υἱῶν ὀμωσεν τούτῳ; «τὸ γὰρ ὄνομα» φησὶ «τοῦ δευτέρου Ἐλιέζερ», καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιφέρει· «ὁ γὰρ θεὸς τοῦ πατρὸς μου βοηθός μου, καὶ ἐξείλατό με ἐκ χειρὸς Φαραῶ» (Exod. 18, 4). **60.** τοῖς δ' ἔτι τῆς ἐναίμου καὶ αἰσθητῆς ζωῆς ἑταίροις ἐπιτίθεται ὁ σκεδάσαι τὰς θεοσεβείας δεινὸς τρόπος, ὄνομα Φαραῶ, οὐ τὴν παρανομίας καὶ ὠμότητος μεστὴν δυναστείαν ἀμήχανον ἐκφυγεῖν ἄνευ τοῦ γεννηθῆναι τὸν Ἐλιέζερ ἐν ψυχῇ καὶ

ἐπελπίσαι τὴν παρὰ τοῦ μόνου σωτήρος θεοῦ βοήθειαν. **61.** παγκάλως δὲ τὸν Δαμασκὸν οὐκ ἀπὸ πατρὸς, ἀλλ' ἀπὸ μητρὸς τῆς Μασέκ διασυνέστησεν, ἵνα διδάξῃ ὅτι ἡ ἔναιμος ψυχὴ, καθ' ἣν ζῆ καὶ τὰ ἄλογα, τοῦ πρὸς γυναικῶν μητρῶου γένους οἰκεῖόν ἐστιν, ἄρρενος γενεᾶς ἀμέτοχον. **62.** ἀλλ' οὐχ ἡ ἀρετὴ Σάρρα· μόνου γὰρ τοῦ πρὸς ἀνδρῶν μεταποιεῖται, ἐκ πατρὸς τοῦ πάντων θεοῦ μόνου γεννηθεῖσα ἡ ἀμήτωρ ἀρχὴ· «ἀληθῶς» γὰρ φησὶν «ἀδελφὴ μου ἐστὶν ἐκ πατρὸς, ἀλλ' οὐκ ἐκ μητρὸς» (Gen. 20, 12).

63. Ἄ μὲν οὖν ἦν ἀναγκαῖον προακοῦσαι, διεπτύξαμεν· καὶ γὰρ εἶχεν ἀσάφειαν ἢ πρότασις αἰνιγματώδη. τί δὲ ὁ φιλομαθὴς ζητεῖ, διερμηνευτέον ἀκριβέστερον· μήποτ' οὖν ἐστὶ τοιοῦτον, εἰ δύνатаί ! τις ἐφιέμενος τῆς ἐναίμου ζωῆς καὶ μεταποιούμενος ἔτι τῶν κατ' αἴσθησιν γενέσθαι τῶν ἀσωμάτων καὶ θείων πραγμάτων κληρονόμος. **64.** τούτων μόνος ἀξιοῦται ὁ καταπνευσθεὶς ἄνωθεν, οὐρανίου τε καὶ θείας μοίρας ἐπιλαχῶν, ὁ καθαρῶτατος νοῦς, ἀλογῶν οὐ μόνον σώματος ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑτέρου ψυχῆς τμήματος, ὅπερ ἄλογον ὑπάρχον αἵματι πέφυρται, θυμοὺς ζέοντας καὶ πεπυρωμένας ἐπιθυμίας ἀναφλέγον. **65.** πυνθάνεται γοῦν τὸν τρόπον τοῦτον· ἐπειδὴ ἐμοὶ οὐκ ἔδωκας σπέρμα τὸ νοητὸν ἐκεῖνο, τὸ αὐτοδίδακτον, τὸ θεοειδές, ἄρὰ γε «ὁ οἰκογενὴς μου κληρονομήσει με» (Gen. 15, 3), ὁ τῆς ἐναίμου ζωῆς ἔγγονος; **66.** τότε καὶ ἐπισπεύσας ὁ θεὸς ἔφθασε τὸν λαλοῦντα, τῆς ῥήσεως προαποστεύσας ὡς ἔπος εἰπεῖν διδασκαλίαν. «εὐθύς» γὰρ φησὶ «φωνὴ θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτὸν τῷ λέγειν· οὐ κληρονομήσει σε οὗτος» (Gen. 15, 4), τῶν εἰς τὴν δι' αἰσθήσεως δεῖξιν ἐρχομένων οὐδὲ εἰς· ἀσώματοι γὰρ φύσεις νοητῶν πραγμάτων εἰσὶ κληρονόμοι. **67.** παρατετήρηται δὲ ἄκρως τὸ μὴ «εἶπεν» ἢ «ἐλάλησεν» φάναι, ἀλλὰ τὸ «φωνὴ θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτὸν» ὡσπερ εὐτόμως ἐμβοήσαντος καὶ ἀρρήκτως ἐνηχήσαντος, ἵν' εἰς πᾶσαν τὴν ψυχὴν διαδοθεῖσα ἢ φωνὴ μὴδὲν ἔρημον ἔαση καὶ κενὸν ὑψηγήσεως ὀρθῆς μέρος, ἀλλὰ πάντα διὰ πάντων ὑγιαινούσης μαθήσεως ἀναπλησθῆ. **68.** τίς οὖν γενήσεται κληρονόμος; οὐχ ὁ μένων ἐν τῇ τοῦ σώματος εἰρκτῇ λογισμὸς καθ' ἑκούσιον γνώμην, ἀλλ' ὁ λυθεὶς τῶν δεσμῶν καὶ ἐλευθερωθεὶς καὶ ἔξω τειχῶν προεληλυθῶς καὶ καταλελοιπῶς, εἰ οἶόν τε τοῦτο εἰπεῖν, αὐτὸς ἑαυτόν. «ὅς γὰρ ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ» φησὶν, «οὗτος κληρονομήσει σε (Gen. 15, 4)».

69. πόθος οὖν εἰ τις εἰσέρχεται σε, ψυχὴ, τῶν θείων ἀγαθῶν κληρονομήσαι, μὴ μόνον «γῆν,» τὸ σῶμα, καὶ «συγγένειαν», <τὴν> αἴσθησιν, καὶ «οἶκον πατρὸς» (Gen. 12, 1), τὸν λόγον, καταλίπης, ἀλλὰ καὶ σαυτὴν ἀπόδραθι καὶ ἔκστηθι σεαυτῆς, ὡσπερ οἱ κατεχόμενοι καὶ κορυβαντιῶντες βακχευθεῖσα καὶ θεοφορηθεῖσα κατὰ τινὰ προφητικὸν ἐπιθειασμόν· **70.** ἐνθουσιώσης γὰρ καὶ οὐκέτ' οὔσης ἐν ἑαυτῇ διανοίας, ἀλλ' ἔρωτι οὐρανίῳ σεσοβημένης κάκμεμηνυίας καὶ ὑπὸ τοῦ ὄντως ὄντος ἠγμένης καὶ ἄνω πρὸς αὐτὸ εἰλικυμένης, προιούσης ἀληθείας καὶ τὰν ποσὶν ἀναστελλούσης, ἵνα κατὰ λεωφόρου βαῖνοι τῆς ὁδοῦ, κλῆρος οὗτος. **71.** πῶς οὖν μετανίστασο τῶν προτέρων ἐκείνων, λέγε θαρροῦσα ἡμῖν, ὦ διάνοια, ἢ τοῖς ἀκούειν τὰ νοητὰ δεδιδραγμένοις ἐνηχεῖς, ἀεὶ φάσκουσα ὅτι μετωκισάμην τοῦ σώματος, ἡνίκα τῆς σαρκὸς ἠλόγουν ἤδη, καὶ τῆς αἰσθήσεως, ὅποτε τὰ αἰσθητὰ πάντα ὡς μὴ πρὸς ἀλήθειαν ὄντα ἐφантаσιώθην καταγνοῦσα μὲν αὐτῆς τῶν ! κριτηρίων ὡς νενοθευμένων καὶ δεδεκασμένων καὶ ψευδοῦς ὑποπεπλησμένων δόξης, καταγνοῦσα δὲ καὶ τῶν κρινομένων, ὡς δελεάσαι καὶ ἀπατήσαι καὶ ἐκ μέσης τῆς φύσεως ἀρπάσαι τὴν ἀλήθειαν εὐτρεπισμένων· μετανέστην καὶ τοῦ λόγου, ἡνίκα πολλὴν ἀλογίαν αὐτοῦ κατέγνων καίτοι μετεωρίζοντος καὶ φυσῶντος ἑαυτόν. **72.** ἐτόλμα γὰρ τόλμημα οὐ μικρόν, διὰ σκιῶν μοι σώματα, διὰ ῥημάτων πράγματα, ἅπερ ἀμήχανον ἦν, δεικνύναι· καίτοι σφαλλόμενος περιελάλει καὶ περιέρρει κοινότητι τῶν ὀνομάτων τὰς ιδιότητας τῶν ὑποκειμένων ἀδυνατῶν ἐμφάσει τρανῆ παραστήσαι. **73.** παθοῦσα δ' ὡς ἄφρων καὶ νήπιος παῖς ἔμαθον, ὡς ἄμεινον ἦν ἄρα πάντων μὲν τούτων ὑπεξελεθῆναι, ἐκάστου δὲ τὰς δυνάμεις ἀναθεῖναι θεῷ τῷ καὶ τὸ σῶμα σωματοῦντι καὶ πηγνύντι καὶ τὴν αἴσθησιν αἰσθάνεσθαι παρασκευάζοντι καὶ τῷ λόγῳ τὸ λέγειν ὀρέγοντι. **74.** τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὄνπερ τῶν ἄλλων ὑπεξελέλυθας, ὑπέξελεθαι καὶ μετανάστηθι σεαυτῆς. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; μὴ ταμιεύση τὸ νοεῖν καὶ διανοεῖσθαι καὶ καταλαμβάνειν σεαυτῆ, φέρουσα δὲ καὶ ταῦτα ἀνάθες τῷ τοῦ νοεῖν ἀκριβῶς καὶ καταλαμβάνειν ἀνεξαπατήτως αἰτίῳ. **75.** Τὴν δὲ ἀνάθεις δέξεται τῶν πανιέρων τεμενῶν τὸ ἀγιώτερον· δύο γὰρ εἴκει συστήναι, τὸ μὲν νοητόν, τὸ δ' αἰσθητόν. αἰσθητῶν μὲν οὖν φύσεων ὁ κόσμος οὗτος, ἀοράτων δ' ὡς ἀληθῶς ὁ νοητὸς τὸ πάνθειόν ἐστιν. **76.** ὅτι δ' ὁ ὑπέξελεθῶν ἐξ ἡμῶν νοητῶν καὶ γλιχόμενος ὀπαδὸς εἶναι θεοῦ τοῦ φύσεως αὐοιδίμου πλοῦτου κληρονόμος ἐστὶ, μαρτυρεῖ λέγων· «ἐξήγαγεν δὲ αὐτὸν ἔξω καὶ εἶπεν· ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανόν» (Gen. 15, 5), ἐπειδήπερ οὗτος ὁ τῶν θείων θησαυρὸς ἀγαθῶν – «ἀνοίξει γὰρ σοι» φησὶ «κύριος τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ τὸν ἀγαθόν, τὸν οὐρανόν», (Deut. 28, 12), ἐξ οὗ δὴ τὰς τελεωτάτας εὐφροσύνας ὁ χορηγὸς ἀδιαστάτως ἕει – «ἀνάβλεψον» δὲ εἰς ἔλεγχον τοῦ τυφλοῦ τῶν ἀγελαίων ἀνθρώπων γένους, ὁ βλέπειν δοκοῦν πεπήρωται. **77.** πῶς γὰρ οὐ πεπήρωται, ὅτε κακὰ μὲν ἀντ' ἀγαθῶν, αἰσχροὰ ἀντὶ

καλῶν, ἄδικα ἀντὶ δικαίων καὶ πάθη μὲν ἀντ' εὐπαθειῶν, θνητὰ δὲ ἀντ' ἀθανάτων ἡρῆται καὶ νοουθετητὰς μὲν καὶ σωφρονιστὰς, ἔτι δὲ ἔλεγχον καὶ παιδείαν ἀποδιδράσκει, κόλακας δὲ καὶ τοὺς πρὸς ἡδονὴν λόγους ἀργίας καὶ ἀμαθίας καὶ θρῦψεως δημιουργοὺς ἀποδέχεται; **78.** μόνος οὖν βλέπει ὁ ἀστεῖος, οὗ χάριν καὶ τοὺς προφήτας ὠνόμασαν οἱ παλαιοὶ ὀρώντας (I Reg. 9, 9). ὁ δὲ ἔξω προεληλυθῶς οὐ μόνον ὀρῶν, ἀλλὰ καὶ θεὸν ὀρῶν προσερρήθη, Ἰσραὴλ [ὅς ἐστι θεὸν ὀρῶν]. οἱ δὲ, κἂν ποτε ἰ τοὺς ὀφθαλμοὺς διοίξωσι, πρὸς γῆν ἀπονενεύκασι τὰ γῆνα μετιόντες καὶ τοῖς ἐν Ἄϊδη συντρεφόμενοι. **79.** ὁ μὲν γὰρ ἀνατείνει τὰς ὄψεις πρὸς αἰθέρα καὶ τὰς οὐρανοῦ περιόδους, πεπαιδευταὶ δὲ καὶ εἰς τὸ μάννα ἀφορᾶν, τὸν θεῖον λόγον, τὴν οὐράνιον ψυχῆς φιλοθεάμονος ἀφθαρτον τροφήν, οἱ δὲ πρὸς τὰ κρόμμυα καὶ τὰ σκόρδα, τὰ περιοδυνῶντα τὰς κόρας καὶ κακοῦντα καὶ καταμύειν ποιοῦντα, καὶ τὰς ἄλλας πρᾶσων καὶ νεκρῶν ἰχθύων δυσοδομίας, οἰκειίας Αἰγύπτου τροφάς. **80.** «ἐμνήσθημεν» γὰρ φασι «τοὺς ἰχθύας, οὓς ἠσθίομεν ἐν Αἰγύπτῳ δωρεάν, καὶ σικύας, πέπονας, πρᾶσα, κρόμμυα, σκόρδα· νυνὶ δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος, οὐδὲν πλὴν εἰς τὸ μάννα οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν» (Num. 11, 5. 6). **81.** συντείνει δὲ πρὸς ἠθοποιίαν καὶ τὸ «ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω», ὃ τινες εἰώθασι ὑπ' ἀμουσίας ἠθους γελᾶν φάσκοντες· εἴσω γὰρ τις ἐξάγεται, ἢ ἔμπαλιν εἰσέρχεται ἔξω; ναί, φαίην ἂν, ὦ καταγέλαστοι καὶ λίαν εὐχερεῖς· ψυχῆς γὰρ τρόπους ἰχνηλατεῖν οὐκ ἐμάθετε, ἀλλὰ σωματῶν τὰς ἐν τούτοις μεταβατικὰς κινήσεις μόνας ἐρευνάτε. διὸ καὶ παράδοξον ὑμῖν φαίνεται εἰ τις ἐξέρχεται εἴσω ἢ εἰσέρχεται ἔξω· τοῖς δὲ Μωυσέως γνωρίμοις ἡμῖν οὐδὲν τῶν τοιούτων ἀπῶδόν ἐστιν. **82.** ἢ οὐκ ἂν εἶποιτε, τὸν μὴ τέλειον ἀρχιερέα, ὅποτε ἐν τοῖς ἀδύτοις τὰς πατρῶους ἀγιοστείας ἐπιτελεῖ, ἔνδον εἶναι τε καὶ ἔξω, ἔνδον μὲν τῷ φανερωῷ σώματι, ἔξω δὲ ψυχῇ τῇ περιφοίτῳ καὶ πεπλανημένῃ, καὶ ἔμπαλιν τινα μηδὲ γένους ὄντα τοῦ ἱερωμένου θεοφιλεῖ καὶ φιλόθεον ἔξω τῶν περιορραντηρίων ἐστῶτα ἐσωτάτῳ διατρίβειν, ἀποδημίαν ἡγούμενον ὅλον τὸν μετὰ σώματος βίον, ὅποτε δὲ δύναίτο τῇ ψυχῇ μόνη ζῆν, ἐν πατρίδι καταμένειν ὑπολαμβάνοντα; **83.** καὶ γὰρ φλιᾶς μὲν ἐστὶν ἔξω πᾶς ἀφρων, κἂν συνημερεύων μὴδ' ἀκαρῆς ἀπολείπεται, εἴσω δὲ πᾶς σοφός, κἂν μὴ μόνον χώραις ἀλλὰ καὶ μεγάλοις κλίμασι γῆς διωκισμένος τυγχάνῃ· κατὰ δὲ Μωυσῆν οὕτως ὁ φίλος ἐγγύς ἐστιν, ὥστε ἀδιαφορεῖ ψυχῆς· λέγει γάρ· «ὁ φίλος, ὁ ἴσος τῇ ψυχῇ σου» (Deut. 13, 6). **84.** καὶ ὁ ἱερεὺς μέντοι «ἄνθρωπος οὐκ ἔσται κατ' αὐτὸν ὅταν εἰσῆ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἕως ἂν ἐξέλθῃ» (Lev. 16, 17), οὐ σωματικῶς, ἀλλὰ ταῖς κατὰ ψυχὴν κινήσεσιν. ὁ γὰρ νοῦς, ὅτε μὲν καθαρῶς λειτουργεῖ θεῷ, οὐκ ἔστιν ἀνθρώπινος, ἀλλὰ θεῖος· ὅτε δὲ ἀνθρώπινῳ τινί, τέτραπται καταβάς ἀπ' οὐρανοῦ, μᾶλλον δὲ πεσὼν ἐπὶ γῆν ἐξέρχεται, ἢ κἂν ἔτι μένη τὸ σῶμα ἔνδον αὐτῷ. **85.** ὀρθότατα οὖν εἰρηται· «ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω» τῶν κατὰ τὸ σῶμα δεσμοτηρίων, τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις φωλεῶν, τῶν κατὰ τὸν ἀπατεῶνα λόγον σοφιστειῶν, ἐπὶ πᾶσιν αὐτὸν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ δοκεῖν αὐτεξουσίῳ καὶ αὐτοκράτορι γνώμῃ νοεῖν τε καὶ καταλαμβάνειν.

86. Προαγαγὼν δὲ αὐτὸν ἔξω φησὶν· «ἀνάβλεψον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, ἐὰν δυνηθῆς ἐξαριθμῆσαι αὐτούς. οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου» (Gen. 15, 5). παγκάλως εἶπεν «οὕτως ἔσται», ἀλλ' οὐ τοσοῦτον, τοῖς ἀστροῖς ἰσάριθμον. οὐ γὰρ τὸ πλῆθος αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ μυρία ἄλλα τῶν εἰς εὐδαιμονίαν ὀλόκληρον καὶ παντελεῖ βούλεται παρεμφῆναι. **87.** οὕτως οὖν ἔσται, φησὶν, ὡς ἔχει τὸ ὀρώμενον αἰθέριον, οὕτως οὐράνιον, οὕτως αὐγῆς γέμον ἀσκίου καὶ καθαρᾶς – οὐρανοῦ γὰρ ἀπελήλαται νύξ καὶ αἰθέρος τὸ σκότος, – ἀστεροειδέστατον, εὖ διακεκοσμημένον, τάξει χρώμενον ἀκλινεῖ τῇ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως ἐχούσῃ. **88.** βούλεται γὰρ ἀντίμιμον οὐρανοῦ, εἰ δὲ χρῆ καὶ προσυπερβάλλοντα εἰπεῖν, οὐρανὸν ἐπίγειον ἀποφῆναι τὴν τοῦ σοφοῦ ψυχὴν ἔχουσαν <ἐν ἑαυτῇ καθάπερ> ἐν αἰθέρι καθαρᾶς φύσεις, τεταγμένας κινήσεις, χορείας ἐμμελεῖς, θείας περιόδους, ἀρετῶν ἀστεροειδεστάτας καὶ περιλαμπεστάτας αὐγάς. εἰ δ' ἀμήχανον αἰσθητῶν ἀστέρων ἀριθμὸν εὐρεῖν, πῶς οὐχὶ μᾶλλον νοητῶν; **89.** ἐφ' ὅσον γὰρ οἶμαι τὸ κρῖνον τοῦ κρῖνοντος ἄμεινον ἢ χειρὸν – νοῦς μὲν γὰρ ἄμεινον αἰσθήσεως, διανοίας δὲ ἀμβλύτερον αἰσθησις, – ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὰ κρινόμενα διενήνοχεν· ὥστε μυρίῳ πλήθει τὰ νοητὰ τῶν αἰσθητῶν ὑπερβάλλειν. τοῦ γὰρ ψυχῆς ὄμματος βραχυτάτη μοῖρα οἱ κατὰ τὸ σῶμα ὀφθαλμοί· τὸ μὲν γὰρ ἔοικεν ἡλίῳ, λυχνούχοις δὲ οὗτοι μελετῶσιν ἐξάπτεσθαι τε καὶ σβέννυσθαι.

90. Αναγκαίως οὖν ἐπιλέγεται «ἐπίστευσεν Αβραάμ τῷ θεῷ» (Gen. 15, 6) πρὸς ἔπαινον τοῦ πεπιστευκότος. καίτοι, τάχα ἂν τις εἴποι, τοῦτ' ἄξιον ἐπαίνου κρίνετε; τίς δὲ οὐκ ἂν τι λέγοντι καὶ ὑπισχνουμένῳ θεῷ προσέχοι τὸν νοῦν, κἂν εἰ πάντων ἀδικώτατος καὶ ἀσεβέστατος ὢν τυγχάνοι; πρὸς ὃν ἐροῦμεν· **91.** ὦ γενναῖε, μὴ ἀνεξετάστως ἢ τὸν σοφὸν ἀφέλη τα πρέποντα ἐγκώμια ἢ τοῖς ἀναξίσις τὴν τελειοτάτην ἀρετῶν, πίστιν, μαρτυρήσεως ἢ τὴν ἡμετέραν περὶ τούτων γνώσιν αἰτιάζῃ. **92.** βαθυτέραν γὰρ εἰ βουλευθείης ἐρευνᾶν καὶ μὴ σφόδρ' ἐπιπόλαιον ποιῆσασθαι, σαφῶς γνώσῃ, ὅτι

μόνῳ θεῷ χωρὶς ἑτέρου προσπαράληψεως οὐ ῥάδιον πιστεῦσαι διὰ τὴν πρὸς τὸ θνητὸν ᾧ συνεζεύγμεθα συγγένειαν· ὅπερ ἡμᾶς καὶ χρήμασι καὶ δόξῃ καὶ ἀρχῇ καὶ φίλοις ὑγείᾳ τε καὶ ῥώμῃ σώματος καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἀναπεῖθι πεπιστευκένας. **93.** τὸ δὲ ἰ ἐκνίψασθαι τούτων ἕκαστον καὶ ἀπιστῆσαι γενέσει τῇ πάντα ἐξ ἑαυτῆς ἀπίστῳ, μόνῳ δὲ πιστεῦσαι θεῷ τῷ καὶ πρὸς ἀλήθειαν μόνῳ πιστῷ μεγάλης καὶ ὀλυμπίου ἔργον διανοίας ἐστὶ, οὐκέτι πρὸς οὐδενὸς δελεαζομένης τῶν παρ' ἡμῖν.

94. εὐ δὲ τὸ φάναι «λογισθῆναι τὴν πίστιν εἰς δικαιοσύνην αὐτῷ» (Gen. 15, 6)· δίκαιον γὰρ οὐδὲν οὕτως, ὡς ἀκράτῳ καὶ ἀμιγῆ τῇ πρὸς θεὸν μόνον πίστει κεχρησθαι. **95.** τὸ δὲ δίκαιον καὶ ἀκόλουθον τοῦτο τῇ φύσει παράδοξον ἐνομίσθη διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀπιστίαν ἡμῶν, οὐς ἐλέγχων ὁ ἱερὸς λόγος φησὶν, ὅτι τὸ ἐπὶ μόνῳ τῷ ὄντι βεβαίως καὶ ἀκλινῶς ὀρμεῖν θαυμαστὸν μὲν παρ' ἀνθρώποις, οἷς ἀγαθῶν ἀδόλων κτήσις οὐκ ἔστιν, οὐ θαυμαστὸν δὲ παρ' ἀληθείᾳ βραβευούσῃ, δικαιοσύνης δ' αὐτὸ μόνον ἔργον.

96. «Εἶπε δὲ» φησὶ «πρὸς αὐτόν· ἐγὼ ὁ θεὸς ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ χώρας Χαλδαίων, ὥστε δοῦναί σοι τὴν γῆν ταύτην κληρονομήσαι» (Gen. 15, 7). τοῦτ' οὐχ ὑπόσχεσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ παλαιᾶς ὑποσχέσεως βεβαίωσιν ἐμφαίνει. **97.** τὸ μὲν οὖν πάλαι δωρηθὲν ἀγαθὸν ἐξοδος ἦν ἀπὸ τῆς Χαλδαϊκῆς μετεωρολογίας, ἣτις ἀνεδίδασκεν οὐ θεοῦ ἔργον, ἀλλὰ θεὸν ὑπολαμβάνειν τὸν κόσμον εἶναι καὶ τό τε εὐ καὶ τὸ χεῖρον ἅπασιν τοῖς οὐσι φοραῖς καὶ τεταγμέναις περιόδοις ἀστέρων ἀριθμῆσθαι καὶ ἐνθὲνδε τὴν ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ γένεσιν ἠρτησθαι – ταῦτα δ' ἢ τῶν κατ' οὐρανὸν ὀμαλῆ καὶ τεταγμένη κίνησις τοὺς εὐχερεστεροὺς ἀνέπεισε τερατεύεσθαι καὶ γὰρ τὸ Χαλδαίων ὄνομα μεταληφθὲν ὀμαλότητι παρωνυμῆι, – **98.** τὸ δὲ νέον ἀγαθὸν κληρονομήσαι σοφίαν τὴν ἀδεκτον μὲν αἰσθήσει, νῶ δ' εἰλικρινεστάτῳ καταλαμβανομένην, δι' ἣς ἀποικίων ἢ ἀρίστη βεβαιοῦται μετανισταμένης τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἀστρονομίας ἐπὶ φυσιολογίαν καὶ ἀπὸ ἀβεβαίου εἰκασίας ἐπὶ πάγιον κατάληψιν καὶ κυρίως εἰπεῖν ἀπὸ τοῦ γεγονότος πρὸς τὸ ἀγένητον, ἀπὸ τοῦ κόσμου πρὸς τὸν ποιητὴν καὶ πατέρα αὐτοῦ. **99.** τοὺς μὲν γὰρ τὰς γνώμας χαλδαῖζοντας οὐρανῷ πεπιστευκένας, τὸν δ' ἐνθὲνδε μεταναστάντα τῷ ἐπόχῳ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἠνιόχῳ τοῦ παντὸς κόσμου, θεῷ, φασὶν οἱ χρησιμοί. καλὸς γε ὁ κλῆρος, μείζων ἴσως τῆς δυνάμεως τοῦ λαμβάνοντος, ἐπάξιος δὲ τοῦ μεγέθους τοῦ δίδόντος.

100. Ἄλλ' οὐκ ἐξαρκεῖ χρηστὰ ἐλπίσαι καὶ θαυμάσια ἡλίκᾳ προσδοκῆσαι τῷ σοφίας ἐραστῇ διὰ τῶν θεοπισθέντων· ἀλλ' εἰ μὴ καὶ τρόπον γνώσεται καθ' ὃν ἐφίξεται τῆς τοῦ κλήρου διαδοχῆς, παγχάλεπον ἰ ἡγεῖται, ἅτε διψῶν ἐπιστήμης καὶ ἀπλήστως ἔχων αὐτῆς· διὸ πυνθάνεται φάσκων· «δέσποτα, κατὰ τί γνώσομαι, ὅτι κληρονομήσω αὐτήν» (Gen. 15, 8); **101.** ἴσως ἂν τις εἴποι μάχεσθαι τοῦτο τῷ πεπιστευκένας· τὸ μὲν γὰρ ἀπορεῖν ἐνδοιάζοντας, τὸ δὲ μηκέτι ζητεῖν ἔργον εἶναι πεπιστευκότος. λεκτέον οὖν, ὅτι καὶ ἀπορεῖ καὶ πεπίστευκεν, οὐ μὴν περὶ τοῦ αὐτοῦ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. πεπίστευκε μὲν γὰρ ὅτι κληρονόμος ἔσται σοφίας, τὸν δὲ τρόπον αὐτὸ μόνον ζητεῖ καθ' ὃν ἂν γένοιτο· τὸ δ' ὅτι γενήσεται, πάντως κατὰ τὰς θείας ὑποσχέσεις βεβαίως κατεῖληφεν. **102.** τὸν πόθον οὖν, ᾧ κέχρηται πρὸς τὸ μαθεῖν, ἐπαινέσας ὁ διδάσκαλος ἄρχεται τῆς ὑψηλήσεως ἀπὸ στοιχειώδους εἰσαγωγῆς, ἐν ἣ πρώτον καὶ ἀναγκαιότατον γέγραπται «λάβε μοι» (Gen. 15, 9)· βραχεῖα μὲν ἢ λέξις, πολλὴ δὲ ἡ δύναμις· ἐμφαίνει γὰρ οὐκ ὀλίγα. **103.** πρώτον μὲν, ἴδιον, φησὶν, οὐδὲν ἔχεις ἀγαθόν, ἀλλ' ὅ τι ἂν νομίσης ἔχειν, ἕτερος παρέσχεν. ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι θεοῦ τοῦ δίδόντος κτήματα πάντα, ἀλλ' οὐ τῆς μεταίτου καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸ λαβεῖν προτεινούσης γενέσεως. **104.** δεύτερον δέ, κἂν λάβῃς, λάβε μὴ σεαυτῷ, δάνειον δὲ ἢ παρακαταθήκην νομίσας τὸ δοθὲν τῷ παρακαταθεμένῳ καὶ συμβαλόντι ἀπόδος, πρεσβυτέραν χάριν χάριτι νεωτέρα, προκατάροχουσαν ἀντεκτινούσῃ δικαίως καὶ προσηκόντως ἀμειψάμενος. **105.** μυριοὶ γὰρ ἔξαρνοι παρακαταθηκῶν ἐγένοντο ἱερῶν, τοῖς ἀλλοτρίοις ὡς ἰδίῳ ὑπ' ἀμέτρου τῆς πλεονεξίας καταχρησάμενοι. σὺ δέ, ὦ γενναῖε, παντὶ σθένει πειρῶ μὴ μόνον ἀσινῆ καὶ ἀκιβδήλευτα φυλάττειν ἂ ἔλαβες, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐπιμελείας ἀξιοῦν, ἵν' ὁ παρακαταθέμενος μηδὲν ἔχη τῆς παρὰ σοῦ φυλακῆς αἰτιάσασθαι. **106.** παρακατέθετο δέ σοι αὐτῷ ψυχὴν, λόγον, αἰσθησὶν ὁ ζωοπλάστης, ἃ συμβολικῶς δάμαλις, κριοῦς, αἰξὲν ἐν ἱεραῖς γραφαῖς ὠνομάσθησαν (Gen. 15, 9). ταῦτα δ' οἱ μὲν εὐθύς ὑπὸ φιλαυτίας ἐνοσφίσαντο, οἱ δὲ ἐταμιεύσαντο πρὸς καιριωτάτην ἀπόδοσιν. **107.** τῶν μὲν οὖν νοσφιζομένων οὐκ ἔστιν ἀριθμὸν εὐρεῖν· τίς γὰρ ἡμῶν ψυχὴν καὶ αἰσθησὶν καὶ λόγον, πάνθ' ὁμοῦ ταῦτ' οὐ φησὶν ἑαυτοῦ κτήματ' εἶναι, τὸ αἰσθάνεσθαι, τὸ λέγειν, τὸ καταλαμβάνειν οἰόμενος ἐφ' ἑαυτῷ μόνῳ κείσθαι; **108.** τῶν δὲ τὴν πίστιν ἱερὰν καὶ ἄσυλον ὄντως διαφυλαττόντων ὀλίγος ἐστὶν ἀριθμὸς. οὗτοι ταῦτα τὰ τρία ἀνατεθείκασι θεῷ, ψυχὴν, αἰσθησὶν, λόγον· ἔλαβον γὰρ οὐχ ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐκεῖνῳ πάντα ταῦτα, ὥστε εἰκότως ὠμολόγησαν κατ' αὐτὸν εἶναι τὰς ἐκάστων ἐνεργείας, τοῦ νοῦ τὰς διανοήσεις, τοῦ λόγου τὰς ἐρμηνείας, τῆς αἰσθήσεως τὰς φαντασίας. **109.** οἱ μὲν οὖν ἑαυτοῖς ταῦτα ἐπιγράφοντες ἄξια τῆς ἑαυτῶν βαρυνδαμονίας ἰ ἐκκληρώσαντο, ψυχὴν μὲν ἐπίβουλον, ἀλόγοις πάθεσι

πεφυρμένην καὶ πλήθει κακιῶν κατειλημμένην, τοτὲ μὲν ὑπὸ λαίμαργίας καὶ λαγνείας ὥσπερ ἐν χαμαιτυπείῳ περιυβριζομένην, τοτὲ δὲ ὑπὸ πλήθους ἀδικημάτων ὥσπερ ἐν δεσμοτηρίῳ καθειργμένην μετὰ κακούργων, οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπιτηδευμάτων, ἃ πᾶσι τοῖς κριταῖς [ἢ τιμωρηταῖς] ἀγώγιμα γέγονε, λόγον δὲ στόμαργον, ἠκονημένον κατὰ τῆς ἀληθείας, βλαβερόν μὲν τοῖς ἐντυγχάνουσιν, αἰσχύνην δὲ τοῖς κεκτημένοις ἐπιφέροντα, αἴσθησιν δὲ ἀκόρεστον, ἐμφορουμένην μὲν αἰεὶ τῶν αἰσθητῶν, ὑπὸ δὲ ἀκράτορος τῆς ἐπιθυμίας μηδέποτε ἐμπλησθῆναι δυναμένην, ἀλογοῦσαν τῶν σωφρονιστῶν, ὡς παρορᾶν καὶ παρακούειν καὶ ὅσα ἂν ἐπ' ὠφελείᾳ διεξέρχωνται παραπτύειν. **110.** οἱ δὲ λαβόντες μὴ ἑαυτοῖς, ἀλλὰ θεῷ τούτων ἕκαστον αὐτῷ ἀνέθεσαν, ἱεροπρεπῆς καὶ ἅγιον ὄντως φυλάξαντες τῷ κτησαμένῳ, τὴν μὲν διάνοιαν, ἵνα μηδὲν ἄλλο ἢ περὶ θεοῦ καὶ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ διανοῆται, τὸν δὲ λόγον, ἵν' ἀχαλίνῳ στόματι ἐγκωμίους καὶ ὕμνοις καὶ εὐδαιμονισμοῖς γεραίρῃ τὸν τῶν ὄλων πατέρα, τὰς πρὸς ἐρμηναίαν ἀπάσας ἀρετὰς εἰς ἓν τοῦτο μόνον ἔργον συγκροτῶν καὶ ἐπιδεικνύμενος, τὴν δὲ αἴσθησιν, ἵνα φαντασιουμένη τὸν αἰσθητὸν ἅπαντα κόσμον οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ τὰς μεταξὺ φύσεις, ζῶα τε καὶ φυτὰ, ἐνεργείας τε καὶ δυνάμεις αὐτῶν καὶ ὅσαι κινήσεις καὶ σχέσεις, ἀδόλως καὶ καθαρῶς ψυχῇ διαγγέλλῃ. **111.** νῶ γὰρ ὁ θεὸς καταλαμβάνει τὸν μὲν νοητὸν κόσμον δι' ἑαυτοῦ, τὸν δὲ ὄρατὸν δι' αἰσθήσεως ἐφήκεν. εἰ δὴ δύναίτο τις πᾶσι τοῖς μέρεσι ζῆσαι θεῷ μᾶλλον ἢ ἑαυτῷ, διὰ μὲν τῶν αἰσθήσεων εἰς τὰ αἰσθητὰ διακύψας ἔνεκα τοῦ τάληθῆς εὐρεῖν, διὰ δὲ τῆς ψυχῆς τὰ νοητὰ καὶ ὄντα ὄντως φιλοσοφήσας, διὰ δὲ τοῦ κατὰ τὴν φωνὴν ὄργάνου καὶ τὸν κόσμον καὶ τὸν δημιουργὸν ὕμνήσας, εὐδαίμονι καὶ μακαρίῳ βίῳ χρήσεται. **112.** ταῦτα ἐκ τοῦ «λάβε μοι» παρεμφαίνεσθαι νομίζω. βουληθεὶς μέντοι καὶ τῆς θείας ἀρετῆς ἀπ' οὐρανοῦ τὴν εἰκόνα ἐπὶ γῆν καταπέμψαι δι' ἔλεον τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα μὴ ἀτυχῆσῃ τῆς ἀμείνονος μοίρας, συμβολικῶς τὴν ἱεράν σκηνὴν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κατασκευάζει, σοφίας ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα. **113.** τῆς γὰρ ἀκαθαρσίας ἡμῶν ἐν μέσῳ φησὶ τὴν σκηνὴν ἰδρῦσθαι τὸ λόγιον, ἵν' ἔχωμεν ᾧ καθαρθησόμεθα ἐκνιψάμενοι καὶ ἀπολουσάμενοι τὰ καταρρυπαίνοντα ἡμῶν τὸν ἄθλιον καὶ ἰδρῶν δυσκλείας γέμοντα βίον. τὰ συντείνοντα οὖν πρὸς τὴν κατασκευὴν ἰδῶμεν ὅν τρόπον εἰσφέρειν προσέταξεν. «ἐλάλησε» φησὶ «κύριος πρὸς Μωυσῆν λέγων· εἰπὸν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ λάβετέ μοι ἀπαρχάς, παρὰ πάντων οἷς ἂν δόξη τῇ καρδίᾳ, λήψεσθε τὰς ἀπαρχάς μου» (Exod. 25, 1. 2). **114.** οὐκοῦν κἀνταῦθα παραινέσεις μὴ ἑαυτοῖς ἀλλὰ θεῷ λαβεῖν, τίς τε ὁ διδούς ἐστὶν ἐξετάζοντας καὶ τὰ δοθέντα μὴ σινομένους, ἀσινῆ δὲ καὶ ἄμωμα τέλειά τε αὐτῶν καὶ ὀλόκληρα διαφυλάττοντας. τὰς δ' ἀρχὰς δογματικώτατα ἀνέθηκεν αὐτῷ· τῷ γὰρ ὄντι καὶ σωμάτων καὶ πραγμάτων αἱ ἀρχαὶ κατὰ θεὸν ἐξετάζονται μόνον. **115.** ἐρεῦνησον δέ, εἰ θέλεις γινῶναι, ἕκαστα, φυτὰ, ζῶα, τέχνας, ἐπιστήμας. ἅρ' οὖν αἱ πρῶται τῶν φυτῶν σπερματικαὶ καταβολαὶ γεωργίας ἢ τῆς ἀοράτου φύσεως εἰσὶν ἀόρατα ἔργα; τί δ' αἱ ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζώων γενέσεις; οὐχ ὡσανεὶ μὲν συναιτίους ἔχουσι τοὺς τοκέας, τὴν δ' ἀνωτάτω καὶ πρεσβυτάτην καὶ ὡς ἀληθῶς αἰτίαν τὴν φύσιν; **116.** τέχναις δὲ καὶ ἐπιστήμας οὐ πηγὴ καὶ ῥίζα καὶ θεμέλιοι καὶ εἴ τι ἄλλο πρεσβυτέρας ὄνομα ἀρχῆς ὑπόκειται ἢ φύσις, ἢ πάντ' ἐποικοδομεῖται τὰ καθ' ἑκάστην θεωρήματα; φύσεως δὲ μὴ προϋποκειμένης ἀτελεῖ τὰ πάντα. ἐνθένδε μοι δοκεῖ τις ὀρμηθεὶς εὐστόχως εἰπεῖν ἀρχὴ δὲ τοι ἡμισυ παντός, ἀρχὴν αἰνιξάμενος τὴν φύσιν, ἣτις ὡσανεὶ ῥίζα καταβέβληται πρὸς τὴν ἐκάστου συναύξησιν, ἢ καὶ τὸ ἡμισυ τοῦ παντός ἀπένευμεν. **117.** εἰκότως οὖν τὸ λόγιον ἀνέθηκε τὰς ἀρχὰς τῷ ἡγεμόνι θεῷ. καὶ ἐν ἑτέροις «εἶπεν» φησὶν «κύριος πρὸς Μωυσῆν λέγων· ἀγιάσον μοι πᾶν πρωτότοκον, πρωτογενές, διανοῖγον πᾶσαν μήτραν ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους· ἐμοὶ ἐστίν» (Exod. 13, 1. 2). **118.** ὥστε ἀνωμολογήσθαι καὶ διὰ τούτων, ὅτι τὰ πρῶτα καὶ χρόνῳ καὶ δυνάμει κτήματα θεοῦ, καὶ διαφερόντως τὰ πρωτογενῆ. ἐπειδὴ γὰρ πᾶν γένος ἀφθαρτον, δικαίως τῷ ἀφθάρτῳ προσνεμηθήσεται, καὶ εἴ τις καὶ συνόλως μήτραν διοιγνύειν ἀπὸ ἀνθρώπου, τοῦ λογισμοῦ καὶ λόγου, ἕως κτήνους, αἰσθήσεως τε καὶ σώματος. **119.** ὁ γὰρ διοιγνύς τὴν μήτραν ἐκάστων, τοῦ μὲν νοῦ πρὸς τὰς νοητὰς καταλήψεις, τοῦ δὲ λόγου πρὸς τὰς διὰ φωνῆς ἐνεργείας, τῶν δὲ αἰσθήσεων πρὸς τὰς ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων ἐγγινομένας φαντασίας, τοῦ δὲ σώματος πρὸς τὰς οἰκείους αὐτῷ σχέσεις τε καὶ κινήσεις ἀόρατος καὶ σπερματικὸς καὶ τεχνικὸς θεὸς ἐστὶ λόγος, ὃς προσηκόντως ἀνακείσεται τῷ πατρὶ. **120.** καὶ μὴν ὥσπερ αἱ ἀρχαὶ θεοῦ, οὕτως καὶ τὰ τέλη θεοῦ. μάρτυς δὲ Μωυσεὶς προστάττων ἀφαιρεῖν καὶ ὁμολογεῖν τὸ τέλος τῷ κυρίῳ (Num. 31, 28 ss). **121.** μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὰ ἐν κόσμῳ. πῶς; φυτοῦ μὲν ἀρχὴ σπέρμα, τέλος δ' ὁ καρπός, ἐκάτερον οὐ γεωργίας, ἀλλὰ φύσεως ἔργον. πάλιν ἐπιστήμης ἀρχὴ μὲν ἡ φύσις, ἰὼς ἐδείχθη, πέρας δ' οὐδ' ἦλθεν εἰς ἀνθρώπους. τέλειος γὰρ οὐδεὶς ἐν οὐδενὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἀλλ' ἀψευδῶς αἱ τελειότητες καὶ ἀκρότητες ἑνὸς εἰσι μόνου. φορούμεθ' οὖν λοιπὸν ἡμεῖς ἐν τῷ τέλους καὶ ἀρχῆς μεθορίῳ, μανθάνοντες, διδάσκοντες, γεωπονοῦντες, ἐργαζόμενοι τῶν ἄλλων ἕκαστον ὡς ἂν ἰδρῶντες,

ἵνα τι καὶ γένεσις πράττειν δοκῇ. **122.** γνωριμώτερον μέντοι τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη κατὰ θεὸν ὠμολόγησεν ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως εἰπὼν· «ἐν ἀρχῇ ἐποίησε» (Gen. 1, 1) καὶ πάλιν «συντετέλεσεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» (cf. Gen. 2, 1. 2. 4). **123.** νυνὶ μὲν οὖν «λάβετε μοι» (Exod. 25, 2) φησὶ διδοῦς τὰ πρέπονθ' ἑαυτῷ καὶ προτρέπων τὰ δοθέντα μὴ κιβδηλεύειν, ἀλλ' ἀξίως τοῦ δόντος φυλάττειν, αὐθις δ' ἐν ἑτέροις ὁ μηδενὸς χρεῖος ὢν καὶ διὰ τοῦτο λαμβάνων μηδὲν ὁμολογήσει λαμβάνειν, ἔνεκα τοῦ πρὸς εὐσέβειαν ἀλεῖψαι καὶ προθυμίαν ὁσιότητος ἐμποιῆσαι καὶ πρὸς θεραπείαν ἀκονῆσαι τὴν ἑαυτοῦ, ὡς ἀποδεχομένου καὶ δεχομένου τὰς ψυχῆς ἔκουσίους ἀρεσκείας καὶ γνησίους θεραπείας. **124.** «ἰδοῦ» γὰρ φησιν «εἴληφα τοὺς Λευίτας ἀντὶ παντός πρωτοτόκου διανοίγοντος μήτραν παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ· λύτρα αὐτῶν ἔσονται» (Num. 3, 12). οὐκοῦν λαμβάνομεν καὶ δίδομεν, ἀλλὰ κυρίως μὲν λαμβάνομεν, καταχρηστικῶς δὲ δίδοναι λεγόμεθα δι' ἃς αἰτίας εἶπον. εὐθυβόλως δὲ λύτρα ὠνόμασε τοὺς Λευίτας· εἰς ἐλευθερίαν γὰρ οὐδὲν οὕτως ἐξαιρεῖται τὴν διάνοιαν ὡς τὸ πρόσφυγα καὶ ἰκέτην γενέσθαι θεοῦ. τοῦτο δ' ἡ ἱερωμένη φυλὴ Λευιτῶν ἐπαγγέλλεται.

125. Δελαληκότες οὖν τὰ πρέποντα περὶ τούτων ἀναδράμωμεν ἐπὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς· ὑπερεθέμεθα γὰρ πολλὰ τῶν ὀφειλόντων ἀκριβωθῆναι. «λάβε μοι» φησὶ «δάμαλιν» ἄζυγα καὶ ἀκάκωτον, ἀπαλὴν ἔτι καὶ νέαν καὶ σφριγῶσαν, ἠνιόχησιν καὶ παιδείαν καὶ ἐπιστάσιαν εὐμαρῶς δέξασθαι δυναμένην ψυχὴν· «λάβε μοι κριόν,» λόγον ἀγωνιστὴν καὶ τέλειον, ἱκανὸν μὲν τὰ σοφίσματα τῶν ἀντιδοξούντων ἀνατεμεῖν τε καὶ λῦσαι, ἱκανὸν δὲ καὶ ἀσφάλειαν ὁμοῦ καὶ εὐκοσμίαν τῷ χρωμένῳ περιποιῆσαι·

126. «λάβε μοι» καὶ τὴν ἄπτουσαν αἴσθησιν ἐπὶ τὸν αἰσθητὸν κόσμον, «αἶγα,» πάντα «τριετίζοντα,» κατ' ἀριθμὸν τέλειον παγέντα, ἀρχὴν μεσότητα τελευτὴν ἔχοντα· πρὸς δὲ τούτοις «τρογὸνα καὶ περιστεράν» (Gen. 15, 9), τὴν τε θεῖαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, πτηνὰς μὲν ἀμφοτέρας καὶ ἄνω πηδᾶν μεμελετηκυίας, διαφερούσας δ' ἀλλήλων, ἣ διαφέρει γένος εἶδους ἢ μίμημα ἀρχετύπου.

127. φιλέρημος μὲν γὰρ ἡ θεία σοφία, διὰ τὸν μόνον θεόν, ἢ οὐ κτήμᾳ ἐστὶ, τὴν μόνωσιν ἀγαπῶσα – συμβολικῶς αὕτη τρογῶν καλεῖται, – ἡμερος δὲ καὶ τιθασὸς καὶ ἀγελαῖος ἢ ἔτέρα, τὰ ἀνθρώπων ἄσθη περιπολοῦσα καὶ διαίτη τῇ μετὰ θνητῶν ἀσμενίζουσα· περιστερεῶ ταύτην ἀπεικάζουσιν. **128.** ταύτας μοι δοκεῖ τὰς ἀρετὰς Μωυσῆς αἰνιξάμενος μαίας Ἑβραίων ὀνομάσαι Σεπφώραν τε καὶ Φουάν (Exod. 1, 15)· ἡ μὲν γὰρ ὄρνιθον, Φουὰ δὲ ἐρυθρὸν ἐρμηνεύεται. τῆς μὲν οὖν θείας ἐπιστήμης ὄρνιθος τρόπον τὸ αἰεὶ μετεωροπολεῖν ἴδιον, τῆς δὲ ἀνθρωπίνης αἰδῶ καὶ σωφροσύνην ἐμποιεῖν, ὢν τὸ ἐρυθριᾶν ἐφ' οἷς ἄξιον.

129. δεῖγμα ἐναργέστατον· «ἔλαβεν δὲ» φησὶν «αὐτῷ πάντα ταῦτα» (Gen. 15, 10). τοῦτ' ἔπαινός ἐστι τοῦ σπουδαίου, τὴν ἱεράν ὦν ἔλαβε παρακαταθήκην, ψυχῆς, αἰσθήσεως, λόγου, θείας σοφίας, ἀνθρωπίνης ἐπιστήμης, καθαρῶς καὶ ἀδόλως μὴ ἑαυτῷ, μόνῳ δὲ τῷ πεπιστευκῷ φυλάξαντος. **130.** εἶτ' ἐπιλέγει «διεῖλεν αὐτὰ μέσα,» τὸ τίς μὴ προστιθείς, ἵνα τὸν ἀδεικτον ἐννοῆς θεὸν τέμνοντα τὰς τῶν σωμάτων καὶ τὰς τῶν πραγμάτων ἐξῆς ἀπάσας ἠρμόσθαι καὶ ἠνώσθαι δοκούσας φύσεις τῷ τομῆ τῶν συμπάντων ἑαυτοῦ λόγῳ, ὅς εἰς τὴν ὀξυτάτην ἀκονηθεὶς ἀκμὴν διαίρων οὐδέποτε λήγει. **131.** τὰ γὰρ αἰσθητὰ πάντα ἐπειδὴν μέχρι τῶν ἀτόμων καὶ λεγομένων ἀμερῶν διεξέληθη, πάλιν ἀπὸ τούτων τὰ λόγῳ θεωρητὰ εἰς ἀμυθήτους καὶ ἀπεριγράφους μοίρας ἀρχεται διαίρειν οὗτος ὁ τομεύς, καὶ «τὰ πέταλα τοῦ χρυσοῦ τέμνει τρίχας» (Exod. 36, 10), ὡς φησὶ Μωυσῆς, εἰς μῆκος ἀπλατῆς ἀσωμάτοις γραμμαῖς ἐμφερές.

132. ἕκαστον οὖν τῶν τριῶν διεῖλε μέσον, τὴν μὲν ψυχὴν εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, τὸν δὲ λόγον εἰς ἀληθές τε καὶ ψεῦδος, τὴν δὲ αἴσθησιν εἰς καταληπτικὴν φαντασίαν καὶ ἀκατάληπτον· ἅπερ εὐθύς τμήματα «ἀντιπρόσωπα τίθησιν ἀλλήλοις», λογικὸν ἄλογον, ἀληθές ψεῦδος, καταληπτὸν ἀκατάληπτον, ἀπολιπὼν τὰ πτηνὰ ἀδιαίρετα (Gen. 15, 10)· τὰς γὰρ ἀσωμάτους καὶ θείας ἐπιστήμας εἰς μαχομένας ἐναντιότητος ἀδύνατον τέμνεσθαι.

133. Πολὺν δὲ καὶ ἀναγκαῖον ὄντα λόγον τὸν περὶ τῆς εἰς ἴσα τομῆς καὶ περὶ ἐναντιοτήτων οὔτε παρήσομεν οὔτε μηκυνοῦμεν, ἀλλ' ὡς ἔστιν ἐπιτέμνοντες ἀρκεσθησόμεθα μόνοις τοῖς καιρίοις. καθάπερ ἢ γὰρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν καὶ τὰ μέλη μέσα διεῖλεν ὁ τεχνίτης, οὕτως καὶ τὴν τοῦ παντός οὐσίαν, ἠνίκα τὸν κόσμον ἐδημιούργει. **134.** λαβὼν γὰρ αὐτὴν ἤρξατο διαίρειν ὧδε· δύο τὸ πρῶτον ἐποίει τμήματα, τό τε βαρὺ καὶ κοῦφον, τὸ παχυμερές ἀπὸ τοῦ λεπτομεροῦς διακρίνων· εἶθ' ἑκάτερον πάλιν διαίρει, τὸ μὲν λεπτομερές εἰς ἀέρα καὶ πῦρ, τὸ δὲ παχυμερές εἰς ὕδωρ καὶ γῆν, ἃ καὶ στοιχεῖα αἰσθητὰ αἰσθητοῦ κόσμου, ὡσανεὶ θεμελίους, προκατεβάλετο. **135.** πάλιν δὲ τὸ βαρὺ καὶ κοῦφον καθ' ἑτέρας ἔτεμνεν ἰδέας, τὸ μὲν κοῦφον εἰς ψυχρὸν τε καὶ θερμὸν – ἐπεφήμισε δὲ τὸ μὲν ψυχρὸν ἀέρα, τὸ δὲ θερμὸν φύσει πῦρ, – τὸ δὲ βαρὺ εἰς ὑγρὸν τε αὐτὸ καὶ ξηρὸν· ἐκάλεσε δὲ τὸ μὲν ξηρὸν γῆν, τὸ δὲ ὑγρὸν ὕδωρ. **136.** ἕκαστον δὲ τούτων ἄλλας τομὰς ἐδέχετο· γῆ μὲν γὰρ εἰς ἠπειρούς καὶ νήσους διηρεῖτο, ὕδωρ

δὲ εἰς θάλασσαν καὶ ποταμούς καὶ ὅσον πότιμον, ἀήρ δὲ εἰς τὰς θέρους καὶ χειμῶνος τροπᾶς, πῦρ δὲ εἰς τὸ χρεῖωδες – ἀπληστον δ' ἐστὶ καὶ φθαρτικὸν τοῦτο – καὶ κατὰ τὸνναντίον εἰς τὸ σωτήριον, ὅπερ εἰς τὴν οὐρανοῦ σύστασιν ἀπεκληροῦτο. **137.** ὡσπερ δὲ τὰ ὀλοσχερῆ, οὕτω καὶ τὰ κατὰ μέρος ἔτεμνεν, ὧν τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δ' ἔμψυχα ἦν· καὶ τῶν ἀψύχων τὰ μὲν ἐν ταύτῳ μένοντα, ὧν δεσμός ἐξις, τὰ δ' οὐ μεταβατικῶς, ἀλλ' ἀυξητικῶς κινούμενα, ἃ φύσις ἢ ἀφάνταστος ἐζῶου· καὶ τούτων τὰ μὲν τῆς ἀγρίας ὕλης οἰστικὰ ἀγρίων καρπῶν, οἱ τροφή θηρίοις εἰσίν, τὰ δὲ τῆς ἡμέρου, ὧν γεωργία τὴν προστασίαν καὶ ἐπιμέλειαν ἔλαχε· τίκτει δὲ καρπούς τῷ πάντων ἡμερωτάτῳ ζῶων πρὸς ἀπόλαυσιν, ἀνθρώπῳ. **138.** καὶ μὴν ὄν τρόπον τὰ ἄψυχα, καὶ τὰ ψυχῆς μεμοιραμένα διήρει – τούτων γὰρ ἓν μὲν ἀλόγων, ἓν δὲ λογικῶν ἀπέκρινεν εἶδος – καὶ λαβῶν ἑκάτερον πάλιν ἔτεμνεν τὸ μὲν ἄλογον εἰς ἀτίθασόν τε καὶ χειρόηθες εἶδος, τὸ δὲ λογικὸν εἰς ἀφθαρτόν τε καὶ θνητόν. **139.** καὶ τοῦ θνητοῦ δύο μοίρας εἰργάζετο, ὧν τὴν μὲν ἀνδρῶν, τὴν δὲ γυναικῶν ἐπεφήμισε. καὶ κατ' ἄλλον μέντοι τρόπον τὸ ζῶον εἰς ἄρρεν ἔτεμνε καὶ θήλυ· ἐδέχετο δὲ καὶ ἄλλας ἀναγκαίας τομάς, αἱ διέστελλον πτηνὰ μὲν χερσαίων, χερσαῖα δὲ ἐνύδρων, ἐνύδρα δὲ ἀμφοῖν τῶν ἄκρων. **140.** οὕτως ὁ θεὸς ἀκονησάμενος τὸν τομέα τῶν συμπάντων αὐτοῦ λόγον διήρει τὴν τε ἄμορφον καὶ ἄποιον τῶν ὄλων οὐσίαν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀποκριθέντα τέτταρα τοῦ κόσμου στοιχεῖα καὶ τὰ διὰ τούτων παγέντα ζῶα τε αὐτὰ καὶ φυτά.

141. Ἐπεὶ δ' οὐ μόνον φησὶ «διεῖλεν,» ἀλλὰ καὶ «μέσα διεῖλεν,» ἀναγκαῖον κἂν ὀλίγα περὶ τῶν ἴσων τμημάτων ὑπομνησαί. τὸ μὲν γὰρ ἄκρως κατὰ μέσον ἰ διαίρεθὲν ἴσα ἀποτελεῖ τμήματα. **142.** ἀνθρώπος μὲν οὖν οὐδεὶς δύναιτ' ἀκριβῶς ἂν ποτε εἰς ἴσα διελεῖν οὐδὲν, ἀλλ' ἀνάγκη τῶν τμημάτων τὸ ἕτερον ἐνδεῖν ἢ περιττεύειν, καὶ εἰ μὴ μείζονι, ἀλλὰ τοὶ βραχεῖ μέρει πάντως, ὃ τάχα τὴν αἰσθησὶν ἐκφεύγει τοῖς ἀδρομερεστέροις ἐκ φύσεως καὶ ἔθους προσβάλλουσιν ὄγκοις, τοὺς δὲ ἀτόμους καὶ ἀμερεῖς καταλαβεῖν ἀδυνατοῦσαν. **143.** ἰσότητος δὲ οὐδὲν γενητόν αἴτιον ἀδεκάστῳ λόγῳ τῆς ἀληθείας εὐρίσκεται. ἔοικεν οὖν ὁ θεὸς μόνος ἀκριβοδίκαιος εἶναι καὶ μέσα μόνος δύνασθαι διαίρειν τὰ τε σώματα καὶ πράγματα, ὡς μηδὲν τῶν τμημάτων μηδ' ἀκαρεῖ καὶ ἀμερεῖ τινι πλεον ἢ ἔλαττον γενέσθαι, τῆς δ' ἀνωτάτῳ καὶ ἄκρας ἰσότητος μεταλαχεῖν ἰσχυροῖ. **144.** εἰ μὲν οὖν τὸ ἴσον μίαν εἶχεν ἰδέαν, ἰκανῶς ἂν τὰ λεχθέντα εἴρητο, πλείονων δ' οὐσῶν οὐκ ἀποκνητέον τὰ ἀρμόττοντα προσθεῖναι. λέγεται γὰρ ἴσον καθ' ἓνα μὲν τρόπον ἐν ἀριθμοῖς, ὡς δύο δυοὶ καὶ τρία τρισὶ καὶ τὰ ἄλλα ταύτη, καθ' ἕτερον δὲ ἐν μεγέθεσιν, ὧν μήκη, πλάτη, βάθη, διαστάσεις εἰσίν· παλαιστῆς γὰρ παλαιστῆ καὶ πήχεις πῆχυς ἴσα μεγέθει, δυνάμει δὲ ἐστὶν ἄλλα, ὡς τὰ ἐν σταθμοῖς καὶ μέτροις. **145.** ἀναγκαῖα δὲ ἐστὶν ἰσότητος ἰδέα καὶ ἡ διὰ ἀναλογίας, καθ' ἣν καὶ τὰ ὀλίγα τοῖς πολλοῖς καὶ τὰ βραχεῖα τοῖς μείζοσι ἴσα νενόμισται ἢ καὶ πόλεις ἐπὶ καιρῶν εἰώθασιν χρῆσθαι κελεύουσαι τὸ ἴσον ἕκαστον τῶν πολιτῶν ἀπὸ τῆς οὐσίας εἰσφέρειν, οὐ δήπου ἐν ἀριθμῷ, ἀλλ' ἀναλογία τοῦ περὶ τὸν κληρὸν τιμήματος, ὥσθ' ὁ δραχμᾶς ἑκατὸν εἰσενεγκῶν τῷ τάλαντον εἰσενεγκόντι δόξα ἂν ἐπιδεδωκέναι τὸ ἴσον. **146.** τούτων προὔποτυπωθέντων ἴδε πῶς μέσα διελῶν ἴσα διεῖλεν κατὰ πάσας τὰς ἰσότητος ἰδέας ἐν τῇ τοῦ παντός οὐρανοῦ γενέσει. ἀριθμῷ μὲν οὖν ἴσα τὰ βαρῆα τοῖς κούφοις ἔτεμνε, δύο δυοὶ, γῆν καὶ ὕδωρ, τὰ βάρος ἔχοντα, τοῖς φύσει κούφοις, ἄερι καὶ πυρὶ, καὶ πάλιν ἐν ἐνί, τὸ μὲν ξηρότατον τῷ ὑγροτάτῳ, γῆν ὕδατι, τὸ δὲ ψυχρότατον τῷ θερμοτάτῳ, πυρὶ ἄερα, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ σκότος φωτὶ καὶ ἡμέραν νυκτὶ καὶ χειμῶνι θέρος καὶ ἔαρι μετόπωρον καὶ ὅσα τούτων συγγενῆ· **147.** μεγέθει δ' ἴσα ἐν οὐρανῷ μὲν τοὺς παραλλήλους κύκλους, τοὺς τε ἰσημερινούς, ἔαρινόν καὶ μετοπωρινόν, καὶ τοὺς τροπικούς, θερινόν τε καὶ χειμερινόν, ἐπὶ γῆς δὲ ζῶνας, δύο μὲν ἴσας ἀλλήλαις, αἱ πρὸς τοῖς πόλοις εἰσὶ κατεψυγμέναι καὶ διὰ τοῦτ' ἀοίκητοι, δύο δὲ τὰς μεθόριους τούτων τε καὶ τῆς διακεκαυμένης, ἃς δι' εὐκρασίαν φασὶν οἰκεῖσθαι, τὴν μὲν πρὸς τοῖς νοτίοις, τὴν δὲ πρὸς τοῖς βορείοις κειμένην. **148.** μήκει δ' ἴσα ἐστὶ καὶ τὰ χρόνου διαστήματα, ἢ μεγίστη ἡμέρα τῇ μεγίστῃ νυκτὶ καὶ πάλιν ἢ ἰ βραχυτάτῃ τῇ βραχυτάτῃ καὶ ἢ μέση τῇ μέσῃ. τὰ δὲ τῶν ἄλλων ἡμερῶν τε καὶ νυκτῶν ἴσα μεγέθη μάλιστα μηνύειν αἱ ἰσημερία δοκοῦσιν. **149.** ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς ἔαρινῆς ἄχρι θερινῶν τροπῶν ἢ μὲν ἡμέρα πρόσθεσιν, ἢ δὲ νύξ ἀφαίρεσιν δέχεται, ἕως ἂν ἢ τε μεγίστη ἡμέρα καὶ βραχυτάτη νύξ ἀποτελεσθῶσιν· ἀπὸ δὲ θερινῶν τροπῶν ἀνακάμπτων ὁ ἥλιος τὴν αὐτὴν ὁδὸν οὔτε θᾶπτον οὔτε βραδύτερον, ἀλλὰ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντα διαστήματα, τάχισιν ἴσοις χρώμενος μέχρι τῆς μετοπωρινῆς ἰσημερίας ἔρχεται, καὶ ἴσην ἀποτελέσας ἡμέραν νυκτὶ παραυξίνει ἄρχεται τὴν νύκτα μειῶν τὴν ἡμέραν ἄχρι χειμερινῆς τροπῆς· **150.** καὶ ὅταν ἀποτελέσῃ νύκτα μὲν μεγίστην, ἡμέραν δὲ βραχυτάτην, κατὰ τὰ αὐτὰ πάλιν διαστήματα ἀνακάμπτων ἐπὶ τὴν ἔαρινῆν ἰσημερίαν ἀφικνεῖται. οὕτως τὰ χρόνων διαστήματα ἄνισα εἶναι δοκοῦντα ἰσότητος τῆς κατὰ τὸ μέγεθος ἐν οὐχὶ ταῖς αὐταῖς ἀλλ' ἐν διαφερούσαις τοῦ ἔτους ὥραις μεταποιεῖται. **151.** τὸ παραπλήσιον μέντοι καὶ ἐν τοῖς μέρεσι τῶν ζῶων καὶ μάλιστα ἀνθρώπων

θεωρεῖται. πούς γὰρ ποδὶ καὶ χεὶρ χειρὶ καὶ τὰ ἄλλα σχεδὸν ἅπαντα ἴσα μεγέθει, τὰ ἐπὶ δεξιὰ τοῖς κατ' εὐνύμῳ. τὰ δ' ἴσα δυνάμει πάμπολλά ἐστὶν ἐν τε ξηροῖς καὶ ὑγροῖς, ὧν ἡ ἐπικρισὶς ἐν μέτροις καὶ πλάστιγξι καὶ τοῖς παραπλησίοις θεωρεῖται. **152.** ἀναλογία δὲ σχεδὸν τὰ πάντα ἐστὶν ἴσα, μικρὰ τε αὐτὰ καὶ μεγάλα ὅσα ἐν τῷ παντὶ κόσμῳ. λέγουσι γὰρ οἱ ἀκριβέστατα περὶ τῶν τῆς φύσεως ἐξητακότες, ὅτι ἀναλογία μὲν ἴσα τὰ τέτταρα στοιχεῖα ἐστὶν, ἀναλογία δὲ καὶ ὁ κόσμος ἅπας κραθεὶς τὸ ἴσον ἐκάστῳ τῶν μερῶν ἀπονεμούση συνέστη τε καὶ συσταθεὶς εἰς ἅπαν διαμένει. **153.** καὶ τὰ περὶ ἡμᾶς μέντοι τέτταρα, ξηρόν, ὑγρόν, ψυχρόν τε αὐτὰ καὶ θερμόν, τὴν δι' ἀναλογίας ἰσότητα κερασαμένην ἀρμόσασθαι, καὶ μηδὲν ἄλλο ἡμᾶς ἢ κρᾶσιν εἶναι τῶν τεσσάρων δυνάμεων ἀναλογίας ἰσότητι κραθεισῶν. **154.** ἐπιὼν δὲ τις ἕκαστα μήκος ἂν ἀπειρον τῷ λόγῳ δύναται ἂν περιθεῖναι. τὰ <γὰρ> βραχύτατα ζῶα τοῖς μεγίστοις ἀναλογία σκοπῶν ἴσα ἂν εὐροί, ὡς χελιδόνα ἀετῶ καὶ τρίγλαν κῆτει καὶ μύρμηκα ἐλέφαντι. καὶ γὰρ σῶμα καὶ ψυχὴ καὶ πάθη, ἀλγηδόνες τε καὶ ἡδοναί, πρὸς δὲ καὶ οικειώσεις καὶ ἀλλοτριώσεις καὶ ὅσα ζῶων φύσις χωρεῖ, πάντα σχεδὸν ἐστὶν ὁμοιότροπα τῷ τῆς ἀναλογίας ἰσούμενα κανόνι. **155.** οὕτως ἐθάρορσαν ἔνιοι καὶ τῷ παντὶ κόσμῳ τὸ βραχύτατον ζῶον, ἄνθρωπον, ἴσον ἀποφῆναι κατιδόντες ὅτι ἐκάτερον ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς καθέστηκε λογικῆς, ὥστε καὶ ἐναλλάττοντες βραχὺν μὲν κόσμον τὸν ἄνθρωπον, μέγαν δὲ ἄνθρωπον ἔφασαν τὸν κόσμον εἶναι. **156.** ταῦτα δ' οὐκ ἀπὸ σκοποῦ διδάσκουσιν, ἀλλ' ἐγνώσαν ὅτι ἡ τοῦ θεοῦ τέχνη, καθ' ἣν ἡ ἐδημιούργει τὰ σύμπαντα, οὔτε ἐπίτασιν οὔτε ἀνεσιν δεχομένη, μένουσα δὲ ἡ αὐτὴ κατὰ τὴν ἐν ὑπερβολαῖς ἀκρότητα τελείως ἕκαστον τῶν ὄντων δεδημιούργηκε, πᾶσιν ἀριθμοῖς καὶ πάσαις ταῖς πρὸς τελειότητα ιδέαις καταχρησαμένου τοῦ πεποικίτου. **157.** «κατὰ γὰρ τὸν μικρὸν καὶ κατὰ τὸν μέγαν,» ὡς φησὶ Μωυσῆς, ἔκρινε (Deut. 1, 17) γεννῶν καὶ σχηματίζων ἕκαστα, μήτε δι' ἀφάνειαν ὕλης ὑφελῶν τι τοῦ τεχνικοῦ μήτε διὰ λαμπρότητα προσθείς. **158.** ἐπεὶ καὶ ὅσοι τῶν τεχνιτῶν εἰσι δόκιμοι, ἄς ἂν παραλάβωσιν ὕλας, εἴτε πολυτελεῖς εἶεν εἴτε καὶ εὐτελεστάται, δημιουργεῖν ἐθέλουσιν ἐπαινετῶς. ἤδη δὲ τινες καὶ προσφιλοκαλοῦντες τὰ ἐν ταῖς εὐτελεστέραις οὐσίαις τεχνικώτερα τῶν ἐν ταῖς πολυτελεῖσιν εἰργάσαντο βουληθέντες προσθήκη τοῦ ἐπιστημονικοῦ τὸ κατὰ τὴν ὕλην ἐνδέον ἐπανισῶσαι. **159.** τίμιον δ' οὐδὲν τῶν ἐν ὕλαις παρὰ θεῶν διὸ τῆς αὐτῆς μετέδωκε πᾶσι τέχνης ἐξ ἴσου. παρὸ καὶ ἐν ἱεραῖς γραφαῖς λέγεται «εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησεν, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν» (Gen. 1, 31), τὰ δὲ τοῦ αὐτοῦ τυγχάνοντα ἐπαίνου παρὰ τῷ ἐπαινοῦντι πάντως ἐστὶν ἰσότημα. **160.** ἐπήνεσε δὲ ὁ θεὸς οὐ τὴν δημιουργηθεῖσαν ὕλην, τὴν ἄψυχον καὶ πλημμελῆ καὶ διαλυτὴν, ἐτι δὲ φθαρτὴν ἐξ ἑαυτῆς ἀνώμαλόν τε καὶ ἄνισον, ἀλλὰ τὰ ἑαυτοῦ τεχνικὰ ἔργα κατὰ μίαν ἴσιν καὶ ὁμαλὴν δύναιμι καὶ ἐπιστήμην ὁμοίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀποτελεσθέντα. παρὸ καὶ τοῖς τῆς ἀναλογίας κανόνισιν ἴσα καὶ ὅμοια πάντα πᾶσιν ἐνομήσθη κατὰ τὸν τῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης λόγον. **161.** ἰσότητος δὲ εἰ καὶ τις ἄλλος ἐπαινέτης γέγονε Μωυσῆς, πρῶτον μὲν ὕμνων ἀεὶ καὶ πανταχοῦ καὶ δικαιοσύνην, ἧς ἴδιον, ὡς καὶ αὐτὸ που δηλοῖ τοῦνομα, τὸ δίχα τέμνειν εἰς μοῖρας τὰ τε σώματα καὶ τὰ πράγματα ἴσας, εἶτα ψέγων ἀδικίαν, τὴν ἀνισότητος τῆς ἐχθίστης δημιουργόν. **162.** ἀνισότης δὲ τοὺς διδύμους πολέμους ἔτεκε, τὸν τε ξενικὸν καὶ τὸν ἐμφύλιον, ὡς ἔμπαλιν εἰρήνην ἰσότης. τὰ δ' ἐγκώμια δικαιοσύνης καὶ τοὺς ψόγους ἀδικίας ἐναργέστατα διασυνίστησιν, ὅταν λέγη· «οὐ ποιήσετε ἀδικον ἐν κρίσει, ἐν μέτροις, ἐν σταθμοῖς, ἐν ζυγοῖς· ζυγὰ δίκαια καὶ στάθμια δίκαια καὶ μέτρα δίκαια καὶ χοῦς δίκαιος ἔσται ὑμῖν» (Lev. 19, 35. 36), καὶ ἐν Ἐπινομίδι «οὐκ ἔσται ἐν μαρσίππῳ σου στάθμιον καὶ στάθμιον, μέγα ἢ μικρόν· οὐκ ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ σου μέτρον καὶ μέτρον, μέγα ἢ μικρόν· στάθμιον ἀληθινὸν καὶ δίκαιον ἔσται σοι, ἵνα πολὺήμερος γένῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς κύριος ὁ θεὸς σου δίδωσί σοι ἐν κλήρῳ, ὅτι βδέλυγμα κυρίῳ πᾶς ποιῶν ταῦτα, πᾶς ποιῶν ἄδικα» (Deut. 25, 13-16). **163.** οὐκοῦν ὁ φιλοδίκαιος θεὸς ἀδικίαν βδελύττεται καὶ μεμίσηκε, στάσεως καὶ κακῶν ἀρχὴν. ποῦ δ' ἰσότητα τὴν δικαιοσύνης τροφὸν ὁ νομοθέτης οὐκ ἀποδέχεται ἀρξάμενος ἢ ἀπὸ τῆς τοῦ παντός οὐρανοῦ γενέσεως; «διεχώρισε» γὰρ φησὶν «ὁ θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτός καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους· καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκότος νύκτα» (Gen. 1, 4. 5)· ἡμέραν γὰρ καὶ νύκτα καὶ φῶς καὶ σκότος ἰσότης ἔταξε τοῖς οὐσι. **164.** διεῖλεν ἰσότης καὶ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἄνδρα καὶ γυναῖκα, δύο τμήματα, ἄνισα μὲν ταῖς ῥώμαις, πρὸς ὃ δὲ ἔσπευσεν ἡ φύσις, τρίτου τινὸς ὁμοίου γένεσιν, ἰσαίτατα. «ἐποίησε» γὰρ φησὶν «ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν» οὐκέτ' αὐτόν, ἀλλ' «αὐτοὺς» ἐπιφέρει πληθυντικῶς (Gen. 1, 27), ἐφαρμόττων τὰ εἶδη τῷ γένει διαίρεθέντα, ὡς εἶπον, ἰσότητι. **165.** ψυχὸς γε μὴν καὶ καῦμα καὶ θέρος καὶ ἔαρ ἀνέγραψε (Gen. 8, 22), τὰς ἐτησίους ὥρας πάλιν τῷ αὐτῷ τομεῖ διαιρουμένας. αἶ γε μὴν πρὸ ἡλίου τρεῖς ἡμέραι ταῖς μεθ' ἡλίου ἰσάριθμοι γεγόνασιν (Gen. 1, 5 ss.), ἐξάδος τμηθείσης ἰσότητι πρὸς αἰῶνος καὶ χρόνου δήλωσιν· αἰῶνι μὲν γὰρ τὰς πρὸ ἡλίου τρεῖς ἀνατέθεικε, χρόνῳ δὲ τὰς μεθ' ἡλίου, ὅς ἐστι μίμημα αἰῶνος. **166.** τὰς δὲ τοῦ ὄντος

πρώτας δυνάμεις, τὴν τε χαριστικὴν, καθ' ἣν ἐκοσμοπλάσσει, ἢ προσαγορεύεται θεός, καὶ τὴν κολαστικὴν, καθ' ἣν ἄρχει καὶ ἐπιστατεῖ τοῦ γενομένου, ἢ προσονομάζεται κύριος, ὑπ' αὐτοῦ φησὶν ἐστῶτος ἐπάνω μέσου διαστέλλεσθαι: «λαλήσω γάρ σοι» φησὶν «ἄνωθεν τοῦ ἰλαστηρίου ἀνά μέσον τῶν δυεῖν Χερουβὶμ» (Exod. 25, 21), ἵν' ἐπιδείξῃ ὅτι αἱ πρεσβύταται τοῦ ὄντος δυνάμεις ἰσάζουσιν, ἢ τε δωρητικὴ καὶ κολαστήριος, αὐτῶ τομεῖ χρώμεναι. **167.** τί δ'; αἱ στήλαι τῶν γενικῶν δέκα νόμων, ἃς ὀνομάζει πλάκας, οὐ δύο εἰσὶν ἰσάριθμοι τοῖς τῆς ψυχῆς μέρεσι, λογικῶ καὶ ἀλόγῳ, ἃ παιδευθῆναι τε καὶ σωφρονισθῆναι χρή, τεμνόμεναι πάλιν ὑπὸ τοῦ θεσμοθέτου μόνου; «αἱ γὰρ πλάκες ἔργον θεοῦ ἦσαν, καὶ ἡ γραφὴ γραφὴ θεοῦ κεκολαμμένη ἐν ταῖς πλαξί» (Exod. 32, 16). **168.** καὶ μὴν τῶν ἐν αὐταῖς δέκα λόγων, οἱ κυρίως εἰσὶ θεσμοί, διαίρεσις ἴση γέγονεν εἰς πεντάδας, ὧν ἡ μὲν προτέρα τὰ πρὸς θεὸν δίκαια, ἡ δὲ ἕτερα τὰ πρὸς ἀνθρώπους περιέχει. **169.** τῶν μὲν οὖν πρὸς θεὸν δικαίων πρῶτος ἐστὶ θεσμός ὁ ἐναντιούμενος τῇ πολυθέῳ δόξῃ, διδάσκων ὅτι μοναρχεῖται ὁ κόσμος· δευτέρος δὲ ὁ περὶ τοῦ μὴ θεοπλαστεῖν τὰ μὴ αἰτία γραφῶν καὶ πλαστῶν ἐπιβούλοις τέχναις, αἷς Μωυσῆς ἐξήλασε τῆς καθ' αὐτὸν πολιτείας αἰδίδιον φυγῆν ἐπ' αὐταῖς ψηφισάμενος, ἵν' ὁ μόνος καὶ ἰσὺς πρὸς ἀλήθειαν τιμᾶται θεός· **170.** τρίτος δὲ ὁ περὶ ὀνόματος κυρίου, <οὐ τοῦ> ὁ οὐδ' ἦλθεν εἰς γένεσιν – ἄρρητον γὰρ τὸ ὄν, – ἀλλὰ τοῦ ταῖς δυνάμεισιν ἐπιφημισθέντος, διείρηται γὰρ αὐτὸ μὴ λαμβάνειν ἐπὶ ματαίῳ· τέταρτος δὲ ὁ περὶ τῆς ἀειπαρθένου καὶ ἀμήτορος ἑβδομάδος, ἵνα τὴν ἀπραξίαν αὐτῆς μελετῶσα γένεσις εἰς μνήμην τοῦ ἀοράτως πάντα δρώντος ἔρχηται· **171.** πέμπτος δὲ ὁ περὶ γονέων τιμῆς· καὶ γὰρ οὗτος ἱερός ἔχων τὴν ἀναφορὰν οὐκ ἐπ' ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐπὶ τὸν σπορῶς καὶ γενέσεως τοῖς ὅλοις αἰτίον, παρ' ὃν μήτηρ τε καὶ πατὴρ γεννᾶν ἔδοξαν, οὐ γεννῶντες, ἀλλ' ὄργανα γενέσεως ὄντες. **172.** μεθόριος δ' ὁ θεσμός οὗτος ἐγγράφη τῆς τε πρὸς εὐσέβειαν τεινούσης πεντάδος καὶ τῆς ἀποτροπᾶς τῶν πρὸς τοὺς ὁμοίους ἀδικημάτων περιεχούσης, ἐπειδήπερ οἱ θνητοὶ γονεῖς τέλος εἰσὶν ἀθανάτων δυνάμεων, αἱ πάντα γεννῶσαι κατὰ φύσιν ἐπέτρεψαν ὑστάτῳ καὶ τῷ θνητῷ γένει μιμησαμένῳ τὴν περὶ τὸ γεννᾶν τέχνην σπείρειν· ἀρχὴ μὲν γὰρ γενέσεως ὁ θεός, τὸ δ' ἔσχατον καὶ ἀτιμώτατον, τὸ θνητὸν εἶδος, τέλος. **173.** ἡ δ' ἕτερα πεντάς ἐστὶν ἀπαγόρευσις μοιχείας, ἀνδροφονίας, κλοπῆς, ψευδομαρτυρίας, ἐπιθυμίας. οὗτοι γενικοὶ σχεδὸν πάντων ἀμαρτημάτων εἰσὶ κανόνες, ἐφ' οὓς ἕκαστον ἀναφέρεσθαι τῶν ἐν εἰδει συμβέβηκεν. **174.** ἀλλὰ καὶ τὰς ἐνδελεχεῖς θυσίας ὁρᾶς εἰς ἴσα διηρημένας, ἦν τε ὑπὲρ ἑαυτῶν οἱ ἱερεῖς προσφέρουσι τῆς σεμιδάλεως καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους τῶν δυεῖν ἀμνῶν, οὓς ἀναφέρειν διείρηται. πρῶτὴ γὰρ τὰ ἡμίση τῶν λεχθέντων καὶ τὰ ἕτερα δειλινῆς ἐκέλευσεν ἱερουργεῖν ὁ νόμος (Lev. 6, 20. Exod. 29, 38. 39), ἵνα καὶ ὑπὲρ τῶν μεθ' ἡμέραν καὶ ὑπὲρ τῶν νύκτωρ ἀρδομένων ἅπασιν ἀγαθῶν ὁ θεός εὐχαριστήται. **175.** ὁρᾶς καὶ τοὺς προτιθεμένους ἄρτους ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης, ὡς <εἰς> ἴσα μέρη διανεμηθέντες οἱ δώδεκα ἀριθμῶ καθ' ἑξάδα τίθενται (Lev. 24, 6) μνημεῖα τῶν ἰσαριθμῶν φυλῶν, ὧν τὴν ἡμίσειαν ἢ ἀρετὴ Λεῖα κεκλήρωται ἐξ τεκοῦσα φυλάρχας, τὴν δ' ἕτεραν ἡμίσειαν οἱ τε Ραχὴλ καὶ οἱ τῶν παλλακῶν νόθοι. **176.** ὁρᾶς καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ ποδήρους δύο λίθους τῆς σμαράγδου πρὸς τε τοῖς δεξιοῖς καὶ πρὸς τοῖς εὐωνύμοις ἰσότητι διηρημένους, οἷς καθ' ἑξάδα ἐγγέλυται τὰ τῶν δώδεκα φυλαρχῶν ὀνόματα, θεῖα γράμματα ἐστηλιτευμένα, θεῖων φύσεων ὑπομνήματα (Exod. 28, 9-12). **177.** τί δ'; οὐχὶ δύο ὄρη συμβολικῶς δύο γένη λαβῶν καὶ πάλιν ἰσότητι διακρίνας ἀναλογουσὴ τὸ μὲν ἀπένειμε τοῖς εὐλογοῦσι, τὸ δ' αὖ τοῖς καταρωμένοις ἐξ ἐφ' ἑκατέρου ἰσότητος φυλάρχας (Deut. 27, 11-13), ἵνα τοῖς χρεῖσις νοουθεσίας οὖσιν ἐπιδείξῃ, ὅτι καὶ ἰσάριθμοι <ταῖς> εὐλογίαις αἱ ἀραι καὶ σχεδόν, εἰ θέμις εἰπεῖν, ἰσότητοι; **178.** ὁμοίως γὰρ οἱ τε ἔπαινοι τῶν ἀγαθῶν καὶ οἱ ψόγοι τῶν μοχθηρῶν ὠφελούσιν, ἐπεὶ καὶ τὸ φυγεῖν τὸ κακὸν τῷ τὰγαθὸν ἐλέσθαι παρὰ τοῖς εὖ φρονούσιν ὅμοιον καὶ ταῦτ' ἐνομίσθη. **179.** καταπλήττει με καὶ ἡ τῶν προσαγομένων τῶ ἰλασμῶ δυεῖν τράγων ἐπίκρισις ὁμοῦ καὶ διανομὴ τεμνομένων ἀδήλω καὶ ἀτεκμάρτω τομεῖ, κλήρω λόγων γὰρ δυεῖν ὁ μὲν τὰ τῆς θεῖας ἀρετῆς πραγματευόμενος ἀνιεροῦται καὶ ἀνατίθεται θεῷ, ὁ δὲ τὰ τῆς ἀνθρωπίνης κακοδαιμονίας ἐζηλωκῶς γενέσει τῇ φυγάδι· καὶ γὰρ ὃν ἔλαχεν αὐτῇ κληρὸν, ἀποπομπαῖον καλοῦσιν οἱ χρησιμοί (Lev. 16, 8), ἐπειδὴ μετανίσταται καὶ διώκισται καὶ μακρὰν ἀπελήλαται σοφίας. **180.** ἐπισήμων γε μὴν καὶ ἀσήμων ὡσπερ νομισμάτων, οὕτως καὶ πραγμάτων ὄντων ἐν τῇ φύσει πολλῶν ὁ ἀόρατος τομεὺς οὐ δοκεῖ σοι διελεῖν πάντ' εἰς μοῖρας ἴσας καὶ τὰ μὲν ἐπίσημα καὶ δόκιμα τῷ παιδείας ἐραστῇ, τῷ δὲ ἀμαθαίνοντι τὰ ἀτύπωτα καὶ ἄσημα προσνεῖμαι; «ἐγένετο» γὰρ φησὶ «τὰ μὲν ἄσημα τοῦ Λάβαν, τὰ δὲ ἐπίσημα τοῦ Ἰακώβ» (Gen. 30, 42). **181.** καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ, τὸ κήρινον, ὡς εἶπέ τις τῶν ἀρχαίων, ἐκμαγεῖον, σκληρὰ μὲν οὖσα καὶ ἀντίτυπος ἀπωθεῖ καὶ ἀποσειεται τοὺς ἐπιφερομένους χαρακτῆρας καὶ ἀσχημάτιστος ἐξ ἀνάγκης διαμένει, πειθήνιος δ' ὑπάρχουσα καὶ μετρίως ὑπεῖκουσα βαθεῖς τοὺς τύπους δέχεται καὶ ἀναμαξαμένη τὰς σφραγίδας ἄκρως διαφυλάττει τὰ ἐνσημανθέντα ἀνεξάλειπτα

εἶδη. **182.** θαυμαστή μέντοι καὶ ἡ τοῦ τῶν θυσιῶν αἵματος ἴση διανομή, ἣν ὁ ἀρχιερεὺς Μωυσῆς φύσει διδασκάλῳ χρησάμενος διένειμε. «λαβῶν» γὰρ φησι «τὸ ἥμισυ τοῦ αἵματος ἐνέχεεν εἰς κρατῆρας· τὸ δὲ ἥμισυ προσέχεε πρὸς τὸ θυσιαστήριον» (Exod. 24, 6), ὅπως ἀναδιδάξῃ, ὅτι τὸ σοφίας ἱερὸν γένος διττὸν ἔστι, τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ ἀνθρώπινον. **183.** καὶ τὸ μὲν θεῖον ἀμιγῆς καὶ ἄκρατον, οὗ ἕνεκα τῷ ἀμιγῆι καὶ ἀκράτῳ καὶ κατὰ τὴν μόνωσιν μονάδι ὄντι σπένδεται θεῶ, τὸ δὲ ἀνθρώπινον μικτὸν καὶ κεκραμένον, ὃ τοῦ μικτοῦ καὶ συνθέτου καὶ κεκραμένου γένους κατασκευδάννυται ἡμῶν, ὁμόνοιαν καὶ κοινωνίαν καὶ τί γὰρ ἄλλο ἢ κρᾶσιν μερῶν τε καὶ ἡθῶν ἐργασόμενον. **184.** ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς ψυχῆς τὸ μὲν ἀμιγῆς καὶ ἄκρατον μέρος ὁ ἀκραιφνέστατος νοῦς ἔστιν, ὃς ἀπ’ οὐρανοῦ καταπνευσθεὶς ἀνωθεν ὅταν ἄνοσος καὶ ἀπήμων διαφυλαχθῇ, τῷ καταπνεύσαντι καὶ ἀπαθῇ παντὸς κακοῦ διαφυλάξαντι προσηκόντως ὅλος εἰς ἱερὰν σπονδὴν ἀναστοιχειωθεὶς ἀνταποδίδεται· ἰ τὸ δ’ αὖ μικτὸν γένος τὸ αἰσθήσεων ἔστιν, ᾧ κρατῆρας οἰκείους ἢ φύσις ἐδημιούργησε. **185.** κρατῆρες δὲ ὀράσεως μὲν ὀφθαλμοί, ἀκοῆς δὲ ὠτα καὶ μυκτῆρες ὀσφρήσεως καὶ τῶν ἄλλων αἰ ἀρμόττουσαι δεξαμεναί. τούτοις ἐπιχει τοῖς κρατῆρσιν ὁ ἱερὸς λόγος τοῦ αἵματος ἀξίων τὸ ἄλογον ἡμῶν μέρος ψυχωθῆναι καὶ τρόπον τινὰ λογικὸν γενέσθαι, ταῖς μὲν νοθεσίαις περιόδοις ἀκολουθήσαν, ἀγνεύσαν δὲ τῶν ὀλκὸν ἀπατεῶνα προτεινόντων δύναμιν αἰσθητῶν. **186.** ἄρᾳ γε οὐχὶ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ τὸ δίδραχμον διενεμήθη τὸ ἅγιον, ἵνα τὸ μὲν ἥμισυ αὐτοῦ, τὴν δραχμὴν, καθιερωμένον λύτρα τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς κατατιθέντες (Exod. 30, 12, 13), ἦν ὁ μόνος ἀψευδῶς ἐλεύθερος καὶ ἐλευθεροποιὸς θεὸς ὠμῆς καὶ πικρᾶς παθῶν καὶ ἀδικημάτων δεσποτείας ἰκετευθεὶς, ἔστι δ’ ὅτε καὶ χωρὶς ἰκεσίας, ἀνὰ κράτος ἐκλύει, τὸ δ’ ἕτερον μέρος τῷ ἀνελευθέρῳ καὶ δουλοπρεπεῖ γένει καταλίπωμεν, οὗ κεκοινωνήκεν ὁ λέγων· «ἠγάπηκα τὸν κύριόν μου,» τὸν ἠγεμόνα ἐν ἐμοὶ νοῦν, «καὶ τὴν γυναῖκά μου,» τὴν φίλην καὶ οἰκουρὸν παθῶν αἰσθησιν, «καὶ τὰ παιδιά,» τὰ κακὰ τούτων ἔγγονα, «οὐκ ἄπειμι ἐλεύθερος» (Exod. 21, 5). **187.** ἀνάγκη γὰρ καὶ τῷ τοιοῦτῳ γένει κληρὸν ἄκληρον καὶ ἀποπομπάϊον ἐκ τοῦ διδράχμου δοθῆναι, ἐναντίον τῇ ἀνατεθειμένῃ δραχμῇ τε καὶ μονάδι· μονὰς δὲ οὔτε προσθήκη οὔτε ἀφαίρεσιν δέχεσθαι πέφυκεν, εἰκῶν οὕσα τοῦ μόνου πλήρους θεοῦ. **188.** χαῦνα γὰρ τὰ τε ἄλλα ἐξ ἑαυτῶν, εἰ δὲ που καὶ πυκνωθεῖη, λόγῳ σφίγγεται θείῳ. κόλλα γὰρ καὶ δεσμὸς οὗτος πάντα τῆς οὐσίας ἐκπεπληρωκῶς· ὁ δ’ εἶρας καὶ συνυφήνας ἕκαστα πλήρης αὐτὸς ἑαυτοῦ κυριῶς ἔστιν, οὐ δεηθεὶς ἑτέρου τὸ παράπαν. **189.** εἰκότως οὖν ἐρεῖ Μωυσῆς· «ὁ πλουτῶν οὐ προσθήσει, καὶ ὁ πενόμενος οὐκ ἐλαττώσει ἀπὸ τοῦ ἡμίσου τοῦ διδράχμου» (Exod. 30, 15), ὅπερ ἔστιν, ὡς ἔφην, δραχμὴ τε καὶ μονὰς· ἢ πᾶς ἂν ἀριθμὸς εἴποι τὸ ποιητικὸν ἐκεῖνο

ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ’ ἄρξομαι.

190. λήγει τε γὰρ ἀναλυόμενος ὁ κατὰ σύνθεσιν ἀπειράκις ἀπειρος ἀριθμὸς εἰς μονάδα, ἄρχεται τε αὐτὸς πάλιν ἀπὸ μονάδος εἰς ἀπερίγραφον συντιθέμενος πλήθος. διόπερ οὐδ’ ἀριθμὸν, ἀλλὰ στοιχεῖον καὶ ἀρχὴν ἀριθμοῦ ταύτην ἔφασαν, οἷς ζητεῖν ἐπιμελές. **191.** ἔτι τοίνυν τὴν οὐράνιον τροφήν – σοφία δὲ ἔστιν – τῆς ψυχῆς, ἣν καλεῖ μάγνη, διανέμει πᾶσι τοῖς χρησομένοις θεῖος λόγος ἐξ ἴσου, πεφροντικῶς ἰ διαφερόντως ἰσότητος. μαρτυρεῖ δὲ Μωυσῆς λέγων· «οὐκ ἐπλεόνασεν ὁ τὸ πολὺ, καὶ ὁ τὸ ἕλαττον οὐκ ἠλαττόνησεν» (Exod. 16, 18), ἠνίκα τῷ τῆς ἀναλογίας ἐχρήσαντο θαυμαστῷ καὶ περιμαχῆτῳ μέτρῳ· δι’ οὗ συνέβη μαθεῖν, ὅτι ἕκαστος «εἰς τοὺς καθήκοντας» (Exod. 16, 16) παρ’ ἑαυτῷ συνέλεξεν οὐκ ἀνθρώπους μᾶλλον ἢ λογισμοὺς καὶ τρόπους· ὁ γὰρ ἐπέβαλεν ἕκαστῳ, τοῦτ’ ἀπεκληρώθη προνοητικῶς, ὡς μήθ’ ὑστερήσει μήτ’ αὐτὸ περιττεύσει. **192.** τὸ δὲ παραπλήσιον τῆς κατ’ ἀναλογίαν ἰσότητος ἔστιν εὐρεῖν καὶ ἐπὶ τοῦ λεγομένου Πάσχα. Πάσχα δὲ ἔστιν, ὅταν ἡ ψυχὴ τὸ μὲν ἄλογον πάθος ἀπομαθεῖν μελετᾷ, τὴν δ’ εὐλογον εὐπάθειαν ἐκουσίως πάσχη. **193.** διεύρηται γὰρ, «ἐὰν ὀλίγοι ὦσιν οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὥστε μὴ ἱκανοὺς εἶναι εἰς τὸ πρόβατον, τὸν πλησίον γείτονα προσλαβεῖν, κατ’ ἀριθμὸν ψυχῶν, ἵν’ ἕκαστος τὸ ἀρκοῦν αὐτῷ συναριθμηταί» (Exod. 12, 4), μοῖραν, ἣς ἔστιν ἐπάξιός τε καὶ χρεῖος, εὐρισκόμενος. **194.** ἐπειδὴν δὲ καὶ τρόπον χώρας τὴν ἀρετὴν εἰς τοὺς οἰκίτορας αὐτῆς ἐθελήσῃ διανέμειν, τοῖς πλείοσι πλεονάζειν καὶ τοῖς ἐλάττοσιν ἐλαττοῦν τὴν κατάσχεσιν προστάττει (Num. 35, 8), δικαίων μήτε τοὺς μείζους ἐλαττόνων ἀξιοῦν – κενοὶ γὰρ ἐπιστήμης ἔσονται – μήτε τοὺς ἐλάττους μείζονων· χωρῆσαι γὰρ τὸ μέγεθος αὐτῶν οὐ δυνήσονται. **195.** τῆς δὲ κατ’ ἀριθμὸν ἰσότητος ἐναργέστατον δεῖγμά ἐστι τὰ τε τῶν δώδεκα ἀρχόντων ἱερὰ δῶρα (Num. 7, 10 sqq.) καὶ ἔτι τὰ ἀπὸ τῶν δώρων διανεμόμενα τοῖς ἱερεῦσιν· «ἐκάστῳ» γὰρ φησι «τῶν υἱῶν Ἀαρῶν ἔσται τὸ ἴσον» (Lev. 6, 40). **196.** παγκάλη δὲ καὶ ἡ περὶ τὴν σύνθεσιν τῶν ἐκθυμιωμένων ἔστιν ἰσότης· λέγεται γὰρ· «λάβε σεαυτῷ ἡδύσματα, στακτὴν, ὄνυχα καὶ χαλβάνην ἡδυσμοῦ καὶ λίβανον διαφανῆ, ἴσον ἴσῳ, καὶ ποιήσουσιν αὐτὸ θυμίαμα μύρον, μυρεψοῦ ἔργον συνθέσεως καθαρᾶς, ἔργον ἅγιον» (Exod. 30, 34, 35). ἕκαστον γὰρ τῶν μερῶν ἐκάστῳ φησὶ δεῖν ἴσον συνέρχεσθαι πρὸς τὴν τοῦ ὅλου κρᾶσιν. **197.** ἔστι δ’ οἶμαι τὰ τέτταρα

ταῦτα, ἐξ ὧν τὸ θυμίαμα συντίθεται, σύμβολα τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη σύμπας ὁ κόσμος. στακτὴν μὲν γὰρ ὕδατι, γῆ δὲ ὄνυχᾳ, χαλβάνην δὲ ἀέρι, τὸν δὲ διαφανῆ λιβανωτὸν πυρὶ ἀπεικάζει στακτὴ μὲν γὰρ παρὰ τὰς σταγόνας ὑδατῶδες, ξηρὸν δὲ ὄνυξ καὶ γεῶδες, τῆ δὲ χαλβάνῃ τὸ ἡδυσμοῦ πρὸς τὴν ἀέρος ἔμφασιν προσετέθη – τὸ γὰρ εὐῶδες ἐν ἀέρι, – τῷ δὲ λιβανωτῷ τὸ διαφανὲς πρὸς φωτὸς ἐνδειξίν. **198.** διὸ καὶ τὰ βάρος ἔχοντα τῶν κούφων διεχώρισε, τὰ μὲν τῷ συμπλεκτικῷ συνδέσμῳ ἐνώσας, τὰ δὲ διαλελυμένως ἐξενεγκῶν· ἰ ἔφη γὰρ «λάβε σεαυτῷ ἡδύσματα, στακτὴν, ὄνυχᾳ», ταῦτα ἀσύνδετα, τῶν βάρος ἔχόντων, ὕδατος τε καὶ γῆς, σύμβολα, εἶτα ἀφ' ἐτέρας ἀρχῆς μετὰ συμπλοκῆς «καὶ χαλβάνην ἡδυσμοῦ καὶ λίβανον διαφανῆ», ταῦτα πάλιν καθ' ἑαυτά, τῶν κούφων, ἀέρος καὶ πυρός, [τὰ] σημεία. **199.** τὴν δὲ τούτων ἐμμελῆ σύνθεσίν τε καὶ κρᾶσιν τὸ πρεσβύτατον καὶ τελειότατον ἔργον ἅγιον ὡς ἀληθῶς εἶναι συμβέβηκε, τὸν κόσμον, ὃν διὰ συμβόλου τοῦ θυμιάματος οἶεται δεῖν εὐχαριστεῖν τῷ πεποικῶτι, ἵνα λόγῳ μὲν ἡ μυρεψικῆ τέχνῃ κατασκευασθεῖσα σύνθεσις ἐκθυμιᾶται, ἔργῳ δὲ ὁ θεία σοφία δημιουργηθεὶς κόσμος ἅπας ἀναφέρεται πρῶι καὶ δειλινῆς ὀλοκαυτούμενος. **200.** βίος γὰρ ἐμπρεπῆς κόσμῳ τῷ πατρὶ καὶ ποιητῇ συνεχῶς καὶ ἀδιαστάτως εὐχαριστεῖν, μονονοῦκ ἐκθυμιῶντι καὶ ἀναστοιχειοῦντι ἑαυτὸν πρὸς ἐνδειξίν τοῦ μηδὲν θησαυρίζεσθαι, ἀλλ' ὅλον ἑαυτὸν ἀνάθημα ἀνατιθέναι τῷ γεγεννηκότι θεῷ. **201.** θαυμάζω καὶ τὸν μετὰ σπουδῆς ἀπνευστὶ δραμόντα συντόνωσ ἱερὸν λόγον, «ἵνα στή μέσος τῶν τεθνηκότων καὶ τῶν ζώντων· εὐθὺς» γὰρ φησι Μωυσῆς «ἐκόπασεν ἡ θραῦσις» (Num. 16, 47. 48). ἀλλ' οὐκ ἔμελλε κοπάσαι καὶ ἐπικουφίσει τὰ περιθρύπτοντα καὶ καταγνύντα καὶ συντριβόντα τὴν ἡμετέραν ψυχὴν, διακρίναντος καὶ διατειχίσαντος τοῦ θεοφιλοῦς τοὺς ὀσίους, οἱ ζῶσιν ἀψευδῶς, ἀπὸ τῶν ἀνοσίων, οἱ τεθνήκασιν πρὸς ἀλήθειαν, λογισμῶν; **202.** τῷ γὰρ ἐγγὺς εἶναι πολλάκις νοσοῦντων καὶ οἱ σφόδρα ὑγιαίνοντες ἐνδεξάμενοι τὴν ἐκείνων νόσον ἐμέλλησαν τελευτήσαι. τοῦτο δ' ἀμήχανον ἔτι παθεῖν ἦν διαζευχθέντας ὄρω μέσῳ παγέντι δυνατωτάτῳ, ὃς τὰς ἐφόδους καὶ ἐπιδρομὰς τοῦ χείρονος μέρους ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἀπώσει. **203.** τεθαύμακα δὲ ἔτι μᾶλλον, ἐπειδὴν κατακούων τῶν λογίων ἀναδιδάσκωμαι, ὃν τρόπον εἰσηλθεν ἡ νεφέλη μέση τῆς τε Αἰγυπτιακῆς καὶ τῆς Ἰσραηλιτικῆς στρατιᾶς (Exod. 14, 20)· ὑπὸ γὰρ τοῦ φιλοπαθοῦς καὶ ἀθέου τὸ ἐγκρατὲς καὶ θεοφιλὲς γένος οὐκέτ' εἶασε διώκεσθαι τὸ σκεπαστήριον καὶ σωτήριον τῶν φίλων, ἀμυντήριον δὲ καὶ κολαστήριον τῶν ἐχθρῶν ὄπλον, ἡ νεφέλη. **204.** διανοίαις μὲν γὰρ ἀρετώσαις ἡρέμα σοφίαν ἐπιψεκάζει, τὴν ἀπαθῆ φύσει παντὸς κακοῦ, λυπραῖς δὲ καὶ ἀγόνις ἐπιστήμης ἀθροῖας κατανίφει τιμωρίας, κατακλυσμὸν φθορὰν οἰκτίστην ἐπιφέρουσα. **205.** τῷ δὲ ἀρχαγγέλῳ καὶ πρεσβυτάτῳ λόγῳ δωρεᾶν ἔδωκεν ἐξαιρετον ὃ τὰ ὅλα γεννήσας πατήρ, ἵνα μεθόριος στὰς τὸ γενόμενον διακρίνη τοῦ πεποικῶτος. ὃ δ' αὐτὸς ἰκέτης μὲν ἐστὶ τοῦ θνητοῦ κηραίνοντος αἰεὶ πρὸς τὸ ἀφθαρτον, πρεσβευτῆς δὲ τοῦ ἡγεμόνος πρὸς τὸ ὑπήκοον. **206.** ἀγάλλεται δὲ ἐπὶ τῇ δωρεᾷ καὶ σεμνυνόμενος αὐτὴν ἰ ἐκδιηγείται φάσκων· «κἀγὼ εἰστήκειν ἀνὰ μέσον κυρίου καὶ ὑμῶν» (Deut. 5, 5), οὔτε ἀγένητος ὡς ὁ θεὸς ὧν οὔτε γενητὸς ὡς ὑμεῖς, ἀλλὰ μέσος τῶν ἄκρων, ἀμφοτέροις ὁμηρεύων, παρὰ μὲν τῷ φυτεύσαντι πρὸς πίστιν τοῦ μὴ σύμπαν ἀφηνιάσαι ποτὲ καὶ ἀποστήναι τὸ γεγονὸς ἀκοσμίαν ἀντὶ κόσμου ἐλόμενον, παρὰ δὲ τῷ φύντι πρὸς εὐελπιστίαν τοῦ μήποτε τὸν ἴλεω θεὸν περιδεῖν τὸ ἴδιον ἔργον. ἐγὼ γὰρ ἐπικηρυκεύομαι τὰ εἰρηναῖα γενέσει παρὰ τοῦ καθαιρεῖν πολέμους ἐγνωκότος εἰρηνοφύλακος αἰεὶ θεοῦ.

207. Διδάξας οὖν ἡμᾶς περὶ τῆς εἰς ἴσα τομῆς ὁ ἱερὸς λόγος καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐναντίων ἐπιστήμην ἄγει φάσκων ὅτι τὰ τμήματα «ἔθηκεν ἀντιπρόσωπα ἀλλήλοις» (Gen. 15, 10). τῷ γὰρ ὄντι πάνθ' ὅσα ἐν κόσμῳ σχεδὸν ἐναντία εἶναι πέφυκεν, ἀρκτέον δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων. **208.** θερμὸν ἐναντίον ψυχρῷ καὶ ξηρὸν ὑγρῷ καὶ κοῦφον βαρεῖ καὶ σκότος φωτὶ καὶ νύξ ἡμέρᾳ, καὶ ἐν οὐρανῷ μὲν ἡ ἀπλανῆς τῆ πεπλανημένη φορᾶ, κατὰ δὲ τὸν ἀέρα αἰθρία νεφῶσει, νηνεμία πνεύμασι, θέρει χειμῶν, ἔαρι μετόπωρον – τῷ μὲν γὰρ ἀνθεῖ, τῷ δὲ φθίνει τὰ [δ'] ἔργεια, – πάλιν ὕδατος τὸ γλυκὺ τῷ πικρῷ καὶ γῆς ἡ στεῖρα τῇ γονίμῳ. **209.** καὶ τᾶλλα δὲ ἐναντία προὔπτα, σώματα ἀσώματα, ἔμψυχα ἄψυχα, λογικὰ ἄλογα, θνητὰ ἀθάνατα, αἰσθητὰ νοητά, καταληπτὰ ἀκατάληπτα, στοιχεῖα ἀποτελέσματα, ἀρχὴ τελευτῆ, γένεσις φθορᾶ, ζωὴ θάνατος, νόσος υγεία, λευκὸν μέλαν, δεξιὰ εὐώνυμα, δικαιοσύνη ἀδικία, φρόνησις ἀφροσύνη, ἀνδρεία δειλία, σωφροσύνη ἀκολασία, ἀρετὴ κακία, καὶ τὰ τῆς ἐτέρας πάντα εἶδη τοῖς τῆς ἐτέρας εἶδεσι πᾶσι. **210.** πάλιν γραμματικὴ ἀγραμματία, μουσικὴ ἀμουσία, παιδεία ἀπαιδευσία, συνόλως τέχνη ἀτεχνία, καὶ τὰ ἐν ταῖς τέχναις, φωνήεντα στοιχεῖα καὶ ἄφωνα, ὄξεις καὶ βαρεῖς φθόγγοι, εὐθειᾶ καὶ περιφερεῖς γραμμαί. **211.** καὶ ἐν ζώοις καὶ φυτοῖς ἄγονα γόνιμα, πολυτόκα ὀλιγοτόκα, ὠπτόκα ζωπτόκα, μαλάκεια ὀστρακόδεσμα, ἄγρια ἡμέρα, μονωτικά ἀγελαῖα. **212.** καὶ πάλιν πενία πλοῦτος, δόξα ἀδοξία, δυσγένεια εὐγένεια, ἐνδεια περιουσία, πόλεμος εἰρήνη, νόμος ἀνομία,

εὐφυῖα ἀφυῖα, ἀπονία πόνος, νεότης γῆρας, ἀδυναμία δύναμις, ἀσθένεια ῥώμη. καὶ τί δεῖ τὰ καθ' ἕκαστον ἀναλέγεσθαι ἀπερίγραφα καὶ ἀπέρατ' ὄντα τῷ πλήθει; **213.** παγκάλως οὖν ὁ τῶν τῆς φύσεως ἐρμηνεύς πραγμάτων, τῆς ἀργίας καὶ ἀμελετησίας ἡμῶν λαμβάνων οἶκτον ἑκάστοτ' ἀφθόνως ἀναδιδάσκει, καθὰ καὶ Ἰνὺν, τὴν ἀντιπρόσωπον ἑκάστων θέσιν οὐχ ὀλοκλήρων, ἀλλὰ τμημάτων ὑπαρχόντων· ἰ ἐν γὰρ τὸ ἐξ ἀμφοῖν τῶν ἐναντίων, οὗ τμηθέντος γνώριμα τὰ ἐναντία. **214.** οὐ τοῦτ' ἐστίν, ὃ φασιν Ἕλληνες τὸν μέγαν καὶ ἀοίδιμον παρ' αὐτοῖς Ἡράκλειτον κεφάλαιον τῆς αὐτοῦ προστησάμενον φιλοσοφίας αὐχεῖν ὡς ἐφ' εὐρέσει καινῆ; παλαιὸν γὰρ εὖρεμα Μωυσέως ἐστὶ τὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τὰ ἐναντία τμημάτων λόγον ἔχοντα ἀποτελεῖσθαι, καθάπερ ἑναργῶς ἐδείχθη.

215. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ ἐν ἑτέροις ἀκριβῶσομεν. ἄξιον δὲ καὶ ἐκεῖνο μὴ παρησυχασθῆναι· τὰ γὰρ λεγόμενα διχοτομήματα τριῶν ζώων δίχα διαιρεθέντων ἐξ ἐγένετο, ὡς ἔβδομον τὸν τομέα εἶναι λόγον, διαστέλλοντα τὰς τριάδας, μέσον αὐτὸν ἰδρυμένον. **216.** τὸ παραπλήσιόν μοι δοκεῖ σαφέστατα μεμνησθαι καὶ ἐπὶ τῆς ἱεραῆς λυχνίας· δεδημιουργηται γὰρ ἐξ καλαμίσκους ἔχουσα, τρεῖς ἑκατέρωθεν, ἑβδόμη δὲ αὐτὴ μέση, διαιρουσα καὶ διακρίνουσα τὰς τριάδας. τορευτὴ γὰρ ἐστὶ, τεχνικὸν καὶ δόκιμον θεῖον ἔργον, ἐξ ἑνὸς χρυσοῦ καθαροῦ (Exod. 25, 30, 38, 13, 14)· τὸ γὰρ ἐν καὶ μόνον καὶ καθαρὸν ὄντως ἑβδομάδα τὴν ἀμήτορα γεγέννηκεν ἐξ ἑαυτοῦ μόνου, μὴ προσχρησάμενον ὕλη τὸ παράπαν. **217.** χρυσὸν δ' οἱ ἐγκωμιάζοντες πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα λέγουσι τῶν εἰς ἔπαινον, δύο δὲ τὰ ἀνωτάτω, ἐν μὲν, ὅτι ἰὸν οὐ παραδέχεται, ἕτερον δέ, ὅτι εἰς ὑμένας λεπτοτάτους ἀρραγῆς διαμένων ἐλαύνεται τε καὶ χεῖται. σύμβολον οὖν εἰκότως μείζονος φύσεως γέγονε, ἢ ταθεῖσα καὶ κεχυμένη καὶ φθάσασα πάντη πλήρης ὅλη δι' ὅλων ἐστίν, εὐαρμόστως καὶ τὰ ἄλλα συνυφήνασα. **218.** περὶ τῆς προειρημένης λυχνίας ὁ τεχνίτης διαλεγόμενος πάλιν φησὶν, ὅτι «ἐκ τῶν καλαμίσκων εἰσὶν οἱ βλαστοὶ ἐξέχοντες, τρεῖς ἑκατέρωθεν, ἐξισούμενοι ἀλλήλοις· καὶ τὰ λαμπάδια αὐτῶν, ἃ ἐστὶν ἐπὶ τῶν ἄκρων, καρυωτὰ ἐξ αὐτῶν καὶ τὰ ἀνθέμια ἐν αὐτοῖς, ἴν' ὧσιν ἐπ' αὐτῶν οἱ λύχνοι καὶ τὸ ἀνθέμιον τὸ ἔβδομον ἐπ' ἄκρου τοῦ λαμπαδίου ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἄνωθεν, στερεὸν ὅλον χρυσοῦν· καὶ ἑπτὰ λύχνους ἐπ' αὐτῆς χρυσοῦς» (Exod. 38, 15-17)· **219.** ὥστε διὰ πολλῶν ἤδη κατασκευάζεσθαι, ὅτι ἐξὰς εἰς δύο τριάδας ὑπὸ μέσου τοῦ ἑβδόμου λόγου διηρηται, καθάπερ ἔχει νυνί· πᾶσα γὰρ ἡ λυχνία σὺν τοῖς ὀλοσχερεστάτοις μέρεσιν αὐτῆς, ἃ ἐξ ἐστὶν, ἐπάγη, λαμπαδίων ἑπτὰ, ἀνθεμίων ἑπτὰ, λύχνων ἑπτὰ. **220.** διαιροῦνται δὲ οἱ μὲν ἐξ λύχνοι τῷ ἑβδόμῳ, τὰ δὲ ἀνθέμια ὁμοίως τῷ μέσῳ καὶ τὰ λαμπάδια τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ τοῦ ἑβδόμου καὶ μέσου, οἱ δὲ ἐξ καλαμίσκοι καὶ οἱ ἐκπεφυκότες ἴσοι βλαστοὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰ στελέχους τῆς ἑβδόμης. **221.** πολλὴν δ' ὄντα τὸν περὶ ἑκάστου λόγον ὑπερθετέον εἰσαῦθις. τοσοῦτο δὲ αὐτὸ μόνον ὑπομνηστέον, ὅτι τῆς κατ' οὐρανὸν τῶν ἑπτὰ πλανήτων χορείας μίμημά ἐστὶν ἡ ἱερὰ λυχνία καὶ οἱ ἐπ' αὐτῆς ἑπτὰ λύχνοι. **222.** πῶς; ἐρήσεται τις ἴσως· ὅτι, φήσομεν, ὄνπερ τρόπον οἱ λύχνοι, οὕτως καὶ τῶν πλανήτων ἕκαστος φωσφορεῖ· λαμπρότατοι γὰρ ὄντες αὐγοειδεστάτας ἄχρι γῆς ἀποστέλλουσιν ἀκτῖνας, διαφερόντως δ' ὁ μέσος τῶν ἑπτὰ, ἡλῖος. **223.** μέσον δ' αὐτὸν οὐ μόνον ἐπεὶ μέσην ἐπέχει χώραν, ὡς ἠξιώσαν τινες, καλῶ, ἀλλ' ὅτι καὶ θεραπεύεσθαι καὶ δορυφορεῖσθαι πρὸς ὑπασπιζόντων ἑκατέρωθεν ἀξιώματος ἕνεκα καὶ μεγέθους καὶ ὠφελειῶν, ἃς τοῖς ἐπιγείοις ἅπασι παρέχει, δίκαιος ἄλλως ἐστὶ. **224.** τὴν δὲ τῶν πλανήτων τάξιν ἄνθρωποι παγίως μὴ κατειληφότες – τί δ' ἄλλο τῶν κατ' οὐρανὸν ἴσχυσαν κατανοῆσαι βεβαίως; – εἰκοτολογοῦσιν, ἄριστα δ' ἐμοὶ στοχαζέσθαι δοκοῦσιν οἱ τὴν μέσην ἀπονενεμηκότες ἡλίῳ τάξιν, τρεῖς μὲν ὑπὲρ αὐτὸν καὶ μετ' αὐτὸν τοὺς ἴσους εἶναι λέγοντες, ὑπὲρ αὐτὸν μὲν φαίνοντα, φαέθοντα, πυρόεντα, εἶθ' ἡλῖον, μετ' αὐτὸν δὲ στίλβοντα, φωσφόρον, τὴν ἀέρος γείτονα σελήνην. **225.** ἐπίγειον οὖν βουλευθεὶς ἀρχετύπου τῆς κατ' οὐρανὸν σφαίρας ἑπταφεγγοῦς μίμημα παρ' ἡμῖν ὁ τεχνίτης γενέσθαι πάγκαλον ἔργον προσέταξε, τὴν λυχνίαν, δημιουργηθῆναι. δέδεικται δὲ καὶ ἡ πρὸς ψυχὴν ἐμφέρεια αὐτῆς· ψυχὴ γὰρ τριμερὴς μὲν ἐστὶ, δίχα δὲ ἕκαστον τῶν μερῶν, ὡς ἐδείχθη, τέμνεται, μοιρῶν δὲ γενομένων ἐξ ἑβδομος εἰκότως τομεὺς ἦν ἀπάντων ὁ ἱερός καὶ θεῖος λόγος. **226.** ἄξιον δὲ μηδ' ἐκεῖνο παρησυχασθῆναι· τριῶν ὄντων ἐν τοῖς ἀγίοις σκευῶν, λυχνίας, τραπέζης, θυμιατηρίου, τὸ μὲν θυμιατήριον εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν στοιχείων εὐχαριστίαν ἀνάγεται, ὡς ἐδείχθη πρότερον, ἐπεὶ καὶ αὐτὸ μοίρας ἔχει τῶν τεττάρων, γῆς μὲν τὰ ξύλα, ὕδατος δὲ τὰ ἐπιθυμώμενα – πρότερον γὰρ τηκόμενα εἰς λιβάδας αὔθις ἀναλύεται, – τὸν δὲ ἀτμὸν ἀέρος, πυρὸς δὲ τὸ ἐξαπτόμενον – καὶ ἡ σύνθεσις δὲ λιβανωτοῦ καὶ χαλβάνης ὄνυχός τε καὶ στακτῆς (Exod. 30, 34) τῶν στοιχείων σύμβολον, – ἢ δὲ τράπεζα εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν θνητῶν ἀποτελεσμάτων εὐχαριστίαν – ἄρτοι γὰρ καὶ σπονδεῖα ἐπιτίθενται αὐτῇ (Num. 4, 7), οἷς ἀνάγκη χρῆσθαι τὰ τῆς τροφῆς δεόμενα, – ἢ δὲ λυχνία εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν κατ' οὐρανὸν ἀπάντων, ἵνα μηδὲν μέρος τοῦ κόσμου ἰ δίκην ἀχαριστίας ὀφλη, ἀλλ' εἰδῶμεν ὅτι πάντα τὰ μέρη τὰ κατ' αὐτὸν εὐχαριστεῖ, τὰ στοιχεῖα, τὰ

ἀποτελέσματα, οὐ τὰ ἐπὶ γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ. **227.** ἄξιον δὲ σκέψασθαι, διὰ τί τῆς τραπέζης καὶ τοῦ θυμιατηρίου τὰ μέτρα δηλώσας τῆς λυχνίας οὐδὲν ἀνέγραψε· μήποτε δὲ ἐκεῖνο, ὅτι τὰ μὲν στοιχεῖα καὶ τὰ θνητὰ ἀποτελέσματα, ὧν ἡ τράπεζα καὶ τὸ θυμιατήριον σύμβολα, μεμέτρηται περατωθέντα ὑπὲρ οὐρανοῦ – αἰεὶ γὰρ τὸ περιέχον τοῦ περιεχομένου μέτρον, – ὁ δὲ οὐρανός, οὐ σύμβολόν ἐστιν ἡ λυχνία, ἀπειρομεγέθης ἐστί. **228.** περιέχεται γὰρ ὑπὲρ οὐδενὸς σώματος, οὔτε ἰσομεγέθους αὐτῷ οὔτε ἀπείρου, ἀλλ’ οὐδ’ ὑπὸ κενοῦ κατὰ Μωυσῆν διὰ τὴν ἐν τῇ ἐκπτυρώσει μυθευομένην τερατολογίαν· ἐστὶ δὲ ὄρος αὐτοῦ ὁ θεός, ἡνίοχος καὶ κυβερνήτης αὐτοῦ. **229.** ὥσπερ οὖν ἀπερίληπτον τὸ ὄν, οὕτως καὶ τὸ ὀριζόμενον ὑπὲρ αὐτοῦ μέτροις τοῖς εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπίνοιαν ἤκουσιν οὐ μεμέτρηται, καὶ τάχα ἐπεὶ κυκλοτερῆς ὧν καὶ ἄκρως εἰς σφαῖραν ἀποτετορνευμένος μήκους καὶ πλάτους οὐ μετέχει.

230. Εἰπὼν οὖν τὰ πρόποντα περὶ τούτων ἐπιλέγει «τὰ δὲ ὄρνεα οὐ διεΐλεν» (Gen. 15, 10), ὄρνεα καλῶν τοὺς πτηνοὺς καὶ πεφυκότας μετεωροπολεῖν δύο λόγους, ἓνα μὲν ἀρχέτυπον <τὸν> ὑπὲρ ἡμᾶς, ἕτερον δὲ μίμημα τὸν καθ’ ἡμᾶς ὑπάρχοντα. **231.** καλεῖ δὲ Μωυσῆς τὸν μὲν ὑπὲρ ἡμᾶς εἰκόνα θεοῦ, τὸν δὲ καθ’ ἡμᾶς τῆς εἰκόνας ἐκμαγεῖον. «ἐποίησε» γὰρ φησὶν «ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον» οὐχὶ εἰκόνα θεοῦ, ἀλλὰ «κατ’ εἰκόνα» (Gen. 1, 27)· ὥστε τὸν καθ’ ἕκαστον ἡμῶν νοῦν, ὃς δὴ κυρίως καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἀνθρωπός ἐστι, τρίτον εἶναι τύπον ἀπὸ τοῦ πεποικηκότος, τὸν δὲ μέσον παράδειγμα μὲν τούτου, ἀπεικόνισμα δὲ ἐκεῖνου. φύσει δὲ ἄτμητος ὁ ἡμέτερος γέγονε νοῦς. **232.** τὸ μὲν γὰρ ἄλογον ψυχῆς μέρος ἐξαχῆ διελὼν ὁ δημιουργὸς ἐπτὰ μοίρας εἰργάζετο, ὄρασιν, ἀκοήν, γεῦσιν, ὄσφρησιν, ἀφήν, φωνήν, γόνιμον, τὸ δὲ λογικόν, ὃ δὴ νοῦς ὠνομάσθη, ἄσχιτον εἶασε κατὰ τὴν τοῦ παντὸς ὁμοιότητα οὐρανοῦ. **233.** καὶ γὰρ ἐν τούτῳ λόγος ἔχει τὴν μὲν ἐξωτάτω καὶ ἀπλανῆ σφαῖραν ἄτμητον φυλαχθῆναι, τὴν δ’ ἐντὸς ἐξαχῆ τμηθεῖσαν ἐπτὰ κύκλους τῶν λεγομένων πλανήτων ἀποτελέσαι· ὁ γὰρ, οἶμαι, ἐν ἀνθρώπῳ ψυχῇ, τοῦτο οὐρανός ἐν κόσμῳ. τὰς οὖν νοεράς καὶ λογικὰς δύο φύσεις, τὴν τε ἐν ἀνθρώπῳ καὶ τὴν ἐν τῷ παντί, συμβέβηκεν ὀλοκλήρους καὶ ἀδιαιρέτους εἶναι. διὸ λέγεται· «τὰ δὲ ὄρνεα οὐ διεΐλε.» **234.** περισσεῶν μὲν <οὖν> ὁ ἡμέτερος νοῦς, ἐπειδὴ τιθασὸν καὶ σύντροφον ἡμῖν ἐστὶ τὸ ζῶν, εἰκάζεται, τῷ δὲ τούτου παραδείγματι ἡ τρυγῶν· ὁ γὰρ θεοῦ λόγος φιλέρημος καὶ μονωτικός, ἐν ὄχλῳ τῶν γεγονότων καὶ φθαρσομένων οὐχὶ φυρόμενος. ἀλλ’ ἄνω φοιτᾶν εἰθισμένος αἰεὶ καὶ ἐνὶ ὀπαδὸς εἶναι μόνῳ μεμελετηκῶς. ἄτμητοι μὲν οὖν αἱ δύο φύσεις, ἢ τε ἐν ἡμῖν τοῦ λογισμοῦ καὶ ἢ ὑπὲρ ἡμᾶς τοῦ θείου λόγου, ἄτμητοι δὲ οὖσαι μυρία ἄλλα τέμνουσιν. **235.** ὁ τε γὰρ θεῖος λόγος τὰ ἐν τῇ φύσει διεΐλε καὶ διένειμε πάντα, ὃ τε ἡμέτερος νοῦς, ἅπ’ ἂν παραλάβῃ νοητῶς πράγματά τε καὶ σώματα, εἰς ἀπειράκις ἀπειρα διαιρεῖ μέρη καὶ τέμνων οὐδέποτε λήγει. **236.** τοῦτο δὲ συμβαίνει διὰ τὴν πρὸς τὸν ποιητὴν καὶ πατέρα τῶν ὄλων ἐμφέρειαν. τὸ γὰρ θεῖον ἀμιγές, ἄκρατον, ἀμερέστατον ὑπάρχον ἅπαντι τῷ κόσμῳ γέγονεν αἴτιον μίξεως, κράσεως, διαιρέσεως, πολυμερείας· ὥστε εἰκότως καὶ τὰ ὀμοιωθέντα, νοῦς τε ὁ ἐν ἡμῖν καὶ ὁ ὑπὲρ ἡμᾶς, ἀμερεῖς καὶ ἄτμητοι ὑπάρχοντες διαιρεῖν καὶ διακρίνειν ἕκαστα τῶν ὄντων ἐρρωμένως δυνήσονται.

237. Λαλήσας οὖν περὶ τῶν ἀτμήτων καὶ ἀδιαιρέτων ὄρνέων φησὶν ἐξῆς· «κατέβη δὲ ὄρνεα ἐπὶ τὰ σώματα, τὰ διχοτομήματα» (Gen. 15, 11), ὀμωνυμία μὲν χρησάμενος, τὴν δὲ πραγματικὴν διαμάχην ἐναργέστατα τοῖς ὄραν δυναμένοις διασυνιστάς· παρὰ φύσιν γὰρ ἐστὶ τὸ καταβαίνειν ὄρνεα, τοῦ μετεωροπολεῖν ἕνεκα περωθέντα. **238.** καθάπερ γὰρ τοῖς χερσαίοις οἰκειότατον χωρίον γῆ καὶ μάλιστα τοῖς ἐρπετοῖς, ἃ μὴδ’ ὑπὲρ αὐτῆς ἰλυσπώμενα ἀνέχεται, φωλεοὺς δὲ καὶ καταδύσεις ζητεῖ τὸν ἄνω χῶρον ἀποδιδράσκοντα διὰ τὴν πρὸς τὰ κάτω συγγένειαν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τοῖς πτηνοῖς ὁ ἀῆρ ἐνδιαίτημα οἰκεῖον, κούφοις διὰ τὴν πτέρωσιν ὁ φύσει κοῦφος. ὅταν οὖν τὰ ἀεροπόρα αἰθεροβατεῖν ὀφείλοντα καταβαίνειν, πρὸς χέρσον ἀφικνούμενα τῷ κατὰ φύσιν ἀδυνατεῖ χρῆσθαι βίῳ. **239.** τοῦναντίον δὲ Μωυσῆς καὶ ὅσα τῶν ἐρπετῶν ἄνω δύναται πηδᾶν οὐ μετρίως ἀποδέχεται· φησὶ γοῦν· «ταῦτα φάγεσθε ἀπὸ τῶν ἐρπετῶν τῶν πετεινῶν, ἃ πορεύεται ἐπὶ τεσσάρων, ἃ ἔχει σκέλη ἀνωτέρω τῶν ποδῶν, ὥστε πηδᾶν ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς γῆς» (Lev. 11, 21). ταῦτα δ’ ἐστὶ σύμβολα ψυχῶν, ὅσαι τρόπον ἐρπετῶν προσερριζωμέναι τῷ γηίνῳ σώματι καθαρθεῖσαι μετεωροπολεῖν ἰσχύουσιν, οὐρανὸν ἀντικαταλλάξάμεναι γῆς καὶ φθορᾶς ἀθανασίαν. **240.** πάσης οὖν βαρυνδαμονίας ἀναπεπλησθαι νομιστέον ἐκεῖνας, αἵτινες ἐν ἀέρι καὶ αἰθέρι τῷ καθαρωτάτῳ τραφεῖσαι μετανέστησαν τὸν θείων ἀγαθῶν κόρον οὐ διεΐλεναι φέρειν ἐπὶ τὸ θνητῶν καὶ κακῶν χωρίον γῆν. ἐπιφοιτῶσι δ’ ἐννοιαὶ μυρία περὶ μυρίων πραγμάτων ὄσων, αἱ μὲν ἐκούσιοι, αἱ δὲ κατ’ ἄγνοιαν, οὐδὲν διαφέρουσαι πτηνῶν, αἷς τὰ κατιόντα ἐξωμοίωσεν ὄρνεα. **241.** τῶν δὲ ἐννοιῶν ἢ μὲν ἄνω φορὰ τὴν ἀμείνω τάξιν ἔλαχε συνοδοιπορούσης ἀρετῆς τῆς πρὸς τὸν θεῖον καὶ οὐράνιον χορὸν ἀγούσης, τὴν χείρῳ δὲ ἢ κάτω κακίας ἀφηγουμένης καὶ ἀντισπώσης βία. δηλοῖ δὲ καὶ τὰ ὀνόματα οὐχ ἡκιστα τὴν τῶν τόπων

έναντιότητα· ἀρετὴ μὲν γὰρ οὐ μόνον παρὰ τὴν αἴρεσιν ὠνομάσθη, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν ἄρσιν – αἴρεται γὰρ καὶ μετεωρίζεται διὰ τὸ αἰεὶ τῶν ὀλυμπίων ἐρᾶν, – κακία δὲ ἀπὸ τοῦ κάτω κεχωρηκέναί καὶ καταπίπτει τοὺς χρωμένους αὐτῇ βιάζεσθαι. **242.** τὰ γοῦν πολέμια τῆς ψυχῆς ἐννοήματα ἐπιποτώμενα καὶ ἐπιφοιτῶντα κάτεισι μὲν αὐτά, καταβάλλει δὲ καὶ τὴν διάνοιαν αἰσχροῦς ἐπιφερόμενα σώμασι καὶ πράγμασιν αἰσθητοῖς οὐ νοητοῖς, ἀτελέσιν οὐχ ὀλοκλήροις, ἐφθαρμένοις οὐχὶ τοῖς ζῶσιν. οὐ γὰρ μόνον σώμασιν, ἀλλὰ καὶ σωμάτων δίχα διαιεθέντων τμήμασιν ἐπιφοιτᾷ· τὰ δ' οὕτως διαιεθέντα ἀμήχανον ἀρμονίαν δέξασθαι καὶ ἔνωσιν, τῶν πνευματικῶν τόνων, οἱ συμφυέστατος δεσμὸς ἦσαν, διακοπέντων. **243.** εἰσηγεῖται δὲ γνώμην ἀληθεστάτην διδάσκων, ὅτι δικαιοσύνη μὲν καὶ πᾶσα ἀρετὴ ψυχῆς, ἀδικία δὲ καὶ πᾶσα κακία σώματος ἐρῶσι, καὶ ὅτι τὰ τῷ ἑτέρῳ φίλα τῷ ἑτέρῳ πάντως ἐχθρὰ ἐστὶ, καθὰ καὶ νῦν· αἰνιττόμενος γὰρ τοὺς ψυχῆς πολεμίους ὄρνεα εἰσήγαγε γλιχόμενα ἐμπλέκεσθαι καὶ ἐμφύεσθαι σώμασι καὶ σαρκῶν ἐμφορεῖσθαι, ὧν τὰς ἐφόδους καὶ ἐπιδρομὰς ἐπισχεῖν βουληθεῖς ὁ ἀστεῖος λέγεται αὐτοῖς συγκαθίσαι (Gen. 15, 11), οἷα πρόεδρος τις ἢ πρόβουλος ὢν. **244.** ἐπειδὴ γὰρ καὶ τὰ οἰκεῖα ὑπὸ ἐμφυλίου στάσεως διεισθῆκει καὶ τὰ ἐχθρὰ στίφη διεφέρετο, βουλήν ἀπάντων συναγαγὼν ἐσκοπεῖ περὶ τῶν διαφόρων, ἴν', εἰ δύναίτο, πειθοῖ χρώμενος καὶ τὸν ξενικὸν πόλεμον καταλύσαι καὶ τὴν ἐμφύλιον ταραχὴν ἀνέλοι. τοὺς μὲν γὰρ ὥσπερ νέφος ἐπιρράξαντας ἀκαταλλάκτως ἔχοντας λυσιτελεῖς ἦν ἀποσκεδάσαι, τοῖς δὲ τὴν παλαιὰν συγγένειαν οἰκειώσασθαι. **245.** δυσμενεῖς μὲν οὖν ἄσπονδοι καὶ ἀκατάλλακτοι γράφονται ψυχῆς ἀφροσύναι καὶ ἀκολασία δειλία τε καὶ ἀδικία καὶ ὅσαι ἄλλαι ἐκ πλεοναζούσης ὀρμῆς εἰώθασιν φύεσθαι ἄλογοι ἐπιθυμίαι, σκιρτῶσαι καὶ ἀπαυχενίζουσαι καὶ τὸν εὐθὺν δρόμον τῆς διανοίας ἐπέχουσαι, πολλάκις ἰδὲ καὶ τὸ σύμπαν αὐτῆς σχῆμα σπαράττουσαί τε καὶ καταβάλλουσαι. **246.** τὰ δὲ τῶν ἐνσπόνδων εἶναι δυναμένων προσκρούσματα τοιαῦτά ἐστιν, ὁποίας εἶναι συμβέβηκε τὰς σοφιστῶν δογματικὰς ἔριδας· ἡ μὲν γὰρ πρὸς ἓν ἀπονεύουσι τέλος, θεωρίαν τῶν τῆς φύσεως πραγμάτων, λέγοντ' ἂν εἶναι φίλοι, ἡ δ' οὐχ ὁμογνωμονοῦσιν ἐν ταῖς κατὰ μέρος ζητήσεσιν, ἐμφυλίῳ στάσει χρῆσθαι, ὥσπερ οἱ ἀγέννητον εἶναι λέγοντες τὸ πᾶν τοῖς γένεσιν εἰσηγουμένοις αὐτοῦ, καὶ πάλιν οἱ φθαρήσεσθαι τοῖς φθαρτὸν μὲν εἶναι φύσει, μηδέποτε δὲ φθαρησόμενον διὰ τὸ κραταιότερῳ δεσμῷ, τῇ τοῦ πεποιηκότος βουλήσει, συνέχεσθαι, καὶ οἱ μηδὲν εἶναι ὁμολογοῦντες ἀλλὰ πάντα γίνεσθαι τοῖς ὑπολαμβάνουσι τὰναντία, καὶ οἱ πάντων χρημάτων ἄνθρωπον μέτρον εἶναι διεξιόντες τοῖς τὰ αἰσθήσεως καὶ τὰ διανοίας κριτήρια συγγέουσι, καὶ συνόλως οἱ πάντα ἀκατάληπτα εἰσηγούμενοι τοῖς γνωρίζεσθαι πάμπολλα φάσκουσιν. **247.** καὶ ἥλιος μέντοι καὶ σελήνη καὶ ὁ σύμπας οὐρανός, γῆ τε καὶ ἀήρ καὶ ὕδωρ, τὰ τε ἐξ αὐτῶν σχεδὸν πάντα τοῖς σκεπτικοῖς ἔριδας καὶ φιλονεικίας παρεσχῆκασιν, οὐσίας καὶ ποιότητος, μεταβολάς τε αὐτῶν καὶ τροπὰς καὶ γενέσεις, ἔτι δὲ φθορὰς αὐτῶν ἀναζητοῦσιν· μεγέθους τε πέρι καὶ κινήσεως τῶν κατ' οὐρανὸν οὐ πάρεργον ποιούμενοι τὴν ἔρευναν ἑτεροδοξοῦσιν οὐ συμφερόμενοι, μέχρις ἂν ὁ μαιευτικὸς ὁμοῦ καὶ δικαστικὸς ἀνὴρ συγκαθίσας θεάσῃται τὰ τῆς ἐκάστου γεννήματα ψυχῆς καὶ τὰ μὲν οὐκ ἄξια τροφῆς ἀπορρίψῃ, τὰ δ' ἐπιτηδεῖα διασώσῃ καὶ προνοίας τῆς ἀρμοστούσης ἀξιώσῃ. **248.** τὰ δὲ κατὰ τὴν φιλοσοφίαν μεστὰ διαφωνίας γέγονε τὸν πιθανὸν καὶ στοχαστικὸν νοῦν τῆς ἀληθείας ἀποδιδρασκούσης· τὸ γὰρ δυσεύρετον καὶ δυσθῆρατον αὐτῆς τὰς λογικάς, ὡς οἶμαι, στάσεις ἐγέννησε. **249.** «Περὶ δὲ ἡλίου» φησὶ «δυσμὰς ἕκστασις ἐπέπεσεν τῷ Ἀβραάμ, καὶ ἰδοὺ φόβος σκοτεινὸς μέγας ἐπιπίπτει αὐτῷ» (Gen. 15, 12). ἕκστασις ἢ μὲν ἐστὶ λύττα μανιώδης παράνοιαν ἐμποιοῦσα κατὰ γῆρας ἢ μελαγχολίαν ἢ τινα ὁμοιότροπον ἄλλην αἰτίαν, ἢ δὲ σφοδρὰ κατὰπληξίς ἐπὶ τοῖς ἐξαπιναίως καὶ ἀπροσδοκῆτως ἰ συμβαίνειν εἰωθόσιν, ἢ δὲ ἡρεμία διανοίας, εἰ δὴ πέφυκε ποτε ἡσυχάζειν, ἢ δὲ πασῶν ἀρίστη ἔνθεος κατοκωχὴ τε καὶ μανία, ἢ τὸ προφητικὸν γένος χρῆται. **250.** τῆς μὲν οὖν πρώτης ἐν ταῖς <ἐν> Ἐπινομίδι γραφείσαις ἀραῖς διαμέμνηται – παραπληξίαν γὰρ φησὶ καὶ ἀορασίαν καὶ ἕκστασιν διανοίας καταλήψεσθαι τοὺς ἀσεβοῦντας, ὡς μηδὲν διοίσειν τυφλῶν ἐν μεσημβρία καθάπερ ἐν βαθεῖ σκότῳ ψηλαφῶντων (Deut. 28, 28, 29), – **251.** τῆς δὲ δευτέρας πολλαχοῦ – «ἐξέστη» γὰρ φησὶν «Ἰσαὰκ ἕκστασιν μεγάλην, καὶ εἶπε· τίς οὖν ὁ θηρεύσας μοι θήραν καὶ ἐνεγκῶν μοι, καὶ ἔφαγον ἀπὸ πάντων πρὸ τοῦ σὲ ἐλθεῖν, καὶ εὐλόγησα αὐτόν; καὶ εὐλογημένος ἔστω» (Gen. 27, 33), καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ ἀπιστοῦντος τοῖς λέγουσιν, ὅτι «ζῆ Ἰωσήφ καὶ ἄρχει πάσης γῆς Αἰγύπτου»· «ἐξέστη» γὰρ φησὶ «τῇ διανοίᾳ, οὐ γὰρ ἐπίστευσεν αὐτοῖς» (Gen. 45, 26), καὶ ἐν Ἐξαγωγῇ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν· «τὸ γὰρ ὄρος» φησὶ «τὸ Σινὰ ἐκαπνίζετο ὅλον διὰ τὸ καταβεβηκέναί τὸν θεὸν ἐπ' αὐτὸ ἐν πυρὶ, καὶ ἀνέβαινεν ὁ καπνὸς ὡσεὶ ἀτμίς καμίνου· καὶ ἐξέστη πᾶς ὁ λαὸς σφόδρα» (Exod. 19, 18), καὶ ἐν τῷ Λευιτικῷ κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν τελείωσιν ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, ὅποτε «ἐξῆλθε πῦρ ἀπ' οὐρανοῦ καὶ κατέφαγε τὰ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, τὰ τε ὀλοκαυτώματα καὶ τὰ στέατα» λέγεται γὰρ εὐθύς· «καὶ εἶδε πᾶς ὁ λαὸς καὶ ἐξέστη,

καὶ ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον» (Lev. 9, 24)· ἡ γὰρ τοιαύτη ἔκστασις πτόησιν καὶ δεινὴν κατάπληξιν ἐμποιεῖ – **252.** (ἀλλ’ οὐκ ἄξιον θαυμάσαι καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡσαΐ, ὅτι εἰδὼς κυνηγεῖν αἰετὴν θηρεύεται καὶ πτερνίζεται τὴν τέχνην ἐπὶ βλάβῃ κτησάμενος, οὐκ ὠφελεία, θηρεύειν δὲ οὐδέποτε ἐσπούδασε, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ, ὅτι θηρεύει μὴ μαθὼν, ἀλλὰ φύσει κινούμενος τὸ πάθος, καὶ φέρει τῷ δοκιμαστῇ, ὅς εἰ δοκιμὸν ἐστὶ διαγνώσεται, διὸ ἀπὸ πάντων φάγεται (Gen. 27, 33) **253.** πάντα γὰρ τὰ τῆς ἀσκήσεως ἐδώδιμα καθέστηκεν, ἢ ζήτησις, ἢ σκέψις, ἢ ἀνάγνωσις, ἢ ἀκρόασις, ἢ προσοχή, ἢ ἐγκράτεια, ἢ ἐξαδιαφόρησις τῶν ἀδιαφόρων. ἀπὸ πάντων δὲ τὰς ἀπαρχὰς δῆπουθεν ἔφαγεν, ἀλλ’ οὐ πάντα· ἔδει γὰρ ὑπολείπεσθαι καὶ τῷ ἀσκητῇ τροφὰς οἰκειίας ὡς ἄθλα. **254.** «πρὸ τοῦ σὲ ἔλθειν» φυσικῶς· ἐὰν γὰρ ἔλθῃ τὸ πάθος εἰς τὴν ψυχὴν, οὐκ ἀπολαύσομεν ἐγκρατείας· ἐλέγχει δὲ καὶ τὸν φαῦλον ὡς βραδὺν καὶ ὀκνηρὸν καὶ μελλητὴν πρὸς τὰ παιδείας ἔργα, ἀλλ’ οὐ πρὸς τὰ ἀκολασίας. **255.** ἐργοδιώκτας οὖν Αἴγυπτος ἔχει πρὸς τὴν τῶν παθῶν ἐπισπεύδοντα ἀπόλαυσιν, Μωσῆς δ’ ἔμπαλιν μετὰ σπουδῆς παραγγέλλει τὸ Πάσχα ἐσθίειν, τὴν ἀπὸ τούτων διάβασιν εὐωχεῖσθαι. καὶ ὁ Ἰούδας φησὶν «εἰ μὴ γὰρ ἐβραδύναμεν, ἢ ἤδη ἂν ὑπεστρέψαμεν δίς» (Gen. 43, 10), οὐ φησὶ κατέβημεν εἰς Αἴγυπτον, ἀλλ’ ἐκεῖθεν ἐπανεσώθημεν. **256.** εἰκότως καὶ Ἰακώβ τεθαύμακεν, εἰ ἔτι ὁ ἐν σώματι νοῦς, Ἰωσήφ, ζῆ πρὸς ἀρετὴν καὶ ἄρχει (Gen. 45, 26) τοῦ σώματος, ἀλλ’ οὐκ ἄρχεται πρὸς αὐτοῦ. καὶ τὰλλα ἐπιῶν ἂν τις ὑποδείγματα τὰληθῆς ἰχνεύειν δυνηθεῖ. πρόκειται δ’ οὐ περὶ τούτων νῦν ἀκριβολογεῖσθαι, διὸ ἐπὶ τὰ ἐξῆς τρεπτέον), **257.** τῆς δὲ τρίτης ἐν οἷς τὰ περὶ τὴν τῆς γυναικὸς γένεσιν φιλοσοφεῖ – «ἐπέβαλε γὰρ ὁ θεὸς» φησὶν «ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ, καὶ ὑπνωσεν» (Gen. 2, 21), ἔκστασιν τὴν ἡσυχίαν καὶ ἡρεμίαν τοῦ νοῦ παραλαμβάνων· ὑπνος γὰρ νοῦ ἐργήγορσις ἐστὶν αἰσθήσεως, καὶ γὰρ ἐργήγορσις διανοίας αἰσθήσεως ἀπραξία, – **258.** τῆς δὲ τετάρτης ὁ νῦν σκοποῦμεν· «περὶ δὲ ἡλίου δυσμὰς ἔκστασις ἐπέπεσεν τῷ Ἀβραάμ»· ἐνθουσιῶντος καὶ θεοφορήτου τὸ πάθος. ἀλλ’ οὐχὶ τοῦτο μόνον διασυνίστησιν αὐτὸν προφήτην, ἀλλὰ καὶ γράμμα ῥητὸν ἐστηλιτευμένον <ἐν> ἱεραῖς βίβλοις, ἡνίκα τις ἐπεχείρησε τὴν ἐκ φύσεως ἄρχουσαν ἀρετὴν, Σάρραν, αὐτοῦ διοικίζειν, ὡς οὐκ ἴδιον σοφοῦ καὶ μόνου κτῆμα, ἀλλὰ παντὸς τοῦ φρόνησιν ἐπιμορφάζοντος. «ἀπόδος» γὰρ φησὶ «τὴν γυναῖκα τῷ ἀνθρώπῳ, ὅτι προφήτης ἐστὶ καὶ προσεὔξεται περὶ σοῦ, καὶ ζήσεις» (Gen. 20, 7). **259.** παντὶ δὲ ἀστείῳ προφητεῖαν ὁ ἱερός λόγος μαρτυρεῖ· προφήτης γὰρ ἴδιον μὲν οὐδὲν ἀποφθέγγεται, ἀλλότρια δὲ πάντα ὑπηχοῦντος ἐτέρου φαύλω δ’ οὐ θέμις ἐρμηνεῖ γενέσθαι θεοῦ, ὥστε κυρίως μοχθηρὸς οὐδεὶς ἐνθουσιᾷ, μόνῳ δὲ σοφῷ ταῦτ’ ἐφαρμόττει, ἐπεὶ καὶ μόνος ὄργανον θεοῦ ἐστὶν ἡχεῖον, κρούμενον καὶ πληττόμενον ἀοράτως ὑπ’ αὐτοῦ. **260.** πάντας γοῦν ὀπόσους ἀνέγραψε δικαίους κατεχομένους καὶ προφητεύοντας εἰσήγαγεν. ὁ Νῶε δίκαιος· ἄρ’ οὐ καὶ εὐθύς προφήτης; ἢ τὰς εὐχὰς καὶ κατάρας ἅς ἐπὶ ταῖς αὐτῆς γενεαῖς ἐποιήσατο (Gen. 9, 25 ss.) **261.** ἔργων ἀληθεία βεβαιωθείσας οὐ κατεχόμενος ἐθέσπισε; τί δὲ Ἰσαάκ; τί δὲ Ἰακώβ; καὶ γὰρ οὗτοι διὰ τε ἄλλων πολλῶν καὶ μάλιστα διὰ τῶν εἰς τοὺς ἐγγόνους προσρήσεων ὁμολογοῦνται προφητεῦσαι. τὸ γὰρ «συνάχθητε, ἵνα ἀπαγγείλω τί ἀπαντήσεται ὑμῖν ἐπ’ ἐσχάτῳ τῶν ἡμερῶν» (Gen. 49, 1) ἐνθουσιῶντος ἦν· ἢ γὰρ τῶν μελλόντων κατάληψις ἀνοικεῖος ἀνθρώπῳ. **262.** τί δὲ ἰ Μωσῆς; οὐ προφήτης ἄδετα πανταχοῦ; λέγει γὰρ· «ἐὰν γένηται ὑμῶν προφήτης κυρίου, ἐν ὁράματι αὐτῷ γνωσθήσομαι, Μωσῆ δὲ ἐν εἶδει, καὶ οὐ δι’ αἰνιγμάτων» (Num. 12, 6, 8), καὶ πάλιν «οὐκ ἀνέστη ἔτι προφήτης ὡς Μωσῆς, ὃν ἔγνω κύριος αὐτὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» (Deut. 34, 10). **263.** παγκάλως οὖν τὸν ἐνθουσιῶντα μηνύει φάσκων «περὶ ἡλίου δυσμὰς ἔκστασις ἐπέπεσεν» (Gen. 15, 12), ἢλιον διὰ συμβόλου τὸν ἡμέτερον καλῶν νοῦν· ὅπερ γὰρ ἐν ἡμῖν λογισμὸς, τοῦτο ἐν κόσμῳ ἢλιος, ἐπειδὴ φωσφορεῖ ἐκάτερος, ὁ μὲν τῷ παντὶ φέγγος αἰσθητὸν ἐκπέμπων, ὁ δὲ ἡμῖν αὐτοῖς τὰς νοητὰς διὰ τῶν καταλήψεων αὐγάς. **264.** ἕως μὲν οὖν ἔτι περιλάμπει καὶ περιπολεῖ ἡμῶν ὁ νοῦς μεσημβρινὸν οἶα φέγγος εἰς πᾶσαν τὴν ψυχὴν ἀναχέων, ἐν ἑαυτοῖς ὄντες οὐ κατεχόμεθα· ἐπειδὴν δὲ πρὸς δυσμὰς γένηται, κατὰ τὸ εἶκος ἔκστασις καὶ ἡ ἐνθεος ἐπιπίπτει κατοκωχῆ τε καὶ μανία. ὅταν μὲν γὰρ φῶς τὸ θεῖον ἐπιλάμψῃ, δύεται τὸ ἀνθρώπινον, ὅταν δ’ ἐκεῖνο δύηται, τοῦτ’ ἀνίσχει καὶ ἀνατέλλει. **265.** τῷ δὲ προφητικῷ γένει φιλεῖ τοῦτο συμβαίνειν· ἐξοικίζεται μὲν γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ νοῦς κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ πνεύματος ἄφιξιν, κατὰ δὲ τὴν μετανάστασιν αὐτοῦ πάλιν εἰσοικίζεται· θέμις γὰρ οὐκ ἔστι θνητὸν ἀθανάτῳ συνοικῆσαι. διὰ τοῦτο ἡ δύσις τοῦ λογισμοῦ καὶ τὸ περὶ αὐτὸν σκότος ἔκστασιν καὶ θεοφόρητον μανίαν ἐγέννησε. **266.** τὸ δὲ ἀκόλουθον προσουφαίνει τῇ γραφῇ φάσκων «ἐρρέθη πρὸς Ἀβραάμ» (Gen. 15, 13)· ὄντως γὰρ ὁ προφήτης, καὶ ὅποτε λέγειν δοκεῖ, πρὸς ἀλήθειαν ἡσυχάζει, καταχρησθῆναι δὲ ἕτερος αὐτοῦ τοῖς φωνητηρίοις ὀργάνοις, στόματι καὶ γλώττῃ, πρὸς μὲνυσιν ὧν ἂν θέλῃ· τέχνη δὲ ἀοράτῳ καὶ παμμούσῳ ταῦτα κρούων εὐήχα καὶ παναρμόνια καὶ γέμοντα συμφωνίας τῆς πάσης ἀποτελεῖ.

267. Τίνα δ' ἐστὶν ἃ ἐρρέθη προθεσπισθέντα, καλὸν ἀκοῦσαι· πρῶτον μὲν, ὅτι τῷ φιλαρέτῳ κατοικεῖν οὐ δίδωσιν ὁ θεὸς ὡς ἐν οἰκείᾳ γῆ τῷ σώματι, ἀλλὰ παροικεῖν ὡς ἐν ἀλλοδαπῇ μόνον ἐπιτρέπει χώρα. «γινώσκων» γὰρ φησι «γνώση, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῆ οὐκ ἰδία» (Gen. 15, 13). παντὸς δὲ φαύλου συγγενὲς τὸ σώματος χωρίον, ἐν ᾧ μελετᾷ κατοικεῖν, οὐ παροικεῖν. **268.** ἐν μὲν δὴ παιδεύμα τούτου· ἕτερον δέ, ὅτι τὰ δουλείαν καὶ κάκωσιν καὶ δεινήν, ὡς αὐτὸς ἔφη, ταπεινώσιν ἐπάγοντα τῇ ψυχῇ τὰ κατὰ γῆν ἐστὶν οἰκίδια· νόθα γὰρ καὶ ξένα διανοίας τὰ σώματος ὡς ἀληθῶς πάθη, σαρκὸς ἐκπεφυκότα, ἣ προσερριζώται. **269.** τετρακόσια δὲ ἔτη γίνεται ἡ δουλεία (Gen. 15, 13) κατὰ τὰς τῶν τεττάρων παθῶν δυνάμεις. ἀρχούσης μὲν γὰρ ἡδονῆς μετεωρίζεται καὶ φυσᾶται τὸ φρόνημα, χαύνῳ ἰκουφότητι ἐξαιρούμενον· ὅταν δὲ ἐπιθυμία κρατήσῃ, ἔρως ἐγγίνεται τῶν ἀπόντων καὶ τὴν ψυχὴν ὡσπερ ἀπ' ἀγχόνης ἐλπίδος ἀτελοῦς ἐκρέμασε· διψῆ μὲν γὰρ αἰεὶ, πιεῖν δὲ ἀδυνατεῖ ταντάλειον τιμωρίαν ὑπομένουσα. **270.** κατὰ δὲ τὴν τῆς λύπης δυναστείαν συνάγεται καὶ συστέλλεται φυλλορροούντων καὶ ἀφαινομένων τρόπον δένδρων· τὸ γὰρ εὐθαλὲς αὐτῆς καὶ πῖον ἰσχυαίνεται. φόβου γε μὴν τυραννήσαντος οὐδεὶς ἔτι μένειν ἀξιοῖ, δρασμῶ δὲ καὶ φυγῇ χρῆται, μόνως ἂν οὕτως σωθήσεσθαι προσδοκῶν· ἐπιθυμία μὲν γὰρ ὄλκον ἔχουσα δύναμιν, κἂν φεύγῃ τὸ ποθούμενον, διώκειν ἀναγκάζει, φόβος δ' ἔμπαλιν ἀλλοτριότητα ἐμποιῶν διοικίζει καὶ μακρὰν τοῦ φαινομένου δίστησιν. **271.** αἱ δὲ τῶν λεχθέντων ἡγεμονίαι παθῶν βαρεῖαν τοῖς ἀρχομένοις ἐπάγουσι δουλείαν, ἄχρῳ ἂν ὁ βραβευτῆς καὶ δικαστῆς θεὸς διακρίνῃ τὸ κακούμενον ἀπὸ τοῦ κακοῦντος καὶ τὸ μὲν εἰς ἐλευθερίαν ἐξέλθῃ παντελῆ, τῷ δὲ τὰπίχειρα ὧν ἐξήμαρτεν ἀποδῶ. **272.** λέγεται γὰρ «τὸ δὲ ἔθνος ᾧ ἂν δουλεύσωσι κρινῶ ἐγώ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελεύσονται ὧδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς» (Gen. 15, 14). ἀνάγκη γὰρ θνητὸν ὄντα τῷ τῶν παθῶν ἔθνεϊ πιεσθῆναι καὶ τὰς οἰκείους τῷ γενομένῳ κῆρας ἀναδέξασθαι, βούλημα δὲ θεοῦ τὰ σύμφυτα κακὰ τοῦ γένους ἡμῶν ἐπικουφίζειν. **273.** ὥστε καὶ ἡμεῖς ἐν ἀρχῇ τὰ οἰκεία πεισόμεθα ὡμῶν γενόμενοι δεσποτῶν δούλοι, καὶ ὁ θεὸς τὸ οἰκεῖον ἐργάσεται ἑαυτῷ, ἄφεισιν καὶ ἐλευθερίαν ταῖς ἰκέτισιν αὐτοῦ ψυχαῖς προκηρύξας, οὐ μόνον λύσιν δεσμῶν καὶ ἔξοδον ἐκ τῆς περιπεφρουρημένης εἰρκτῆς παρασχόμενος, ἀλλὰ καὶ ἐφόδια δούς, ἅπερ ἀποσκευὴν ἐκάλεσε. **274.** τί δὲ τούτ' ἐστίν; ἐπειδὴν ἄνωθεν ἀπ' οὐρανοῦ καταβάς ὁ νοῦς ἐνδεθῆ ταῖς σώματος ἀνάγκαις, εἶτα ὑπὸ μηδεμίας δελεασθεὶς οἷα ἀνδρόγυνος ἢ γύνανδρος τὰ ἡδέα ἀσπάσῃται κακὰ, μείνας δὲ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἀνήρ ὄντως τραχηλίζει μᾶλλον ἢ τραχηλίζεσθαι δύνηται, τοῖς τῆς ἐγκυκλίου μουσικῆς ἐντραφεῖς ἅπασιν, ἐξ ὧν θεωρίας λαβὼν ἴμερον ἐγκράτειαν καὶ καρτερίαν, ἐρωμένους ἀρετᾶς, ἐκτήσατο, μετανιστάμενος καὶ κάθοδον τὴν εἰς τὴν πατρίδα εὐρισκόμενος πάντ' ἐπάγεται τὰ παιδείας, ἅπερ ἀποσκευὴ καλεῖται.

275. Τοσαῦτα καὶ περὶ τούτων εἰπῶν ἐπιλέγει «σὺ δὲ ἀπελεύση πρὸς τοὺς πατέρας σου μετ' εἰρήνης τραφεῖς ἐν γῆρα καλῷ» (Gen. 15, 15). οὐκοῦν οἱ μὲν ἰ ἀτελεῖς καὶ πολεμούμεθα καὶ δουλεύομεν καὶ μόλις ἀπαλλαγὴν τῶν ἐπικρεμασθέντων φοβερῶν εὐρισκόμεθα, τὸ δὲ τέλειον γένος ἀδούλωτον, ἀπολέμητον, εἰρήνη καὶ ἐλευθερία βεβαιωτάτη ἐντρεφόμενον. **276.** δογματικῶς δὲ τὸν ἀστεῖον οὐκ ἀποθνήσκοντα, ἀλλ' ἀπερχόμενον εἰσηγάγεν, ἵν' ἄσβεστον καὶ ἀθάνατον τὸ τῆς κεκαθαρμένης ἄκρως ψυχῆς ἀποφανῆ γένος, ἀποδημία τῇ ἐνθένδε πρὸς οὐρανὸν χρησόμενον, οὐ διαλύσει καὶ φθορᾶ, ἣν ἐπάγειν θάνατος δοκεῖ. **277.** μετὰ δὲ τὸ «ἀπελεύση» γέγραπται τὸ «πρὸς τοὺς πατέρας σου»· ποίους πατέρας, ἀξίον σκέψασθαι. τοὺς μὲν γὰρ ἐν τῇ Χαλδαίων χώρᾳ βεβιωκότας, οἷς μόνοις ἐχρήσατο συγγενέσιν, οὐκ ἂν λέγοι, διὰ τὸ χρησμῶ τῶν ἀφ' αἵματος ἀπάντων διωκίσθαι. «εἶπε» γὰρ φησι «κύριος τῷ Ἀβραάμ· ἀπελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου εἰς τὴν γῆν ἣν σοι δεῖξω· καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα» (Gen. 12, 1. 2). **278.** τὸν γὰρ ἀλλοτριωθέντα ἐπιφροσύνη θεία πῶς ἦν τοῖς αὐτοῖς εὐλογον οἰκειοῦσθαι πάλιν; πῶς δὲ τὸν ἔθνους καὶ γένους ἐτέρου μέλλοντα ἡγεμόνα ἔσεσθαι προσκληροῦσθαι τῷ παλαιῷ; οὐ γὰρ ἂν ἐχαρίζετο καινὸν τρόπον τινὰ καὶ νέον ἔθνος καὶ γένος αὐτῷ ὁ θεός, εἰ μὴ τοῦ ἀρχαίου κατὰ τὸ παντελὲς ἀπεσχοίνιζεν. **279.** ἐθνάρχης γὰρ καὶ γενάρχης ὡς ἀληθῶς ἐστὶν οὗτος, ἀφ' οὗ καθάπερ ἀπὸ ῥίζης τὸ σκεπτικὸν καὶ θεωρητικὸν τῶν τῆς φύσεως πραγμάτων ἀνέβλασταν ἔρνος, ὄνομα Ἰσραήλ· ἐπεὶ καὶ «τὰ παλαιὰ ἐκ προσώπου νέων ἐκφέρειν» διεῖρηται (Lev. 26, 10). ποῦ γὰρ ἀρχαιολογίας ἔτι καὶ παλαιῶν καὶ κατημαξυμένων ἔθῶν ὄφελος, οἷς ἐξαπιναίως οὐ προσδοκήσασι ἀθρόα καὶ νέα ὠμβρησεν ἀγαθὰ; **280.** πατέρας οὖν οὐχ ὧν μετανάστατος ἐγένετο ἢ ψυχὴ καλεῖ τοὺς ἐν τοῖς Χαλδαϊκοῖς κατορωρυγμένους μνήμασιν, ἀλλ' ὡς μὲν ἐνιοὶ φασι, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας – τὴν γὰρ τῶν κατὰ γῆν ἀπάντων γένεσιν διὰ τούτων λόγος ἔχει συνίστασθαι, – ὡς δὲ τινες νομίζουσι, τὰς ἀρχετύπους ἰδέας, τὰ νοητὰ καὶ ἀόρατα ἐκεῖνα τῶν αἰσθητῶν καὶ ὀρωμένων τούτων παραδείγματα, πρὸς ἃ τὴν τοῦ σοφοῦ διάνοιαν μετοικίζεσθαι. **281.** τινὲς δὲ πατέρας ὑπετόπασαν εἰρησθαι τὰς τέτταρας ἀρχὰς τε καὶ δυνάμεις, ἐξ ὧν

συνέστηκεν ὁ κόσμος, γῆν ὕδωρ ἀέρα καὶ πῦρ· εἰς γὰρ ταύτας ἕκαστον τῶν γενομένων φασὶν ἀναλύεσθαι δεόντως. **282.** καθάπερ γὰρ ὀνόματα καὶ ῥήματα καὶ τὰ λόγου μέρη πάντα συνέστηκε μὲν ἐκ τῶν τῆς γραμματικῆς στοιχείων, ἀναλύεται δὲ πάλιν εἰς ἔσχατα ἐκεῖνα, τὸν αὐτὸν τρόπον ἕκαστος ἡμῶν συγκριθεὶς ἐκ τῶν τεττάρων καὶ δανεισάμενος ἀφ' ἑκάστης οὐσίας μικρὰ μόρια, ἢ καθ' ὠρισμένας περιόδους καιρῶν ἐκτίνει τὸ δάνειον, εἰ μὲν τι ξηρὸν εἶη, ἀποδίδουσι γῆ, εἰ δὲ τι ὑγρὸν, ὕδατι, εἰ δὲ ψυχρὸν, ἀέρι, εἰ δ' ἔνθερμον, πυρὶ. **283.** τὰ μὲν σωματικὰ ταῦτα, τὸ δὲ νοερὸν καὶ οὐράνιον τῆς ψυχῆς γένος πρὸς αἰθέρα τὸν καθαρώτατον ὡς πατέρα ἀφίξεται. πέμπτη γὰρ, ὡς ὁ τῶν ἀρχαίων λόγος, ἔστω τις οὐσία κυκλοφορητική, τῶν τεττάρων κατὰ τὸ κρεῖττον διαφέρουσα, ἐξ ἧς οἱ τε ἀστέρες καὶ ὁ σύμπας οὐρανὸς ἔδοξε γεγενῆσθαι, ἧς κατ' ἀκόλουθον θετέον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἀπόσπασμα. **284.** τὸ δὲ «μετ' εἰρήνης τραφεῖς» οὐκ ἀπὸ σκοποῦ προσδιώριται, ἀλλ' ὅτι σχεδὸν τὸ πλεῖστον ἀνθρώπων γένος ἐπὶ πολέμῳ καὶ τοῖς ἐκ πολέμου κακοῖς πᾶσι τρέφεται. πόλεμος δ' ὁ μὲν ἀπὸ τῶν ἐκτὸς ἐστίν, ὃν ἀδοξία καὶ πενία καὶ δυσγένεια καὶ τὰ ὁμοίότροπα ἐπάγουσιν, ὁ δ' ἀπὸ τῶν ἐμφυλίων, κατὰ μὲν τὸ σῶμα ἀσθένειαι, λῶβαι, πηρώσεις παντελεῖς καὶ κηρῶν σωρὸς ἄλλων ἀμυθήτων, κατὰ δὲ τὴν ψυχὴν πάθη, νοσήματα, ἀρρωστήματα, δι' ἀφροσύνης καὶ ἀδικίας καὶ τῶν ὁμοτυράνων χαλεπαὶ καὶ βαρύνονται ἐπαναστάσεις καὶ ἀκαθαίρετοι δυναστεῖαι. **285.** «μετ' εἰρήνης οὖν τραφεῖς» γαληνὸν καὶ εὐδιδιον κτησάμενος βίον, εὐδαίμων' ὡς ἀληθῶς καὶ μακάριον. πότε οὖν τοῦτο συμβήσεται; ὅταν εὐδοῖ μὲν τὰ ἐκτὸς πρὸς εὐπορίαν καὶ εὐδοξίαν, εὐδοῖ δὲ τὰ σώματος πρὸς ὑγιειάν τε καὶ ἰσχύν, εὐδοῖ δὲ τὰ ψυχῆς πρὸς ἀπόλαυσιν ἀρετῶν. **286.** χρήζει γὰρ ἕκαστον οικειῶν δορυφόρων· δορυφορεῖται δὲ σῶμα μὲν εὐδοξία καὶ περιουσία καὶ ἀφθονία πλούτου, ψυχὴ δὲ τῷ τοῦ σώματος ὀλοκλήρῳ καὶ κατὰ πάντα ὑγιεινῷ, ὁ δὲ νοῦς ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐπιστήμασι θεωρημάτων· ἐπεὶ ὅτι γε εἰρήνης οὐχ ἦν αἱ πόλεις ἄγουσι μέμνηται, σαφές ἐστὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς· μεγάλους <γὰρ> καὶ βαρεῖς πολέμους Ἀβραὰμ ἀνεδέξατο, οὓς καθηρηκῶς φαίνεται. **287.** καὶ ἡ τῆς πατρῶας μέντοι γῆς ἀπόλειψις μετανισταμένῳ καὶ πάλιν οικῆσαι μὴ δυναμένῳ, φορουμένῳ δὲ ὧδε κἀκεῖσε καὶ ἐρήμους καὶ ἀτριβεῖς ὁδοὺς ἀλωμένῳ τῷ μὴ θεοπροπίοις καὶ τισὶ θεσφάτοις πεπιστευκῶτι βαρὺς ἦν πόλεμος. ἀλλ' ἔδει γὰρ καὶ τρίτον τι τῶν φοβερῶν προσεπιδαψιλεύσασθαι, λιμὸν, μεταναστάσεως καὶ πολέμου κακὸν χεῖρον. **288.** ποίαν οὖν εἰρήνην ἤγαγεν; τὸ γὰρ, οἶμαι, μετανίστασθαι καὶ ἀνίδρυτον εἶναι καὶ βασιλέων ἀμάχοις ἐναντιοῦσθαι δυνάμεσι καὶ λιμῷ πιέζεσθαι πόλεμον οὐχ ἕνα, πολλοὺς δὲ καὶ πολυτρόπους ἔοικε μνηνεῖν. **289.** ἀλλ' ἐν γε ταῖς δι' ὑπονοιῶν ἀποδόσεσιν εἰρήνης ἀκράτου δεῖγμα ἕκαστον αὐτῶν εἶναι συμβέβηκε· παθῶν γὰρ ἢ ἔνδεια καὶ λιμὸς καὶ καθαίρεσις ἐχθρῶν ἀδικημάτων καὶ μετανάστασις ἀπὸ Χαλδαϊκῆς δόξης πρὸς τὴν φιλόθεον, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ γεγονότος αἰσθητοῦ πρὸς τὸ νοητὸν καὶ πεποηκὸς αἴτιον, εὐνομίαν καὶ εὐστάθειαν κατασκευάζουσιν. **290.** ὑπισχνεῖται δὲ τῷ τοιαύτην ἄγοντι εἰρήνην καλὸν γῆρας, οὐ δῆπου τὴν πολυχρόνιον ἀλλὰ τὴν μετὰ φρονήσεως ζωὴν· τὸ γὰρ εὐήμερον πολυετίας κρεῖττον, ὅσω καὶ βραχυτέρον φῶς σκότους αἰωνίου. μίαν γὰρ ἡμέραν ὑγιῶς εἶπέ τις προφητικὸς ἀνὴρ βούλεσθαι βῶναι μετ' ἀρετῆς ἢ μυρία ἔτη ἐν σκιᾷ θανάτου (Psalm. 83, 11), θάνατον μέντοι τῶν φαύλων αἰνιττόμενος βίον. **291.** τὸ δὲ αὐτὸ καὶ νῦν ἔργοις μᾶλλον ἢ ῥήμασι διασυνίστησι Μωυσῆς· ὃν γὰρ ἀναγράφει γῆρα χρησόμενον καλῷ, τῶν πρὸ αὐτοῦ σχεδὸν ἀπάντων ὀλιγοχρονώτατον εἰσήγαγε, φιλοσοφῶν καὶ διδάσκων ἡμᾶς, τίς ὁ πρὸς ἀλήθειαν εὐγῆρος ἐστίν, ἵνα μὴ πολὺν τύφον ἐπὶ τοῦ φανεροῦ σώματός ποτε ἀποδεξώμεθα γέμοντα αἰσχύνης καὶ πολλῶν ὄνειδῶν, ἀλλ' εὐβουλίαν καὶ σταθερότητα ψυχῆς ἰδόντες τὸ γέρωσ ἀδελφὸν καὶ παρῶνυμον καλὸν γῆρας ἐπιφημίσωμέν τε καὶ μαρτυρήσωμεν. **292.** δογματικῶς οὖν ἄκουε κατὰ τὸν νομοθέτην μόνον τὸν ἀστείον εὐγῆρων καὶ μακροβιώτατον, ὀλιγοχρονώτατον δὲ τὸν φαῦλον, ἀποθνήσκειν ἀεὶ μανθάνοντα, μᾶλλον δὲ τὴν ἀρετῆς ζωὴν ἤδη τετελετηκότα.

293. Λέγεται δ' ἐξῆς· «τετάρτη δὲ γενεᾶ ἀποστραφήσονται ὧδε» (Gen. 15, 16), οὐχ ἵνα αὐτὸ μόνον μηνυθῆ χρόνος, ἐν ᾧ τὴν ἱεράν οικήσουσι γῆν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ τελείαν ἀποκατάστασιν ψυχῆς παραστήσαι. γίνεται δὲ ὡσανεὶ τετάρτη γενεᾶ· ὃν δὲ τρόπον, ἄξιον συνδιασκέψασθαι. **294.** ἀποκηθὲν τὸ βρέφος ἄχρι τῆς πρώτης ἑπταετίας ἐν ἡλικίᾳ τῆ παιδικῆ ψυχῆς ἀκραιφνοῦς μεμοίραται, λείψ μάλιστα ἐμφεροῦς κηρῷ, τοῖς ἀγαθῶν καὶ κακῶν χαρακτηρησὶ μήπω τετυπωμένης· καὶ γὰρ ὅσα γράφεσθαι δοκεῖ, ὑγρότητι ἐπαλειφόμενα συγχεῖται. **295.** πρώτη μὲν ἦδε ὡσανεὶ γενεᾶ ψυχῆς· δευτέρα δέ, ἣτις μετὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν κακοῖς ἀρχεται συζῆν, ἃ τε ἐξ ἑαυτῆς εἴωθε γεννᾶν ψυχὴ καὶ ὅσα παρὰ τῶν ἄλλων ἀσμένη δέχεται. διδάσκαλοί τε γὰρ ἀμαρτημάτων μυριοί, τίτθαι καὶ παιδαγωγοὶ καὶ γονεῖς καὶ οἱ κατὰ πόλεις γεγραμμένοι καὶ ἄγραφοι νόμοι θαυμάζοντες ἃ χρὴ γελᾶσθαι, καὶ ἄνευ τῶν διδαζόντων αὐτομαθῆς ἐστὶν αὐτῇ πρὸς τὰ ὑπαίτια, ὡς ὑπ' εὐφορίας ἀεὶ κακῶν βρίθειν.

296. «ἔγκειται» γάρ φησι Μωυσῆς «ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἰ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος» (Gen. 8, 21). ἡδ' ἐστὶν ἡ ἐπαρτοτάτη γενεὰ μὲν συμβολικῶς, κυρίως δὲ ἡλικία, καθ' ἣν τό τε σῶμα ἡβᾶ καὶ ἡ ψυχὴ πεφύσεται, τῶν ἐντυφομένων ἀναρριπιζομένων παθῶν, ἄλλως τε καὶ ἀστάχους καὶ πεδία (Exod. 22, 6) καὶ ὅσα ἂν τύχη καταπιμπράντων. 297. ταύτην τὴν ἐπίνοσον γενεὰν ἡ ἡλικίαν ὑπὸ τινος τρίτης οἷα ὑπὸ ἰατρικῆς φιλοσοφίας νοσηλευθῆναι χρῆ, κατεπασθεῖσαν λόγοις ὑγιεινοῖς καὶ σωτηρίοις, δι' ὧν κένωσιν μὲν ἐνδέξεται τῆς ἀμέτρου τῶν ἀμαρτημάτων πλησμονῆς, πλήρωσιν δὲ λιμηρᾶς κενώσεως τῶν κατορθωμάτων καὶ ἐρημίας δεινῆς. 298. μετὰ τὴν θεραπείαν οὖν ταύτην γενεὰ τετάρτη φύεται ψυχῇ δύνاميς τε καὶ ῥώμῃ κατὰ τὴν τῆς φρονήσεως βεβαιοτάτην ἀνάληψιν καὶ τὸ ἐν ἀπάσαις ἀρεταῖς ἀκλινές τε καὶ πάγιον. τοῦτ' ἐστὶ τὸ λεγόμενον «τετάρτη δὲ γενεὰ ἀποστραφήσονται ὧδε.» κατὰ γὰρ τὸν δειχθέντα τέταρτον ἀριθμὸν ἀποστραφεῖσα τοῦ διαμαρτάνειν ἡ ψυχὴ κληρονόμος ἀποδείκνυται σοφίας. 299. πρῶτος μὲν γὰρ ἀριθμὸς, καθ' ὃν οὔτε ἀγαθῶν οὔτε κακῶν λαβεῖν ἔννοιαν ἔστιν, ἀτυπώτου τῆς ψυχῆς ὑπαρχούσης· δεύτερος δέ, καθ' ὃν φορᾶ τῶν ἀμαρτημάτων χρώμεθα· τρίτος δέ, ἐν ᾧ θεραπευόμεθα, τὰ νοσερὰ διωθόμενοι καὶ τὴν ἀκμὴν τῶν παθῶν ἀφηβῶντες· τέταρτος δέ, ἐν ᾧ παντελοῦς ὑγιείας καὶ ῥώσεως μεταποιούμεθα, ὅποτε ἀποστρεφόμενοι τὰ φαῦλα τοῖς καλοῖς ἐγχειρεῖν δοκοῦμεν, πρότερον δὲ οὐκ ἔξεστι. 300. τὸ δὲ ἄχρι τίνος, αὐτὸς μνηύσει λέγων· «οὐπὼ γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ ἀνομίαι τῶν Ἀμορραίων» (Gen. 15, 16). δίδωσι δὲ ἀφορμὴν τοῖς ἀσθενεστέροις τὰ τοιαῦτα, ὡς ὑπολαμβάνειν, ὅτι Μωυσῆς εἰμαρμένην καὶ ἀνάγκην ὡς αἰτίας τῶν γινομένων ἀπάντων εἰσάγει. 301. χρῆ δὲ μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι ἀκολουθίαν μὲν καὶ εἰρμὸν καὶ ἐπιπλοκάς αἰτιῶν ἄτε φιλόσοφος καὶ θεοφράδμων ἀνὴρ οἶδεν, τούτοις δ' οὐκ ἀνάπτει τὰς τῶν γινομένων αἰτίας. ἐφαντασιώθη γὰρ πρεσβύτερον ἄλλο ἐποχούμενον τοῖς ὅλοις ἡνιόχου τρόπον ἢ κυβερνήτου· πηδαλιουχεῖ γὰρ τὸ κοινὸν τοῦ κόσμου σκάφος, ᾧ τὰ πάντα ἐμπλεῖ, καὶ τὸ πτηνὸν ἄρμα, τὸν σύμπαντα οὐρανόν, ἡνιοχεῖ χρώμενον αὐτεξουσίῳ καὶ αὐτοκράτορι βασιλείᾳ. 302. τί οὖν καὶ περὶ τούτων λεκτέον; ἐρμηνεύονται Ἀμορραῖοι λαλοῦντες, τὸ δὲ μέγιστον ἀγαθὸν ἀνθρώπῳ δωρηθὲν ὑπὸ φύσεως, τὸν λόγον, μυρίοι τῶν λαβόντων διέφθειραν ἀχαρίστως καὶ ἀπίστως τῇ δούσῃ προσενεχθέντες. οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ γόητες, οἱ κόλακες, οἱ πιθανῶν σοφισμάτων εὐρεταί, ἰ φενακίσαι καὶ παρακρούσασθαι μόνον εὖ εἰδότες, τοῦ ἀψευδεῖν οὐ πεφροντικότες. ἐπιτηδεύουσι μέντοι καὶ ἀσάφειαν, ἀσάφεια δὲ βαθὺ σκότος ἐν λόγῳ, κλέπταις δὲ συνεργὸν τὸ σκότος. 303. οὐ χάριν Μωυσῆς τὸν ἀρχιερέα δηλώσει καὶ ἀληθείᾳ διακεκόσμηκεν (Exod. 28, 26), ἀρίδην ἀξιῶν εἶναι καὶ ἀληθῆ τὸν τοῦ σπουδαίου λόγον. οἱ δὲ πολλοὶ τὸν ἄδην καὶ ψευδῆ μεταδιώκουσιν, ᾧ συνεπιγράφεται πᾶς ὁ τῶν ἀγελαίων καὶ ἡμελημένων ἀνθρώπων ἀπατώμενος ὄχλος. 304. ἕως μὲν οὖν «οὐκ ἀναπεπλήρωται τὰ ἀμαρτήματα τῶν Ἀμορραίων», τουτέστι τῶν σοφιστικῶν λόγων διὰ τὸ ἀνεξέλεγκτον, ἀλλ' ἔτι ὄλκον ἔχοντα δύνάμιν ταῖς πιθανότησιν ἡμᾶς ἐπάγεται, [καὶ] ἀποστραφῆναι καὶ καταλιπεῖν αὐτὰ οὐ δυνάμενοι τῷ δελεάζεσθαι καταμένομεν. 305. ἐὰν δὲ πᾶσαι αἱ ψευδεῖς πιθανότητες διελεγχθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀληθῶν πίστεων καὶ πλήρεις αὐτῶν καὶ ἐπιχειρεῖς αἱ ἀμαρτίαι περιφανῶσιν, ἀποδρασόμεθα ἀμεταστρεπτι καὶ μονοноῦ τὰ ἀπόγαια ἀράμενοι τῆς τῶν ψευσμάτων καὶ σοφισμάτων χώρας ἐξαναχθισόμεθα, τοῖς ἀληθείας ναυλοχωτάτοις ὑποδρόμοις καὶ λιμέσιν ἐνορμίσασθαι ἐπειγόμενοι. 306. τοιοῦτον δὲ τὸ δηλούμενον ὑπὸ τῆς προτάσεως· ἀμήχανον γὰρ ἀποστραφῆναι καὶ μισῆσαι καὶ καταλιπεῖν τὸ πιθανὸν ψεῦδος, εἰ μὴ τὸ περὶ αὐτὸ ἀμάρτημα πλήρες ἀναφανείη καὶ τέλειον· ἀναφανεῖται δὲ ἐκ τοῦ μὴ περιέργως διελεγχθῆναι κατὰ τὴν τοῦ ἀληθοῦς ἀντίταξιν καὶ βεβαίωσιν. 307. Λέγει δὲ ἐξῆς· «ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ὁ ἥλιος πρὸς δυσμαῖς, φλόξ ἐγένετο» (Gen. 15, 17), δηλῶν ὅτι ἀρετὴ πρᾶγμα ἐστὶν ὀψίγονον καὶ μὴν, ὡς ἔφασάν τινες, πρὸς αὐταῖς τοῦ βίου δυσμαῖς βεβαιούμενον. ἀρετὴν δὲ ἀπειακάζει φλογί· καθάπερ γὰρ ἡ φλόξ καίει μὲν τὴν παραβληθεῖσαν ὕλην, φωτίζει δὲ τὸν γείτονα ἀέρα, τὸν αὐτὸν τρόπον ἐμπίπρησι μὲν τὰ ἀμαρτήματα ἢ ἀρετῇ, φέγγους δὲ τὴν ὅλην ἀναπίμπλησι διάνοιαν. 308. ἀλλὰ γὰρ ἔτι τῶν ἀδαιρέτων καὶ ἀμερίστων λόγων ἐπικρατούντων ταῖς πιθανότησιν, οὐς Ἀμορραῖους ἀνακαλεῖ, περιφανεστάτην καὶ ἄσκιον αὐγὴν ἰδεῖν οὐ δυνάμεθα· κλιβάνου δ' εἰλικρινές πῦρ οὐκ ἔχοντος, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ἔφη (Gen. 15, 17) καπνιζομένου τρόπον διακείμεθα, σπινθῆρσι μὲν τῆς ἐπιστήμης ὑποτυφόμενοι, μήπω δὲ καθαρῷ πυρὶ δοκιμασθῆναι καὶ κραταιωθῆναι δυνάμενοι. 309. πολλῇ δὲ τῷ σπείραντι τοὺς σπινθῆρας χάρις, ἵνα μὴ νεκρῶν τρόπον σωμάτων ὁ νοῦς ὑπὸ παθῶν καταψυχθῆ, ἀλλ' ἐνθερμος ὦν καὶ χλιαινόμενος ὑπεκκαύμασιν ἀρετῆς ζωπυρῆται μέχρι τοῦ τὴν εἰς πῦρ ἱερόν, ὡς ὁ Ναδὰβ καὶ Ἀβιουδ (Lev. 10, 2), δέξασθαι μεταβολήν. 310. καπνὸς δὲ γίνεται μὲν πρὸ πυρός, ἰ δακρῦειν δὲ βιάζεται τοὺς πλησιάζοντας. ἀμφοτέρω δὲ φιλεῖ συμβαίνειν· ταῖς τε γὰρ ἀρετῆς αὐγαῖς προσχωροῦντες τελειότητα ἐλπίζομεν, καὶ εἰ μήπω δυνάμεθα τυχεῖν αὐτῆς, οὐκ

ἀδακρυτὶ διάγομεν ἀνιώμενοι. πολὺς γὰρ ὅταν ἴμερος ἐντακῆ, πρὸς τὴν τοῦ ποθουμένου θήραν ἐπισπεύδει καὶ ἄχρι τοῦ συλλαβεῖν κατηφεῖν ἀναγκάζει. **311.** κλιβάνῳ δὲ νῦν ἐξωμοίωσε τὴν ψυχὴν τοῦ φιλομαθοῦς καὶ ἐλπίδα τελειώσεως ἔχοντος, ἐπειδὴ τροφῆς πεττομένης συγκραταιοῦν ἐκάτερον ἀγγεῖόν ἐστιν, ὁ μὲν τῆς διὰ σιτίων φθαρτῶν, ἡ δὲ τῆς δι' ἀφθάρτων ἀρετῶν. αἱ δὲ λαμπάδες τοῦ πυρὸς αἱ δαδουχούμεναι τοῦ δαδούχου θεοῦ κρίσις εἰσίν, αἱ λαμπραὶ καὶ διαυγεῖς, αἷς ἔθος μέσον τῶν διχοτομημάτων, λέγω δὲ τῶν ἐναντιοτήτων, ἐξ ὧν ἅπας ὁ κόσμος συνέστηκε, διάγειν. **312.** λέγεται γάρ· «λαμπάδες πυρὸς, αἱ διήλθον μέσον τῶν διχοτομημάτων» (Gen. 15, 17), ἵνα γνῶς, ὅτι αἱ θεῖαι δυνάμεις διὰ μέσων καὶ πραγμάτων καὶ σωμάτων ἰοῦσαι φθείρουσι μὲν οὐδὲν – μένει γὰρ ἀπαθῆ τὰ διχοτομήματα, – διαιροῦσι δὲ καὶ διαστέλλουσι σφόδρα καλῶς τὰς ἐκάστων φύσεις.

313. Τῆς οὖν τῶν εἰρημένων ἐπιστήμης κληρονόμος δεόντως ἀποδείκνυται ὁ σοφός· «ἐν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ» φησὶν «ἐκεῖνη διέθετο κύριος τῷ Ἀβραάμ διαθήκην λέγων· τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην» (Gen. 15, 18). **314.** ποίαν γῆν δηλοῖ, εἰ μὴ τὴν προειρημένην, ἐφ' ἣν ποιεῖται τὴν ἀναφοράν; ἥς ἐστιν ὁ καρπὸς κατάληψις ἀσφαλῆς καὶ βεβαία τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, καθ' ἣν τὰ σύμπαντα τοῖς τομεῦσιν ἑαυτοῦ διαφυλάττει ἀπαθῆ τὰ ἀγαθὰ κακοῦ κατὰ τὰ ἐπὶ τοῖς τὴν γένεσιν ἀφθάρτοις. **315.** εἴτ' ἐπιλέγει «ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Αἰγύπτου ἕως τοῦ ποταμοῦ τοῦ μεγάλου [ποταμοῦ] Εὐφράτου» (Gen. 15, 18), δηλῶν ὅτι οἱ τέλειοι τὰς μὲν ἀρχὰς ἔχουσιν ἀπὸ σώματος καὶ αἰσθήσεως καὶ τῶν ὀργανικῶν μερῶν, ὧν ἄνευ ζῆν οὐκ ἔνεστι – χρήσιμα γὰρ πρὸς τὴν ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ παιδείαν, – τὰ δὲ τέλη ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν, τὸν μέγαν ὡς ἀληθῶς ποταμόν, χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης καὶ τῶν ἄλλων πλημμυροῦντα ἀγαθῶν. **316.** οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου ἕως τοῦ Αἰγύπτου ποταμοῦ τὴν χώραν περιέγραψεν – οὐ γὰρ ἂν ἀρετὴν εἰς τὰ σωματικὰ πάθη κατεβίβασεν, – ἀλλ' ἔμπαλιν «ἀπὸ τοῦ Αἰγύπτου ἕως τοῦ μεγάλου Εὐφράτου.» ἀπὸ γὰρ τῶν θνητῶν αἱ βελτιώσεις γίνονται πρὸς τὰ ἀφθάρτα.